

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI

RESİM SANATINDA DOKU
Dokunun Yüzey Tasarımında Kurgu Amaçlı Kullanımı

SANATTA YÜKSEK LİSANS ESER METNİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. İhsan DOĞRUSÖZ

Hazırlayan
Vildan AYDIN

Çanakkale – 2006

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI

RESİM SANATINDA DOKU
Dokunun Yüzey Tasarımında Kurgu Amaçlı Kullanımı

SANATTA YÜKSEK LİSANS ESER METNİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. İhsan DOĞRUSÖZ

Hazırlayan
Vildan AYDIN

Çanakkale – 2006

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

VİLDAN AYDIN' a ait **RESİM SANATINDA DOKU** adlı çalışma, jürimiz tarafından Resim Anasanat Dalında SANATTA YÜKSEK LİSANS ESER METNİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Yrd. Doç. İhsan DOĞRUSÖZ (Danışman)

Üye
Yrd. Doç. Hakan DALOĞLU

Üye
Yrd. Doç. Ali KILIÇ

ONAYLAYAN
Enstitü Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN

ÖZET

Doğadaki tüm objeler kendisine has dokulara sahiptirler. Maddenin iç yapısını dışa vurması fiziki görünümü, kısaca yüzeyi oluşturur. Plastik sanatlarda bu özlü örtünün görünüm ve niteliği doku olarak algılanır.

Doku görsel anlatımın önemli bir yapı taşıdır. Bunun için sanatçı doğayı ve varlıkları iyi tanımalıdır. Doğaya hükmedebilmelidir. Paul Klee şöyle der: “Yaratmakta her zaman tabiatın tuttuğu yolu tut. Biçimlerinin gelişmesini ve fonksiyonlarını izle. En iyi öğrenme yolu budur. Tabiat gibi bir gün sende kendi kendine yaratma noktasına erişirsin, sende tabiatın bir parçası olarak onun gibi yaratmaya başlarsın.” *

Tabiattaki varlıkların yapılarını tanımak, dokularını özümsemek, maddenin karakteristik özelliğini ve gerçeği yakalamak demektir. Bu da sanata bir ruh, bir güzellik ve estetik kazandırır. Yaratıcı bir güç verir.

Sanat tarihine bakıldığında dokunun kullanılışı, sanat tarihi kadar eskidir. Bir sanat yapıtında aranan özelliklerden biçim, renk, ışık – gölge ve kompozisyon vb. unsurlar kadar dokunun da büyük önemi vardır.

Resim sanatına fizik doku Empresyonizm’ le girmiş, Kubizm’ le gerçek değerini bulmuştur. Doku (texture) yirminci yüzyıl resim sanatında ilk planda yer verilen bir sanatsal ifade tercihi halini kazanarak birçok yapıtın görsel anlatımının başat (hakim, baskın) süreci olmuştur.

* KALMIK Ercüment, Tabiatta ve Sanatta Doku – Texture, İ.T.Ü. Mim. Fak. Yay., 1. Basım, İstanbul, 1964,s.10.

ABSTRACT

All object in nature has specific texture. Revelation of material interior structure to exterior forms physical appearance, in other words surface. In plastic art, the appearance and quality of this substantial perceives as texture.

Texture is an important structure of visual expression. Therefore, artist must well know nature and objects, and can adjudicated to nature. Paul Klee says like this “Pursue the course that nature always follows in creation. Observe it’s formations to be developed and functions. It is the best way of learning. Some day, like nature, you shall reach the point of creation by yourself, as well; and you begin to create things as a part of nature as it does.”*

To know structure of objects in nature and to assimilate of their texture is denoted that to reach characteristic properties of material and reality. This brings in soul, beauty and aesthetic to art, and gives a creative power.

The usage of texture is old as much as history of art. Texture has great importance as mush as other desired properties from an work of art such as shape, color, light, shadow and composition.

Real texture has been entered to picture art by imperialism and found real value with cubism. In 20 century, texture has been gained a different dimension and priority in some pictures, and the surfaces have been covered with texture completely in painting.

* KALMIK Ercüment, Tabiatta ve Sanatta Doku – Texture, İ.T.Ü. Mim. Fak. Yay., 1. Basım, İstanbul, 1964,s.10.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	İV
RESİMLER DİZİNİ	VI
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: DOKU	2
1.1. Kavram Olarak Doku	2
1.2. Görsel Anlatımda Kapsam ve Destek	3
1.2.1. Doku (Tekstür)	4
1.2.2. Strüktür (İç ve Dış Yapı)	13
1.3. Doku Türleri	17
1.3.1. Reel (Gerçek) Doku	17
1.3.1.1. Doğal Doku	18
1.3.1.2. Yapay Doku	19
1.3.1.2.1. Papier Colle (Kağıt Yapıştırma)	20
1.3.1.2.2. Kolaj (Collage)	20
1.3.2. Görsel Doku	25
1.3.3. Deneysel Yöntemlerle Elde Edilen Dokular	26
II. BÖLÜM: DOĞA VE DOKU	27
2.1. Işık ve Işığın Doku Üzerindeki Önemi	27
2.2. Doku Perspektifi	30
2.3. Tabiat ve Doku Düzeni	31
2.4. Doku ve Fonksiyon	33
2.5. Dokuların Direnç İşlevlerinin Psikolojik ve Estetik Etkileri	37
2.6. Dokuyu Kuvvetlendiren Etkenler	38
2.6.1. Dokunun Ait Olduğu Formun Dış Sınırları – Konturu:	39
2.6.2. Dokuların Işık Yansıtma Durumu – Parlaklığı	39
2.6.3. Dokuların Renk Durumu	39
2.6.4. Ağırlık Durumu	40
2.6.5. Derinlik Durumu	40

III. BÖLÜM: DOKUNUN RESİM SANATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	41
3.1. Dokunun Resim Sanatındaki Yeri ve Kompozisyon Kurgusuna Etkisi	41
3.2. Resim Sanatında Doku.....	42
3.2.1. Rönesans ve Barok Sanatta Doku	43
3.2.2. Soyut Sanat ve Doku.....	47
3.3. Doku Çalışmalarıyla Ön Plana Çıkan Uluslararası Ressamlar	54
3.3.1. Vincent Van Gogh.....	54
3.3.2. Paul Klee	55
3.3.3. Vassily Kandinsky	56
3.3.4. Kurt Schwitters	57
3.3.5. Mark Tobey.....	58
3.3.6. Lucio Fontana.....	59
3.3.7. Jean Dubuffet	60
3.3.8. Williem De Kooning.....	61
3.3.9. Jackson Pollock.....	62
3.3.10. Nicholas De Stael.....	63
3.3.11. Alberto Burri	64
3.3.12. Pierre Soulages.....	65
3.3.13. Antonio Tapies	66
3.3.14. Robert Rauschenberg	67
3.3.15. Yves Klein.....	68
3.3.16. Frank Stella	70
3.3.17. Georg Baselitz.....	71
3.3.18. Anselm Kiefer	72
3.3.19. Julian Schnabel.....	73
IV. BÖLÜM: UYGULAMA ÇALIŞMALARI.....	75
4.1. Arşivlenen Objeler	75
4.2. Tasarımda Kullanılan Objeler	85
4.3. Resimler	86
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA	104

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Yüzey üzerinde doku çalışması I.	4
Resim 2. Yüzey üzerinde doku çalışması II.	5
Resim 3. Yüzey üzerinde doku çalışması III.	5
Resim 4. Yüzey değerlendirmesi I.	6
Resim 5. M.Ü.G.S.F. T.S.E Öğrenci çalışması I.	7
Resim 6. Yüzeysel doku çalışması I.	7
Resim 7. M.Ü.G.S.F. T.S.E Öğrenci çalışması II.	8
Resim 8. Güncel tekstür	8
Resim 9. Tek-düze yüzey örneği.....	9
Resim 10. Çift tekstür örneği.	9
Resim 11. Parça – bütün ilişkisi I.....	10
Resim 12. Parça – bütün ilişkisi II.	10
Resim 13. Parça – bütün ilişkisi III.	10
Resim 14. Parça – bütün ilişkisi IV.....	11
Resim 15. Yüzey değerlendirmesi II.....	11
Resim 16. M.Ü.G.S.F. T.S.E Öğrenci çalışması III.....	12
Resim 17. Yüzeysel doku çalışması II.	12
Resim 18. Yüzeysel doku çalışması III.....	13
Resim 19. Strüktürde birim örnekleri I.	14
Resim 20. Strüktürde birim örnekleri II.....	14
Resim 21. Strüktürde birim örnekleri III.	15
Resim 22. Strüktürde birim örnekleri IV.	15
Resim 23. M.Ü.G.S.F. Öğrenci çalışması IV.....	15
Resim 24. Sentetik süngerde modül ve strüktür elemanları.....	16
Resim 25. Sabun köpüklerinin birleşme sistemi.	16
Resim 26. Dokuları farklı olan yüzeyler.	18
Resim 27. Gerçek doku.	18
Resim 28. Henri Matisse – Kolaj	21
Resim 29. Braque: Musical Forms adlı yapıştırması.	22
Resim 30. Picasso: Keman ve Gitar’ ından bir parça.....	22

Resim 31. Georges Braque: Meyve Tabakı ve Bardak	23
Resim 32. Picasso: Ma jolie.....	23
Resim 33. Braque: Kasa.....	24
Resim 34. Bauhaus çalışmalarından bir örnek.....	24
Resim 35. Doku Çalışmaları I.....	25
Resim 36. Doku Çalışmaları II.....	25
Resim 37. Doku Çalışmaları III	26
Resim 38. Mary Bauermeister: Rölyef.....	28
Resim 39. Mary Bauermeister: Rölyef eserinin bir parçası.....	28
Resim 40. Michelangelo: Maske.....	29
Resim 41. M.İ.T. Işık ve form çalışmalarından örnekler.....	30
Resim 42. Amerika’ daki Şeytan Kulesi adlı volkanik kayanın dokusu.....	32
Resim 43. San Juan nehrinin oyduğu toprakların dokusu.....	33
Resim 44. Kuru ağaçlar.....	33
Resim 45. İnsan elinde ağacın kazandığı yeni doku.....	33
Resim 46. Kırpının sert ve batıcı dokusu.....	34
Resim 47. Dokuları sayesinde kendilerini çevreye uydurarak gözden kaybolan ve böylece düşmanlarından korunan hayvan örnekleri.....	35
Resim 48. Salyangozun kaygan dokusu.....	36
Resim 49. Piero della Francesca: Meryem’ le İsa.....	44
Resim 50. Giotto’ nun Padovada “Cappella delgi Scroveni” deki Fresklerinden bir parça.....	45
Resim 51. Rembrandt: Miğferli Adam.....	46
Resim 52. Picasso: Kart Oynayanlar.....	47
Resim 53. Piet Mondrian.....	48
Resim 54. Jackson Pollock çalışma anında.....	49
Resim 55. Monet: Seine Nehri.....	50
Resim 56. Georges Seurat: Courbevoie’deki Köprü.....	50
Resim 57. Vuillard: Misia and Vallotton in the Dining Room	51
Resim 58. Van Gogh: Sower with Setting Sun.....	51
Resim 59. Mark Tobey: City Radiance.....	52
Resim 60. İvan Albright: Fakir oda.....	52

Resim 61. Jean Dubuffet: René Bertelé' nin portresi.	53
Resim 62. Alberto Burri: Çuval	53
Resim 63. Vincent Van Gogh: Selvili Mısır Tarlası	54
Resim 64. Paul Klee: Picasso' ya Saygı	55
Resim 65. Vassily Kandinsky: Doğaçlama 13	56
Resim 66. Vassily Kandinsky: Hırçın-Uysal Pembe	56
Resim 67. Kurt Schwitters: Nasıl İsterseniz	57
Resim 68. Mark Tobey: Ormanın Gölge Ruhları.....	58
Resim 69. Lucio Fontana: Concetto Spaziale.	59
Resim 70. Lucio Fontana, Mekansal Kavram.....	59
Resim 71. Jean Dubuffet: Corps de Dames – Kadın Vücutları.....	61
Resim 72. William de Kooning: Kadın I	62
Resim 73. Jackson Pollock: Numara I	63
Resim 74. Nicholas de Stael: Deniz Kenarındaki Şekil.....	64
Resim 75. Alberto Burri: Buğday	65
Resim 76. Pierre Soulages. Resim	66
Resim 77. Antonio Tapies: Delinmiş Gövde.	67
Resim 78. Robert Rauschenberg: Yatak.	68
Resim 79. Yves Klein, Antropometre performansı.....	69
Resim 80. Yves Klein, Sünger Rölyef	69
Resim 81. Frank Stella: Kingsbury Koşusu	70
Resim 82. Frank Stella: Diavolozoppo (4X).....	71
Resim 83. Georg Baselitz: Ağlayan Baş	72
Resim 84. Anselm Kiefer: Başlıksız.	73
Resim 85. Julian Schnabel: Ormanın Kralı.....	74
Resim 86. Arşivlenen objeler.....	85
Resim 87. Tasarımda kullanılan objeler.....	85
Resim 88. Vildan AYDIN: Tarla.	86
Resim 89. Vildan AYDIN: Horoz İbiği.	87
Resim 90. Vildan AYDIN: İlişkiler	88
Resim 91. Vildan AYDIN: Kompozisyon I.....	89
Resim 92. Vildan AYDIN: Evrim.....	90

Resim 93. Vildan AYDIN: Kompozisyon II..	91
Resim 94. Vildan AYDIN: Kompozisyon III	92
Resim 95. Vildan AYDIN: Yılanların Zaferi.....	93
Resim 96. Vildan AYDIN: Havai Fişek	94
Resim 97. Vildan AYDIN: Mucize.....	95
Resim 98. Vildan AYDIN: Coşku	96
Resim 99. Vildan AYDIN: Otoyolda Bekleyiş.....	97
Resim 100. Vildan AYDIN: Cam Saati.	98
Resim 101. Vildan AYDIN: Girdap.....	99
Resim 102. Vildan AYDIN: Kompozisyon IV	100
Resim 103. Vildan AYDIN: Tutunmaya Çalışanlar	101

ÖNSÖZ

Günümüzde optik araçların kullanılması ve fotoğraf sanatının gelişmesiyle resim sanatında duygu ve estetiği ifade etmede dokunun çok büyük bir etken öge olduğu görülmektedir. Resim sanatında dokunun kullanılışı sanat tarihi kadar eskidir. Ancak fotoğraf sanatının belirli bir itici gücü karşısında dokunun sanatsal önemi daha belirgin hale gelmiştir. Resim sanatında önemli bir anlam ve anlatım ögesi olan doku ne yazık ki şimdiye kadar tek başına plastik bir değer olarak incelenmemiştir. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla dokunun özümsemesine ve önemsenmesine çalışılmıştır.

Yapılan bu çalışmada resim sanatının temel tasarım elemanlarından biri olan dokunun tanımı, kullanımı ve resim sanatındaki yeri anlatıldı. Resim sanatı tarihinde özellikle dokuyu ön plana çıkaran sanatçıların eserleri bilimsel bir yaklaşımla incelenerek anlatılmıştır. Resim sanatında dokunun önemi ve kullanılışı evrensel boyutlarıyla ele alınarak kapsamlı bir şekilde tarihsel sürecin ve sanatsal gelişmelerin seyrine dayalı duyarlı bir incelemenin yapılmasına çalışılmıştır.

Uygulama aşamasında ise doğadaki çeşitli objeler incelendi. Toplanan dokular arşivlendi. Seçilen objeler yüzey tasarımında kullanılarak çeşitli kompozisyonlar oluşturuldu. Deneysel çalışmalarla çeşitli doku incelemeleri yapıldı. Seçilen uygun malzemelerle değişik tekniklerle doku çalışmalarına yer verildi. Görsel ve dokunsal dokuların fiziksel ve kimyasal etkilerini sergileyen örneklerle verilere bilimsel derinlik kazandırılmaya çalışıldı.

“Resim Sanatında Doku” adlı sanat – bilimsel çalışmaya Mart 2004 tarihinde başlandı. Üç aylık bir dönemde; İstanbul Teknik Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi kütüphanelerinden elde edilen

kaynaklar bilim ve sanat tarihi açısından incelemeye alındı. Kazanılan bilgi donanımı ile doğadan elde edilen verilerle doku çalışmaları aynı paralellikte yürütüldü. Uygulama, değerlendirme ve çalışmaların yazılı metin haline dönüştürülmesi Haziran 2006 tarihi itibarıyla yazılı bir metin haline getirildi. Ancak bu taslak metin üzerinde üç aylık ek bir çalışma daha yapıldı.

Tez konusunun sistematik olarak yürütülmesinden sonuçlandırılmasına kadar, engin bilgi ve deneyimleriyle çalışmada elde edilen tüm kazanımlara sanat – bilimsel katkı veren Resim Bölüm Başkanı ve tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. İhsan DOĞRUSÖZ'e teşekkür ederim. Hazırlanan bu tez çalışmasına ait metin üzerinde yaptığı metodik düzenlemeler, kuramsal tanımlamalar ve yazım hataları ile ilgili tüm katkıları ile metne bilimsel şeklinin verilmesinde büyük katkıları olan öğretim üyesi Sayın Yrd. Doç. Hakan DALOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca öğretim üyesi Sayın Yrd. Doç. Ali KILIÇ' ın yapıcı ve yönlendirici yardımlarından ötürü teşekkür ederim.

İstanbul Teknik Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi kütüphane görevlilerine yardımları için teşekkür ederim. Bu çalışma süreci içinde; fotoğrafların çekimi, metnin yazılması, düzenlenmesindeki katkıları için kardeşlerim; DEÜ İnşaat Mühendisliği öğretim görevlisi Serdar AYDIN' a ve Elk. Elctr. Mühendisi Ayla AYDIN'a, maddi ve manevi katkılarından dolayı annem Habibe AYDIN'a ve babam Mehmet AYDIN'a sevgi ve saygılarımı sunarım.

Vildan AYDIN
Eylül 2006, Çanakkale

GİRİŞ

Sanat tarihi incelendiğinde sanatçıların çalışmalarında dokunun, resimlerin içerik ve biçim ilişkilerini kapsayan sınırlı ve baskın olmayan bir öge olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak günümüzde 19. yüzyılda fotoğrafın icadı ile birlikte gelişen bilim ve teknolojinin sağladığı imkanlar objelerin dokularını en ince ayrıntılarıyla verebilmemize olanak tanımıştır. Teknolojinin sunduğu bu imkanlarla fotoğraf sanatı kendini geliştirebilmekte, objelerdeki dokuları belirgin hale getirerek o cismin yapı karakterini ve tabii hallerini kolaylıkla görselleştirebilmektedir. Fotoğraf olarak ortaya çıkan bu ince ve şeffaf yapıt insanlara sadece orijinal üslupta objektif (tarafsız – yorumsuz) bir görsellik sunar. Oysa insanların yaratılışına özgü değişik ve anonim beğenileri vardır: Güzelliklerden hoşlanmak, zevk almak, heyecanlanmak, duygulanmak, hayranlık duymak, hayal etmek, v.b. Bu beğenilere hitap eden ve onu besleyen görsel olgu ise resimdir. Algılayan kişi, seyrettikçe keşfettiği güzelliklerden zevk alır, heyecanlanır ve bunun sonucunda estetik bir yaşantıya kavuşur. İnce ve estetik görünümünden hoşlandığı kadar hayranlık da duyar. Doğal ve anlamlı ifadeler karşısında duygulanır, çizgilerinin oluşturduğu dokusal enstrümandan sonsuz bir keyif alır, haz duyar. Ressam için asıl olan, bu duygu alışverişini sağlayan yapıtında insanın ruhuna ve benliğine etki eden doku ögesini kullanabilmektir. Bunun için ressamın doğayı ve doğadaki varlıkları tanıması, objelerdeki dokuları özümsemesi gerekir. Dokuların labirentlerinde dolaşarak hayal ötesi bir yaşamı doğa ile paylaşabilen sanatçı, bu ruh birlikteliğinde doğaya hakimiyetini ilan eder.

Görsel etkisini dokulardan alan bir eseri seyrettikçe insan, sessiz ve doğal algılayışın etkisini görür ve onunla sanat yaşamını paylaşır olur.

I. BÖLÜM: DOKU

Doğadaki tüm varlıkların bir dokusu vardır. Doku objelerin iç ve dış yapısını belirleyen bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda varlıkların kimliklerini belirler, onlara belirli nitelik ve özellikler verir, varlıkları doğasal oluşumlarına ve yapılarına uygun karakteristik özelliklerle donatır.

Maddenin özü olan doku, görsel veya plastik (üç boyutlu) sanatların da önemli bir yaratma ve esinleyici çıkış noktasıdır. Bu açıdan sanatçılar; dokuyu öz ve biçim ilişkisi ile irdelediklerinde, maddenin öz yapısından kaynaklanan biçimsel farklılıkların, dokunun temel fiziksel niteliklerini ortaya çıkarttığına şahit olurlar.

1.1. Kavram Olarak Doku

Doğada gördüğümüz her nesnenin kendine özgü karakteristik özelliklere sahip bir dış yapısı vardır. Nesnelerin iç yapısını örgütleyen doku, nesnenin dış yapı örgüsünü de yapılandırarak bir yüzey oluşturur. Plastik sanatlarda nesnelerin yüzeyini kaplayan bu özlü örtünün görünüm ve niteliği “doku” olarak algılanır. Nesnelerin dış görünüşlerindeki farklılık sahip oldukları doku farklılığından kaynaklanmaktadır. Dokuların karakteristik özellikleri varlıklara ayrı ayrı kimlikler sunar. Tanıma ve tanıma olgusunu verir. Biz de bunları insan, ağaç, limon, soğan, su, bardak, taş vs. adlarla belirleriz.

Objelerin dış yapısı, yani dokusu objenin iç doku yapısı ile farklı bir görünüm sergiler. Bu özellikle canlı dokularda daha bariz görülür ve hissedilir. Birinci ve özlü etken, dokunun kendi varlığını muhafaza etmede gösterdiği bir başkalaşımdır. İkincisi ise doğadan gelen etkilere karşı iç güdüsel olarak korunma duygusundan kaynaklanır. Örneğin; insan bedenini saran derinin kırıışması, kalınlaşması veya bir mısır tanesinin kabuklanması ve olgunlaşma süreci gibi. Zaman ve dış etkenler,

dokuda bu gibi değişik farklılaştırmalar meydana getirirler. Yine de dış doku objenin karakteristik özellikleri ve iç yapısı hakkında belirleyiciliğini muhafaza eder. Nitekim;

“her malzeme (organik-inorganik) bütünü örgütleyen iç yapı maddesi, kendini dış yüzeylerle, kabukla, “doku” ile kendini “görünür” kılar. Doku mekanı, hacmi, formu, ”yüzeyleri” örgütleyen malzemenin, iç yapı maddesinin, “plastik görünüşüdür”. Aynı zamanda, içi sınırlayan bir dış yüzey örgüsüdür. Mekan, yüzey, derinlik elemanlarının “vizüel (dış görünüm)” algısı da dokudur. Bir başka deyişle doku; yüzey, renk, ton gibi iki boyut etkisi yapan öğeleri, üçüncü boyuta götüren bir öğedir. Formu, biçimi, yüzeyi karakterize eden öğedir.”¹

1.2. Görsel Anlatımda Kapsam ve Destek

Görsel anlatımda iki ayrı kısım vardır:

- a) Kapsam
- b) Destek

Görsel destek, bir yapıdaki anlatımın görsel kısmını oluşturan elemanlardır. Tıpkı zincirin bir halkası gibi. Bu elemanların birleşik anlatımları görsel anlatımda kapsamı ifade eder.

“Başlıca görsel destek unsurları şunlardır:

- 1) Tekstür; doku
- 2) Strüktür; iç doku
- 3) Form; biçim
- 4) Modül; birim
- 5) Sistem;
- 6) Gelişim.”²

¹ ATALAYER Faruk; Temel Sanat Öğeleri, Anadolu Üniv. Yay. No:769 Eskişehir,1994,s.194.

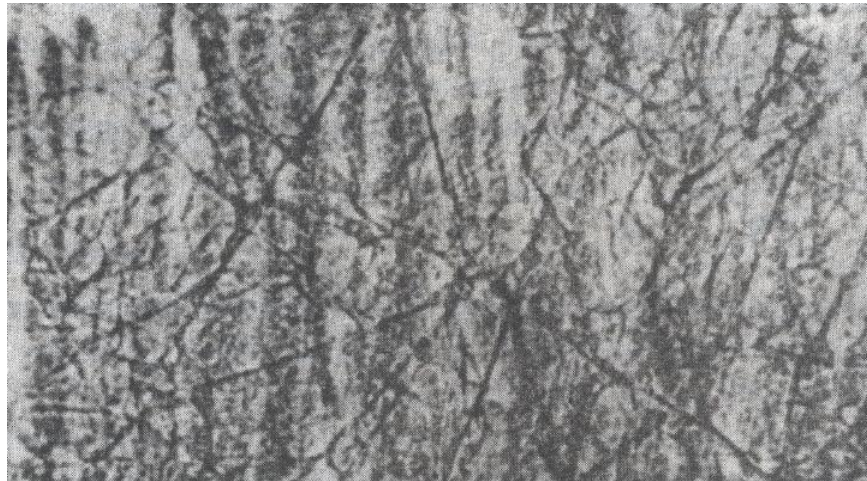
²İŞINGÖR Mümtaz, ETİ Erol, ASLIER Mustafa, Temel Sanat Eğitimi, Resim Teknikleri, Grafik Resim, Devlet Kitapları, Ankara, 1986 s.29.

Bir domates bitkisine bakıldığında bir anda bitkinin yapraklarını, dallarını ve tümünün formunu görürüz. Yine gövdesindeki tekstürü, yapraklarındaki strüktürünü, yapı elemanlarındaki modülü, çiçeğe ve meyveye ulaşan sistemi ve gelişimi aynı anda görürüz. Ayrıca görsel destek elemanları birbirlerini tamamlayan ve aynı zamanda görsel kapsamı destekleyen elemanlardır.

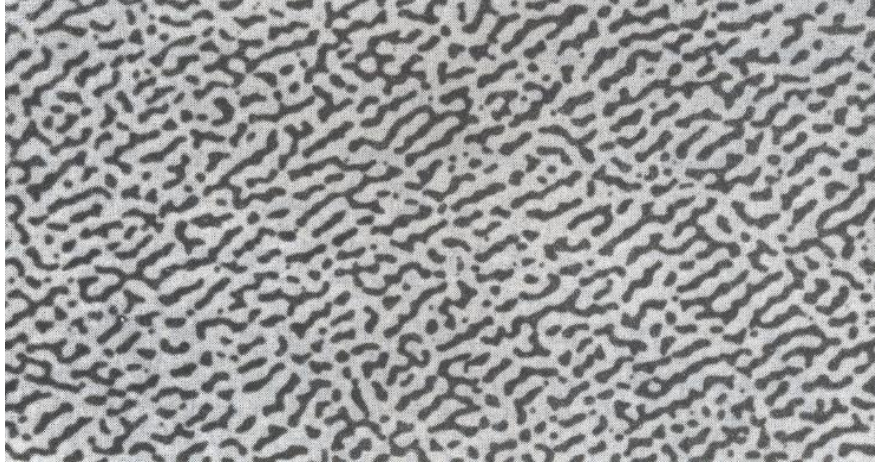
1.2.1. Doku (Tekstür)

Doğada gördüğümüz tüm nesnelerin bir dış yapısı ve onu görünür kılan bir yüzeyi vardır. Nesnelerin yüzeyini oluşturan değer dokudur. Doku görme ve dokunsal olarak algılanabilen bir elemandır. Nesnenin iç yapı özelliğini kısmen de olsa taşır. Bu özelliği ile doku nesnenin yapısı hakkında tanımlayıcı ve tamamlayıcılığı ile önemsenir. Sanata gerçek ve estetik kavramlar kazandıran bir öge niteliğindedir.

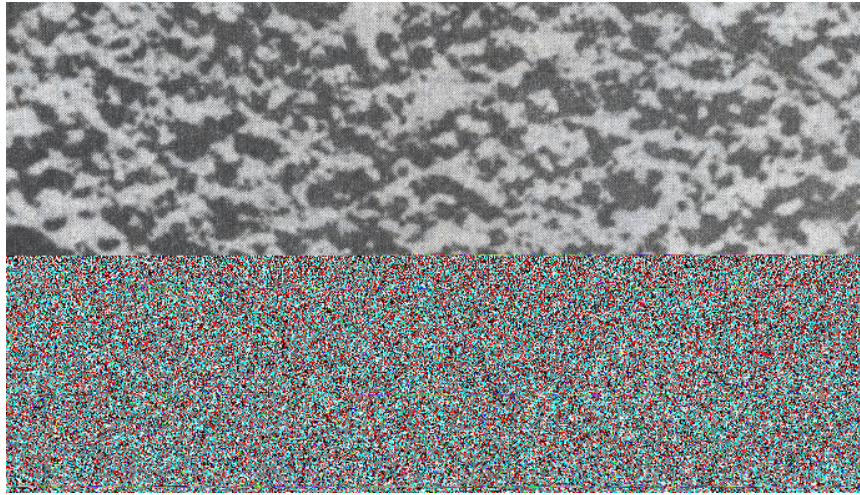
Doku, nesnelerin dış yapısındaki sertlik, yumuşaklık, kayganlık, pürüzlülük, sivrilik, çukurluk, girinti ve çıkıntılar vb. farklı yapılaşmaları kapsayan yüzey değerlendirmesidir. Resim 1,2,3.



Resim 1. Yüzey üzerinde doku çalışması I.



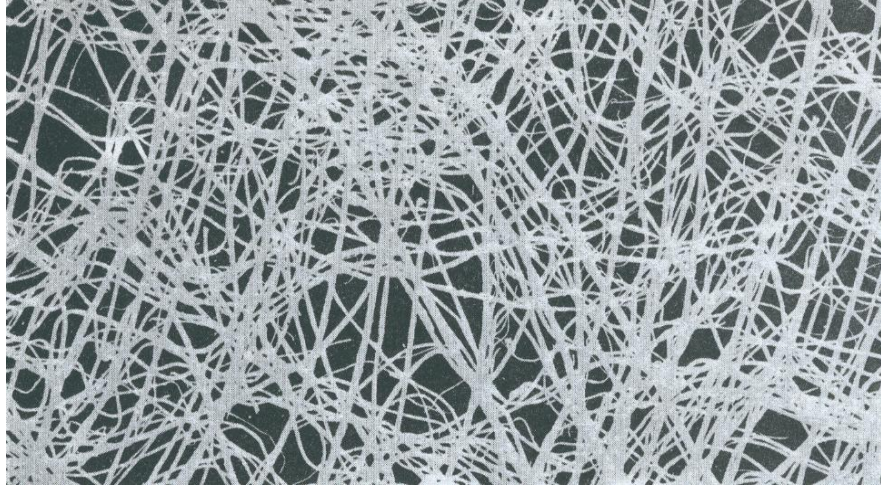
Resim 2. Yüzey üzerinde doku çalışması II.



Resim 3. Yüzey üzerinde doku çalışması III.

Dokular maddelerin yapılarına göre iki kısma ayrılırlar:

1. Doğal maddeler: İç yapının karakteristik özelliklerini dışa taşıyan dokulara sahip maddelerdir. (Ağaç, ot, insan, taş, balık, vb.)
2. Yapay maddeler: İnsan marifetiyle oluşan maddelerdir. (tuğla, beton, demir, kumaş, cam, vb.) (Resim 4)



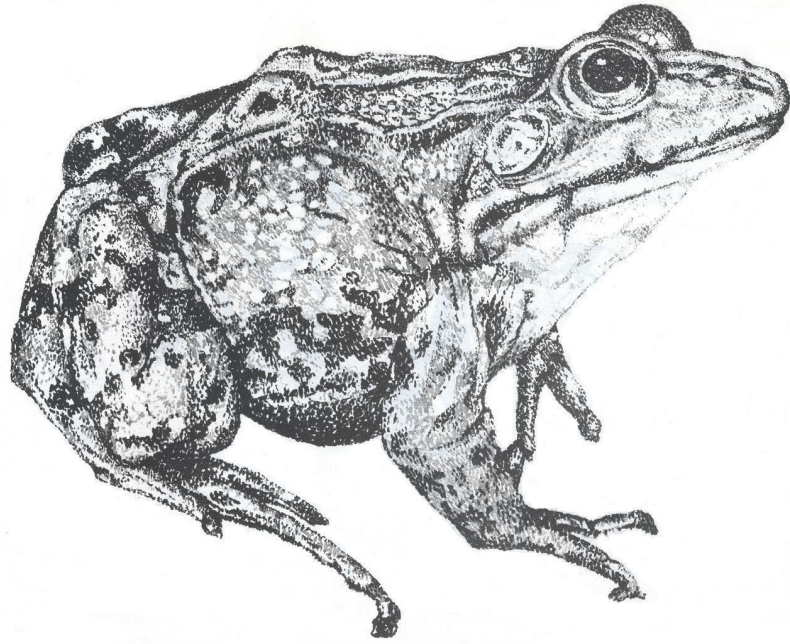
Resim 4. Yüzey değerlendirmesi I.

Doğal dokuların yapısal ve görsel etkinliklerinden kaynaklanan tekstürler vardır. Bunları kısaca tanımlarsak;

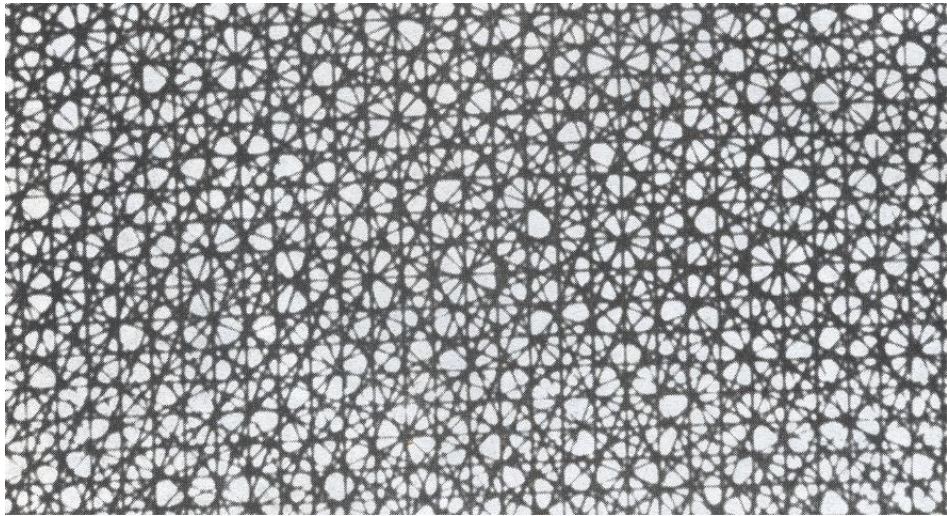
- a) Organik Dokular: Hüresel dokulardır. Yaşama ve büyüme fonksiyonları vardır. Korunma, beslenme, buharlaşma, özümseme gibi yaşamsal özellikleri vardır. Dokuları objenin yapısını yansıtan özelliklere sahiptir. (Bir yaprağın tekstürü yada bir üzüm meyvesi gibi.) (Resim 5)
- b) Geometrik Dokular: Bir geometrik elemanına dayanarak işlem ve yöntemlerle yaratılan dokulardır. (Arı peteği, örümcek ağı gibi.) (Resim 6)
- c) Kimyasal Dokular: Atoma dayalı dokulardır. (Plastik sandalye, kibrit, mum vb.)
- d) Dinamik Doku: Enerjiye ve harekete dayalı dokulardır. Yağmur damlalarının yoğun ve hızlı düşüşü bir dinamik doku oluşturur. Ağaç yapraklarının rüzgar ile hareketlenmesi, denizin dalgaları, hortumdan fışkıran su damlacıklarının oluşturduğu etki vb.
- e) Kristal Yapılı Dokular: Doğadaki kristalize yapıları elemanların dokularıdır. (Kar, buz, tuz, vb.)
- f) Optik Dokular: Göz aldanmasıyla oluşan dokulardır. Hareket ve biçim değişiklikleri yapılarak oluşturulur. Dokusal yapıyı oluşturan birim biçimlerinin büyütülmesi - küçültülmesi, bir merkezde toplanması -

dağıtılması veya döndürülmesi ile yüzeye kazandırılan optik doku görünümleridir. (Resim 7)

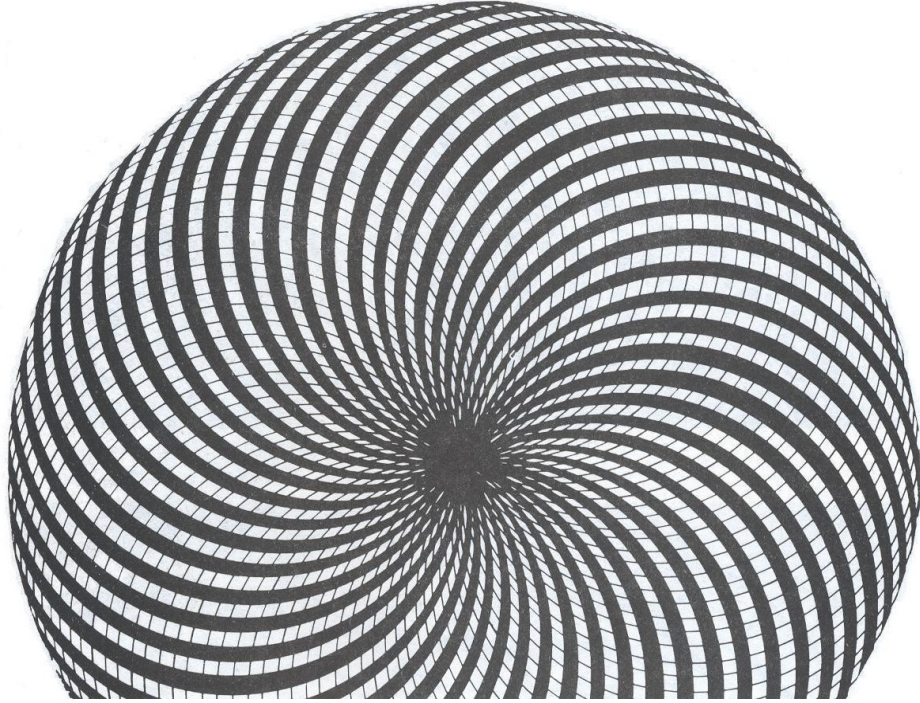
- g) Güncel Doku: Bir anlık oluşan ve bir anda değişen dokulardır. (Deniz dalgaları, suyun rüzgarla titreşmesi, kumların dalga yada rüzgarla değişik şekiller alması, bitkilerin mevsimlere göre filizlenmesi, yapraklarının sararması, vb.) (Resim 8)



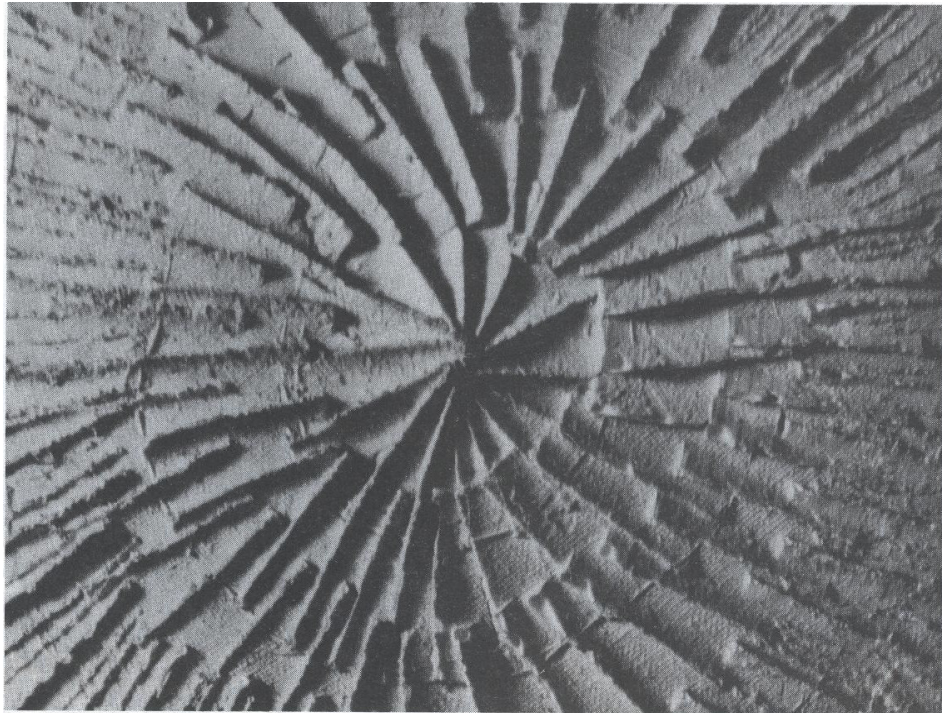
Resim 5. M.Ü.G.S.F. T.S.E Öğrenci çalışması I.



Resim 6. Yüzeysel doku çalışması I.



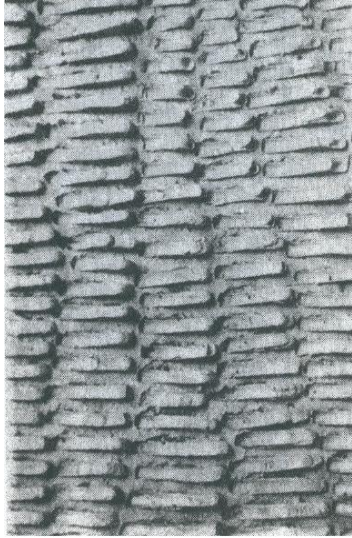
Resim 7. M.Ü.G.S.F. T.S.E Öğrenci çalışması II.



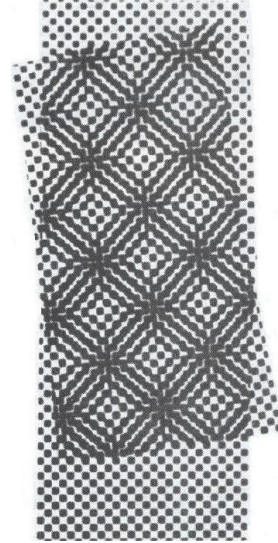
Resim 8. Güncel tekstür

Doğal doku çalışmalarında; sanatçı doğayı tanımalı ve objelerin özünü özümseyerek onunla bütünleşmelidir. Bu, gerçeği yakalamakla eş anlamlı ilkesel bir olgudur. Bu da esere estetik bir güzellik, bir ruh ve yaratıcılık kazandırır.

Dokunun yapılaşması; eş veya benzer birim biçimlerinin birbirlerini tamamlayarak sistemli bir şekilde bütünleşmeleri esasına dayanır. Benzer ve türdeş elemanlardan “tek – düze” veya tekstürleri üst üste getirerek “çift tekstürler” elde edilebilir (Resim 9,10). Mimaride ve dekoratif dizaynlarda kullanılan bu tür doku örneklerine rastlarız. Tekstürün bu oluşum sistemi esasına dayanarak tasarımcılar doğadaki dokusal nesnelere değişik objeler oluşturabilir, düz yüzeyde dizaynlar yaparak yeni tekstürler oluşturabilirler. Tekstür çalışmaları tasarımcının düş gücünü ve yaratıcılığını destekleyen bir olgudur. Tekstür oluşturma değişik sistem ve yöntemlerle yapılır. Örneğin;



Resim 9. Tek-düze yüzey örneği.

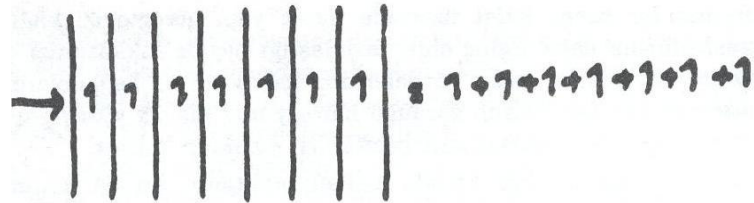


Resim 10. Çift tekstür örneği.
(B. MUNARİ)

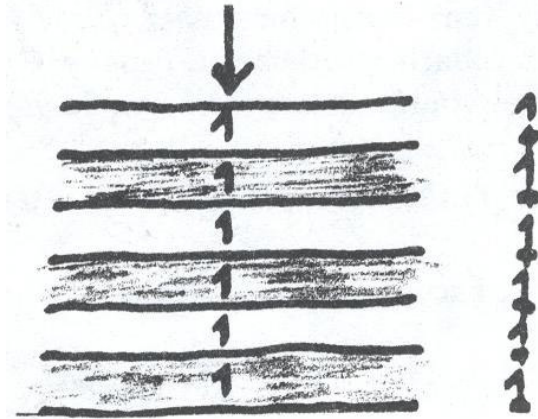
“Yüzey ne tipten olursa olsun, parça ile bütün arasında bir takım temel bağlantılar bulunabilir. Örneğin:

- Tekrarlama yolu ile aynı ölçü, hep aynı yönde, hiçbir değişikliğe uğramadan artar; (Resim 11)
- Yönü değişmeyen bir açık – koyu; (Resim 12)
- Ritm artarak gelişir, yani çift yönlüdür; (Resim 13)

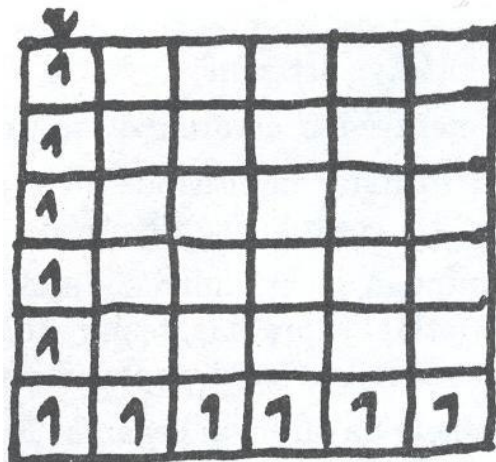
- d) Ritm, ileri – geri yer değiştirme ile, zıt yönlerde ve aynı ölçü içerisinde ya da değişik ölçüde gelişir; (Resim 14)
 e) Çift yönlü katsayı artışıdır.
 f) Belirli bir merkezden çıkarak dışarıdan içeriye ve içerden dışarıya hareket eder.”³



Resim 11. Parça – bütün ilişkisi I.

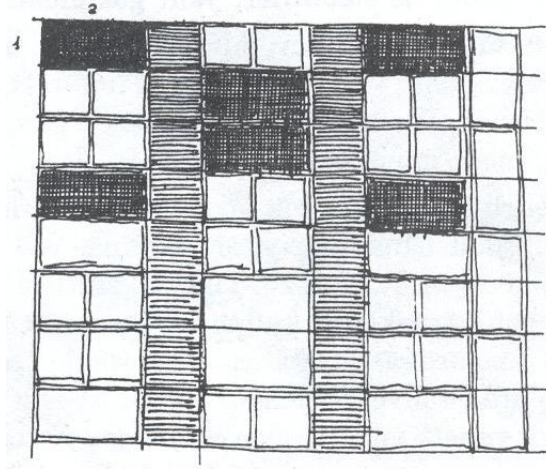


Resim 12. Parça – bütün ilişkisi II.



Resim 13. Parça – bütün ilişkisi III.

³ İŐINGÖR Mümtaz, ETİ Erol, ASLIER Mustafa, Temel Sanat Eğitimi, Resim Teknikleri, Grafik Resim, Devlet Kitapları, Ankara, 1986 s.20.



Resim 14. Parça – bütün ilişkisi IV.

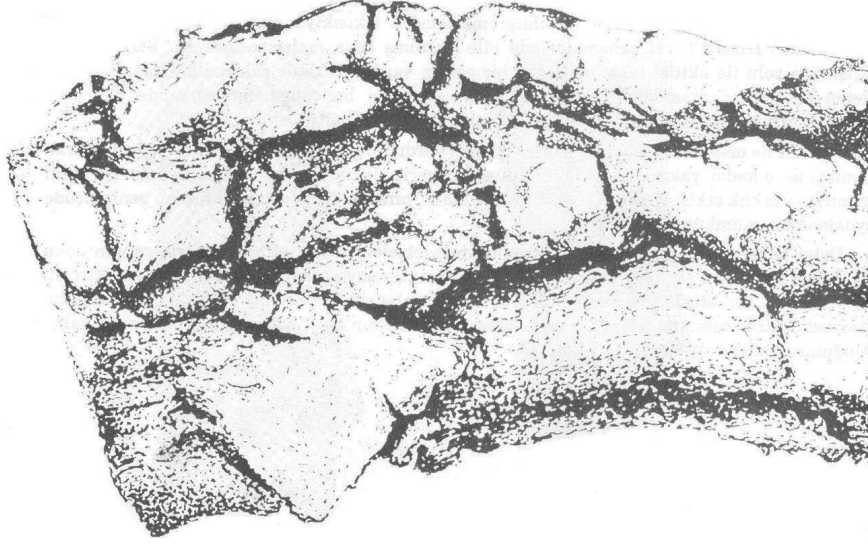
Ayrıca bir başka hususu daha belirtmek gerekir ki;

“tekstür ile mekan arasında da sıkı bir bağlantı vardır: Yüzey ne kadar ince ve ayrıntılı olarak işlenmiş ise o kadar yakınlık ve kesinlik duygusu verir, dağınık, ayrıntısız ve belirsiz işlendiği zaman ise uzaklık etkisi yapar. Ayrıca kontrast etkisi yaratmada da yine tekstürden geniş ölçüde faydalanmak mümkündür.”⁴ (Resim 16, 17, 18)

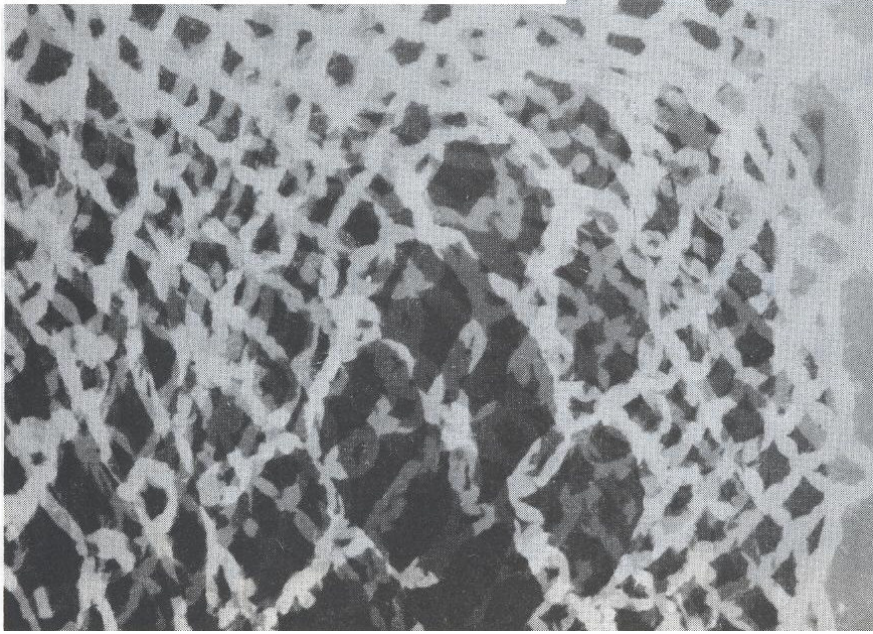


Resim 15. Yüzey değerlendirmesi II.

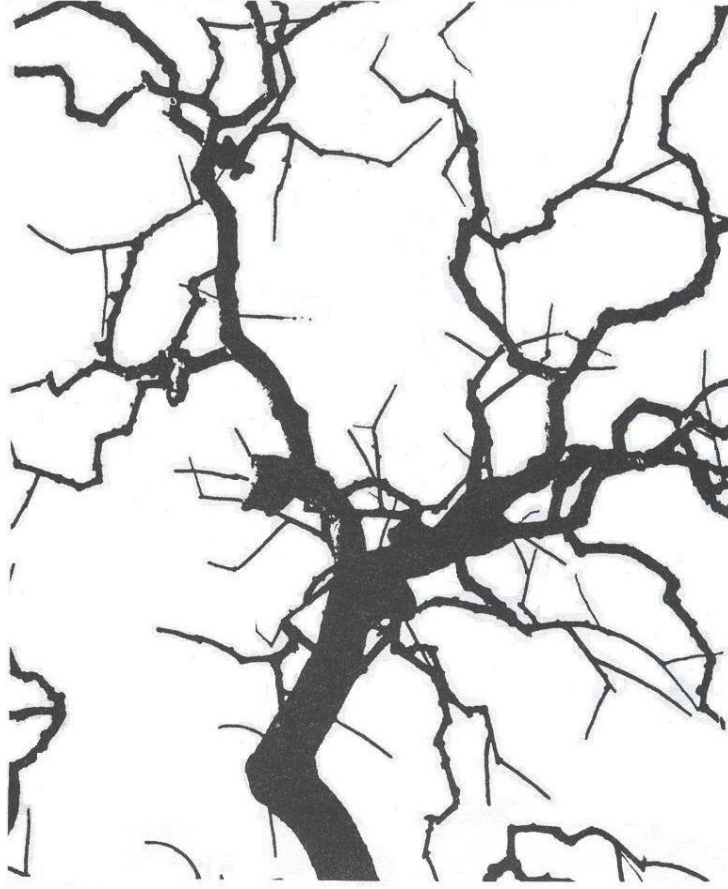
⁴ İŞİNGÖR Mümtaz, ETİ Erol, ASLIER Mustafa, Temel Sanat Eğitimi, Resim Teknikleri, Grafik Resim, Devlet Kitapları, Ankara, 1986 s.23.



Resim 16. M.Ü.G.S.F. T.S.E Öğrenci çalışması III.



Resim 17. Yüzeysel doku çalışması II.



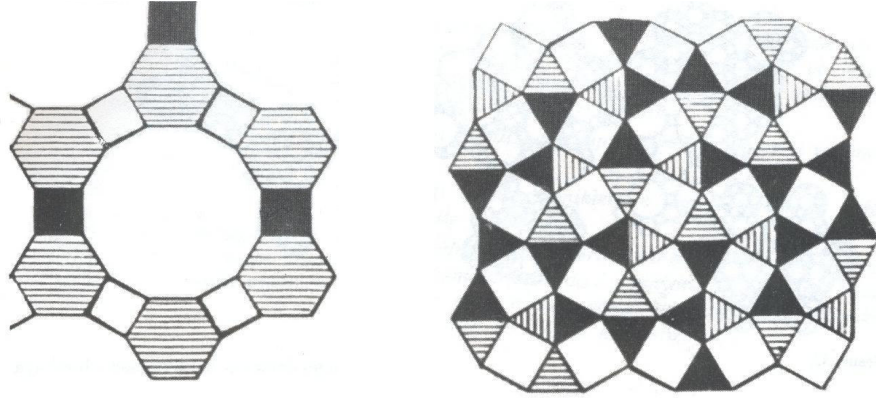
Resim 18. Yüzeysel doku çalışması III.

1.2.2. Strüktür (İç ve Dış Yapı)

Doğadaki her nesnenin bir iç ve bir dış dokusu vardır. Her doku kendine özgü karakteristikler taşıyan bir yapıya sahiptir. Bir objenin yapısını büyüterek incelediğimizde değişik form biçimlerine rastlarız. Bu form biçimlerini incelediğimizde üst üste ve yan yana birbirlerine sıkıca bağlanan ve yapıyı oluşturan temel forma ulaşırız. Formun değişik geometrik şekillerden oluştuğunu görürüz. Her birinin kendine özgü yarattığı bir mekanı, hacmi, iç ölçüleri, biçimleri ve birimleri bulunur. Bu analizi merkezden dışa doğru alarak bir değerlendirme yaparsak; birbirlerine sıkıca bağlanan eş yada benzer formların iki veya üç boyut üzerinde tekrarlanarak yapılaşmasına strüktür denilebilir. (Resim 23, 24, 25)

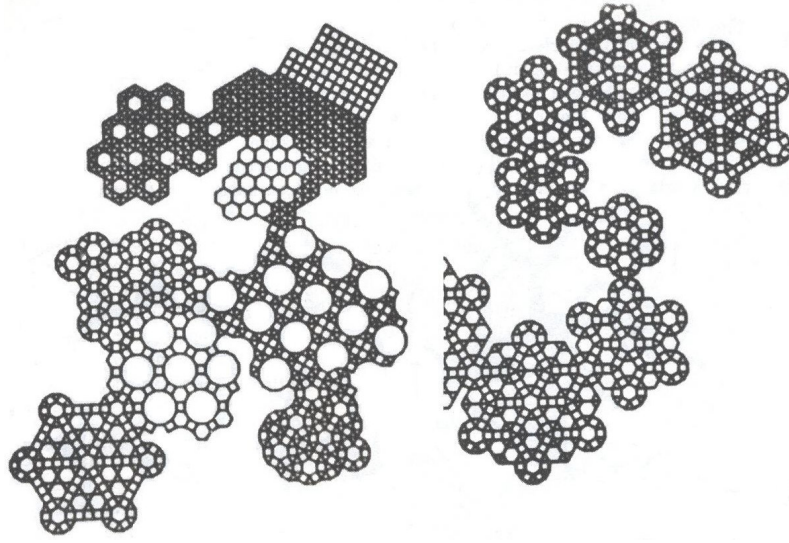
Strüktürel bir çalışma özveri ve yaratıcılık ister. Bunun için sanatçı doğayı ve objeleri iyi tanımalıdır. Objenin yapısındaki dokuları, dokuların dizilişini, oran ve ölçülerini, biçimlerini, birbirleriyle olan iç ve dış etkilerini ve büyük forma nasıl ulaştıklarını kısaca tüm oluşumun işleyiş ve yapı sistemini özümsemelidir. Sanatçı objenin tekstürüne baktığında iç yapısını görebilecek bir düşlem gücüne erişebilmelidir. Bu olgu sanatçıyı doğayla birleştirebilir ve doğa gibi çalışma öğretisi verir. Yaratıcı bir kimlik kazandırır. Böylelikle;

“eş ya da birbirleriyle sık bağlantılı, benzer formların iki ya da üç boyut üzerinde tekrarlanmasından strüktür taşıyıcı (yapı) doğar. Bir strüktürün başlıca karakteristiği bir mekân yaratmasıdır, bu mekâna form yönünden bir birlik vermesidir. Strüktürde temel sorun birim bulmadır. Bu birim ilkesine en iyi örnek olarak arı peteğini gösterebiliriz. Resim 19,20, 21, 22. Çevremizde, bitki ve hayvan dünyasında sınırsız strüktür çeşitleri görürüz. Hatta diyebiliriz ki her obje, hatta soyut objelerin dışında, insan eylemleri bile belirli strüktürler gösterirler, yani belirli bir birim ya da birimlerin tekrarlanmasından doğmuş basit ya da az veya çok karışık bir olguya sahiptirler. Strüktürde modül (birim) elemanından başka bir önemli eleman daha vardır: Birimlerin bir araya geliş şeklini tayin eden biçimleyici ilke. Birimlerin bağlantısı türlü biçimlerde olabilir: Noktalar, çizgiler, hatta yüzeyler ya da bağ elemanları ile de yapılabilir.”⁵

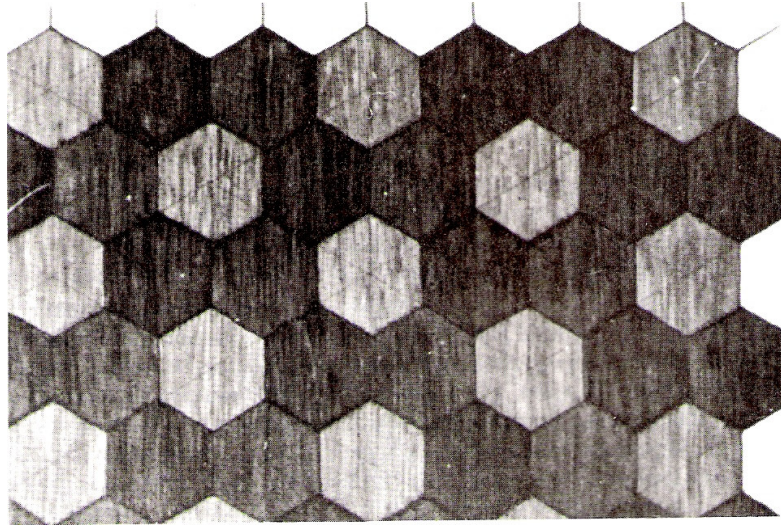


Resim 19. Strüktürde birim örnekleri I. Resim 20. Strüktürde birim örnekleri II

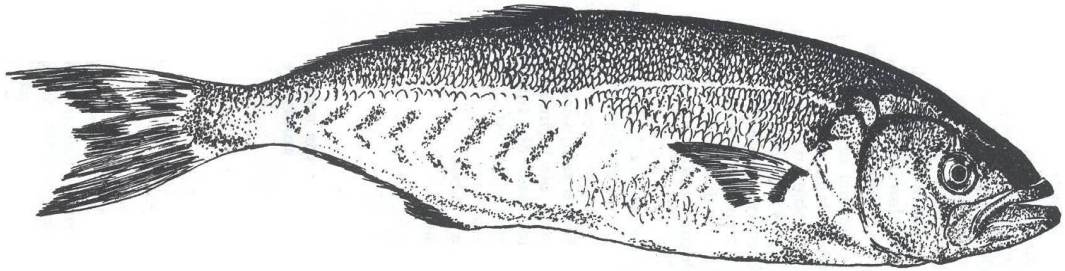
⁵ İŞİNGÖR Mümtaz, ETİ Erol, ASLIER Mustafa, Temel Sanat Eğitimi, Resim Teknikleri, Grafik Resim, Devlet Kitapları, Ankara, 1986 s.27,28.



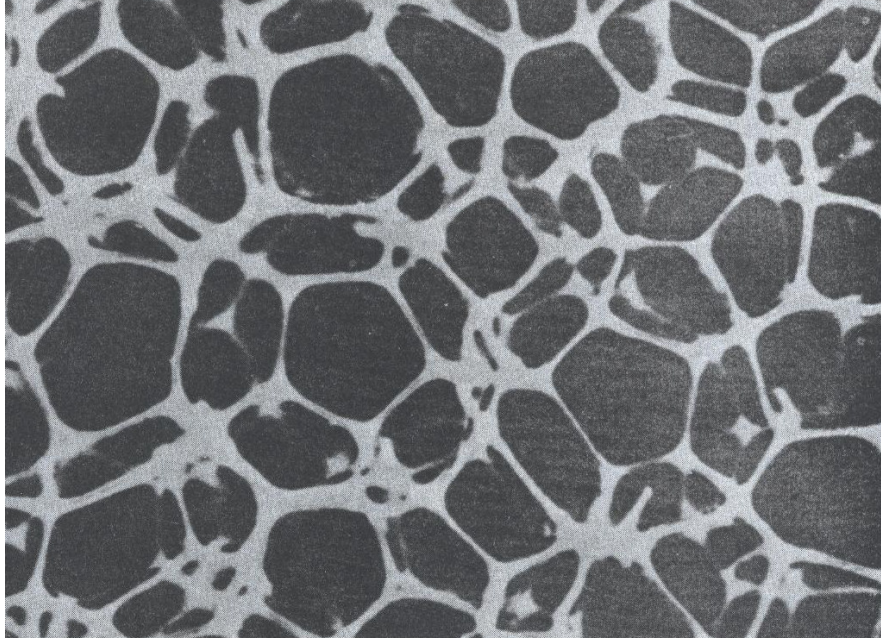
Resim 21. Strüktürde birim örnekleri III.



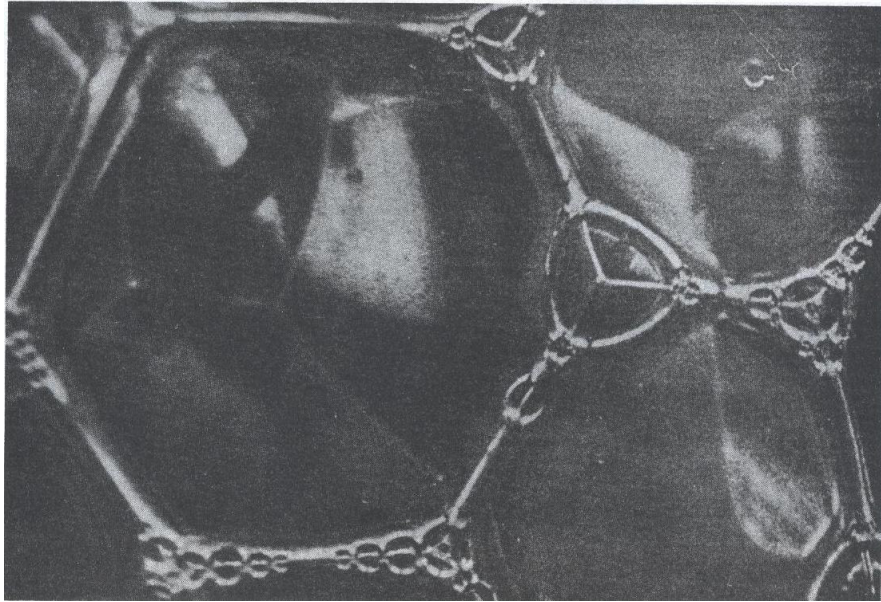
Resim 22. Strüktürde birim örnekleri IV.



Resim 23. M.Ü.G.S.F. Öğrenci çalışması IV.



Resim 24. Sentetik süngerde modül ve strüktür elemanları.
(Venedik Endüstri Dizaynı Kursu)



Resim 25. Sabun köpüklerinin birleşme sistemi. (Venedik Endüstri Dizaynı Kursu)

1.3. Doku Türleri

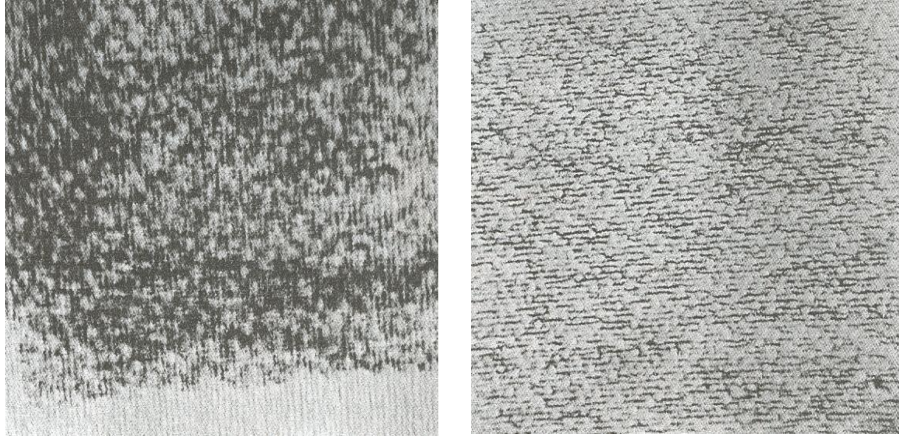
1. Reel Doku
 - a. Doğal doku
 - b. Suni doku
2. Görsel doku
3. Deneysel yöntemlerle elde edilen dokular

1.3.1. Reel (Gerçek) Doku

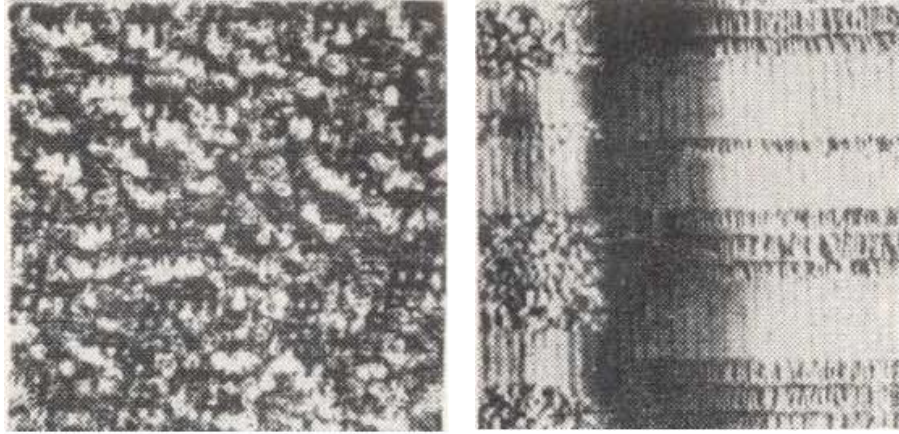
Doğa dokularla bezenmiş varlıklar topluluğudur. İnsanıdan hayvanına, taşından toprağına, otundan ağacına, kaleminden silgisine dek gözümüzün gördüğü ve dokunma duyumuza hitap eden tüm nesnelere gerçek doku unsurlarıdır. Her nesneyi örgütleyen değişik ve ayrı bir doku vardır. Bu da nesnelere farklı yapılaşmasına ve farklı bir yüzey oluşturmalarına neden olur. Nesnelere yüzeyleri; canlı – cansız, soğuk – sıcak, sert – yumuşak, düz – sivri, gözenekli – delikli, v.b. gibi değişik dokunsal değerler taşır. Dokunsal değerleri en iyi dokunma duyularımızla hissederiz. Gözlerimizi kapatarak bir ağacın, bir limonun, bir kalemin veya bir kumaşın yüzeyine dokunduğumuzda farklı duygular hissederiz. Dokunsal değer anlatılarından objeyi tanıyız, etkisini algılarız (Resim 26,27). Kısacası diyebiliriz ki dokunma duyularımıza hitap eden dokular gerçek dokulardır.

Gerçek dokuları yapılarına göre ikiye ayırabiliriz.

- a) Doğal dokular
- b) Suni dokular



Resim 26. Dokuları farklı olan yüzeyler.



Resim 27. Gerçek doku.

1.3.1.1. Doğal Doku

Doğadaki canlı – cansız tüm varlıkların kendi iç dinamikleriyle oluşturduğu dış yapılarına doğal doku denir. Her nesnenin bir doğal dış yapısı vardır. Doğal dokular gerçek dokulardır. Gerçek dokularda olduğu gibi nesneyi tanıtan özellikler ile dokunma duyumuza etki eden dokunsal ifade etkilerine sahiptirler. Ayrıca doğanın ve kendisinin yaşam yasaları ile varlıklarını idame ettirirler. Doğa koşulları, zaman ve dış etkenler karşısında değişim veya bir başkalaşım gösterirler. İnsan derisinin kırışması, yaşlanması veya sonbaharda bitki yaprağının sararması gibi. Her ne durumda olursa olsun dış dokuların iç dokular ile uyumu ve ilintisi her zaman vardır.

Nitekim;

“her şeyin doğal bir dokusu vardır. Pürüzler, kayganlıklar, düzlükler, yumuşaklıklar, sertlikler, girinti ve çıkıntılar dokunsal ifade ve etkilerdir. İşte dokuyu belirleyen nesnel özelliklerde bu: pürüzlükler, tümörler, sivrilikler, şekilli – şekilsiz girinti ve çıkıntılar, gözenek ve çukurlar, delikler vs.’ dir. Bunlara göre doğal dokular iki zıt kutupta algılanır: 1) Sert – Pürüzlü Dokular, 2) Düz – Yumuşak Dokular.”⁵

Doğal dokular organik ve inorganik olmak üzere iki kısma ayrılır; organik dokular canlı dokulardır. Aynı yapıdaki hücrelerden oluşmuşlardır. Yaşama ve büyüme gibi hayati özellikleri vardır. Ayrıca korunma, beslenme ve özümleme gibi fonksiyonlara sahiptirler. Organik dokular canlıların iç yapılarında var olan; canlılık, dirilik gibi yaşamsal enerjiler yansıtır. Bu da iç doku işlevselliğinin dışa vurmasıdır. Organik dokular iç yapının karakteristik özelliklerini ve yapısal niteliklerini taşırlar. İnorganik dokular ise fiziksel ve kimyasal dokularla oluşan cansız dokulardır. Maddeyi oluşturan atomların bir düzen bütünlüğü içinde birleşerek meydana getirdikleri dokulardır. Doğadaki kaya kitleleri vb.

1.3.1.2. Yapay Doku

İnsan emeği ve yaratıcılığı ile oluşturulan dokulardır. İnsanın doğadaki malzemeleri işleyerek veya doğal halleriyle yeniden örgütleyerek oluşturduğu dokular yapay dokulardır. Yapay doku oluşturmada malzeme belirli bir sistem içerisinde birim eleman ilişkileri hesaplanarak örgütlenir. Örneğin tuğla, beton, demir, tabak, saksı, v.b. resim sanatında malzemeye dayalı yapay dokular oluşturulduğu gibi doğal doku ifadeleri de bir yapay doku meydana getirebilir. Bununla beraber;

“eğer doğal dokuları, noktalar, çizgiler, renkler vb. öğelerle herhangi bir yüzey üzerinde resimsel olarak ifade edersek yapay doku ifadelerini yaratmış oluruz.”⁵

⁵ ATALAYER Faruk; Temel Sanat Öğeleri, Anadolu Üniv. Yay. No:769 Eskişehir,1994,s.194,195

Sanatta yapay doku ikiye ayrılır:

- a) Papier Colle (Kağıt Yapıştırma)
- b) Kolaj (Collage)

1.3.1.2.1. Papier Colle (Kağıt Yapıştırma)

Tasarımda kompozisyona biçimsel etkinlikler kazandırmak, yapının içerik ve anlatım etkisini artırmak amacıyla yapılan doku çalışmalarıdır. Kübistlerin, sanat yapıtlarında formun bütünleyici bir rolü olduğu ve dokunun güçlü etkilerini tasarıma yansıtmak inancı ile başlattıkları bir tekniktir. Gazete, pul ve buna benzer yazılı ve resimli kağıt parçalarını tuvale yapıştırarak tasarıma bir içerik zenginliği kazandırılmak istenmiştir. Sanatçının yarattığı bir dokunsal ifade çalışmaları olarak nitelendirilebilir. Papier Colle tekniği adıyla bilinen bu çalışmalar 1911 yılında Kübistler tarafından başlatılmıştır.

1.3.1.2.2. Kolaj (Collage)

Papier Colle tekniğinin etkisiyle oluşan ve daha kapsamlı gelişmeler gösteren Dadacılar tarafından yaratılmış bir resim tekniğidir. Kolaj, farklı nesnelere bir yüzey üzerine yapıştırılarak resim oluşturma tekniğidir. Kompozisyonlarda bez, kağıt, kum, iplik, deri ve diğer doğal malzemeler kullanılarak resimler elde edilmektedir. Kübizmin ilk zamanlarında Picasso ve Braque tarafından ortaya atılmıştır. Picasso 1912 yılında bir kafe manzarasının natürmortunu yaparken tuvalin üzerine iskemle hasırı ve bir parça muşamba yapıştırır. Braque' de aynı yöntemi kullanmıştır. Diğer sanatçılarda bu akıma katılarak kolaj tekniğini kullanırlar. Bu süreç içerisinde tablolar gazete, ip, kumaş, kum gibi tuvale kolay yapışan gerçek nesnelere oluşturulmaya başlanmıştır. Gerçeğin peşindeki bu ressamlar bir müddet boyalar yerine gerçek nesnelere kullandılar. Ancak kolaj olarak nitelendirilen bu teknik yine de boya malzemesinin kullanımını pek etkilememiştir.

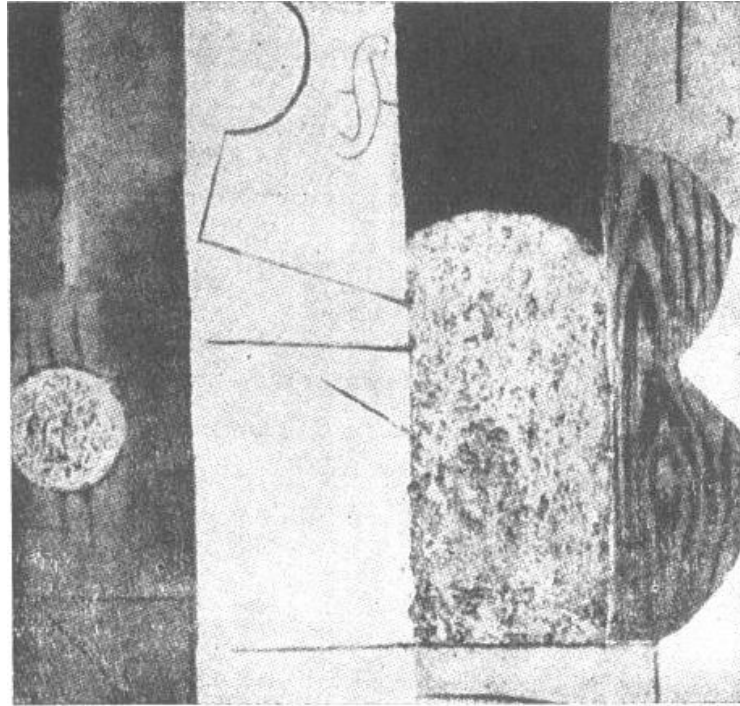
Kübizm Cezanne ile başlayan süreç itibariyle doğayı küreler, koniler ve silindirlerle ifade etmeye çalışmıştır. Kübistler tasarıma biçimsel etkinlikler kazandırmak amacıyla Papier Colle (Kağıt Yapıştırma) tekniğini uygulamaya koymuşlardır. Gazete, pul ve diğer yazılı ve basılı kağıtları tuvale yapıştırarak tasarıma bir içerik ve zenginlik kazandırmaya çalışmışlardır. Dadacılar ise objelerin aslını tablolarına yapıştırarak bir resim yapma tekniği olan kolaj tekniğini başlatmışlardır. Kübizmin ilk dönemlerinde Picasso ve Braque tarafından ortaya atılan bu teknikle kompozisyonlarda bez, kağıt, kum, iplik, deri ve diğer doğal malzemeleri kullanarak yaptıkları resimlerle gerçeği yakalamaya çalışmışlardır. Kübizmle başlayan yapıştırma sanatı 1919’ da Weimar’ da Walter Gropius, Paul Klee, Kandinsky, Moholy – Nagy, Oskar Schlemmer gibi mimar, ressam ve heykeltıraşların “Bauhaus” adıyla kurdukları okulda devam ettiler. Değişik ve çok malzemeli eserlere önem verdiler.



Resim 28. Henri Matisse – Kolaj



Resim 29. Braque: Musical Forms adlı yapıştırması.



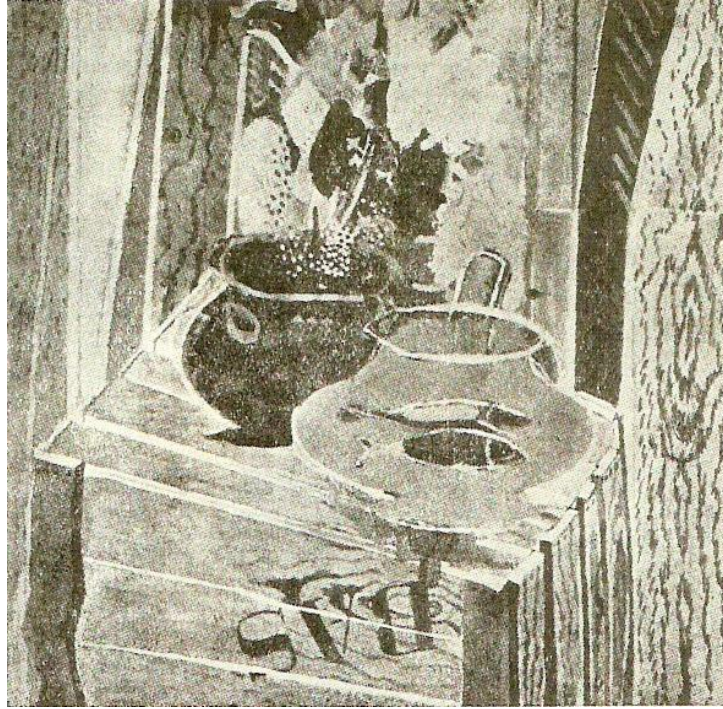
Resim 30. Picasso: Keman ve Gitar' ından bir parça. Kum ve yağlı boya.



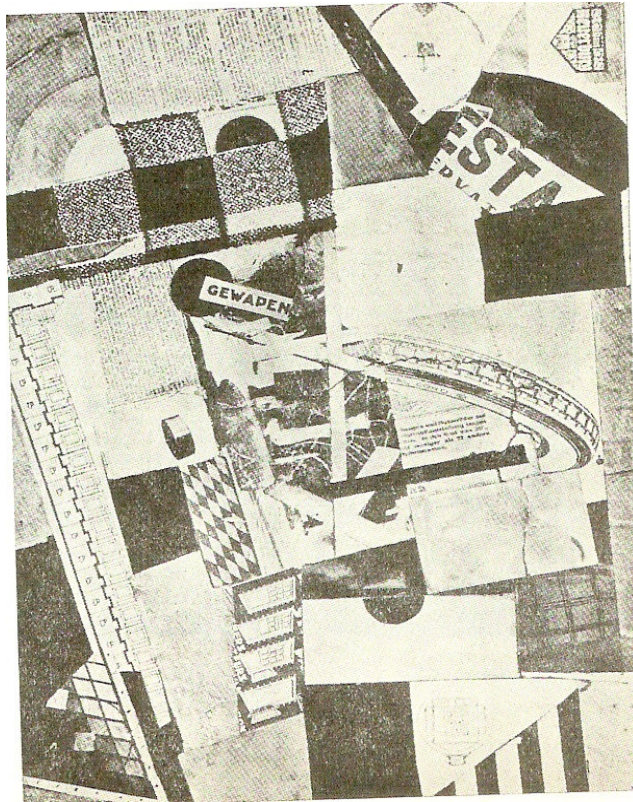
Resim 31. Georges Braque: Meyve Tabakı ve Bardak. 1912.
Kağıt üzerine kağıt hamuru ve karakalem. 60 x 45 cm.



Resim 32. Picasso: Ma jolie.



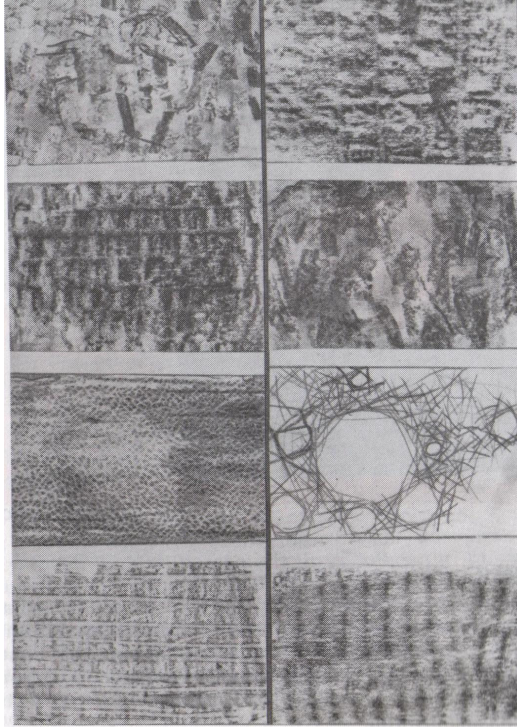
Resim 33. Braque: Kasa



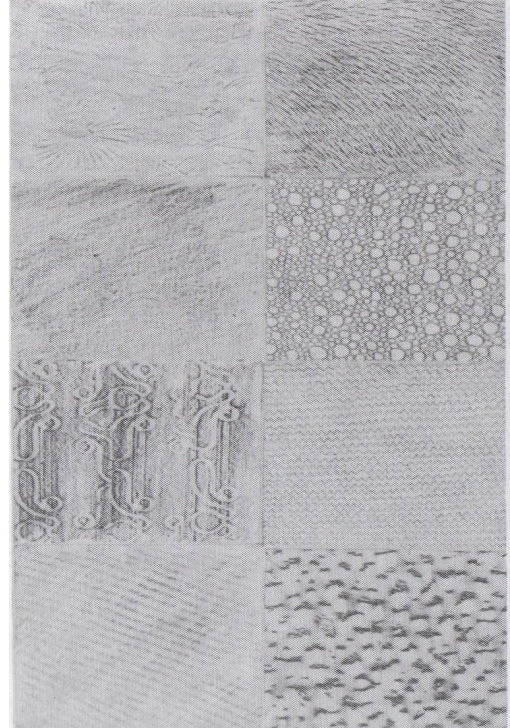
Resim 34. Bauhaus çalışmalarından bir örnek

1.3.2. Görsel Doku

Gerçek dokulara dokunduğumuzda dokunsal değerler ifade eden (yumuşaklık – sertlik, sivrilik – düzlük, girinti – çıkıntı, gözenek ve çukurlar v.b.) doku unsurları ile o nesneyi algılarız. Ancak dokunduğumuzda duyuşal bir algılama yaratmayan dokunsal değer ifadeleri olmayan dokularda vardır. Örneğin bir kumaş üzerindeki renk ve deseni, bir mermerin kesitinde gözükken damar ve renklerini veya bir çam ağacının kesitinde oluşan odunsu yapı desenini dokunma duyumuzla algılamayız. Bu dokular çizgi, nokta, renk, ton ve değişik motiflerden oluşmuş iki boyutlu dokulardır. Bu dokuları sadece görme duyumuzla algılayabiliriz. Görme duyumuzla algıladığımız bu dokulara “görsel doku” diyoruz. Bir başka ifadeyle dokunmakla değil görme yoluyla algılanan doku etkilerine “görsel doku” denir. Çünkü; “görsel dokular, görsel algılamada gerçek dokular gibi etki yaparlar. Doğal doku duyumlarına ise “eşdeğer” algı üretirler. Etki sonuçları, estetik hazlanmadır.”⁵



Resim 35. Doku Çalışmaları I.
(Kurşun kalem)



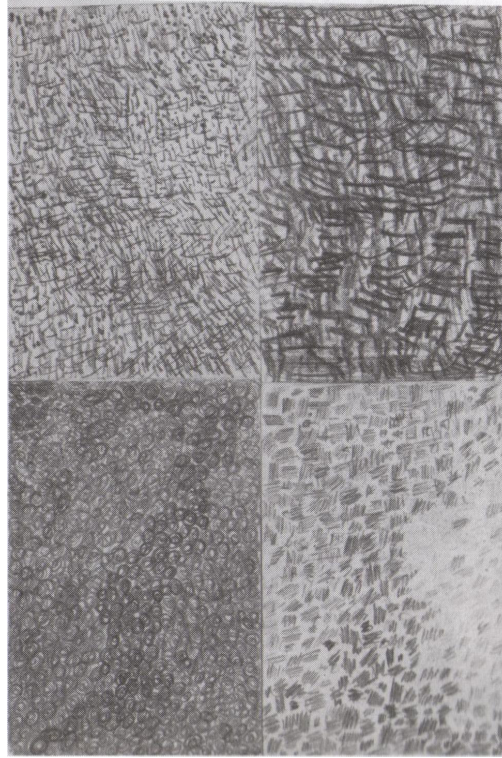
Resim 36. Doku Çalışmaları II.
(Kurşun kalem)

⁵ ATALAYER Faruk; Temel Sanat Öğeleri, Anadolu Üniv. Yay. No:769 Eskişehir,1994,s.194,195

1.3.3. Deneysel Yöntemlerle Elde Edilen Dokular

Resim sanatında oluşan bütün teknikler bir denemenin sonucudur. Anlık ya da tasarlanmış düşüncelerin duygusal yansımalarıdır. Gelişen sanat akımlarıyla yeni bir boyut ve gelişmeler gösterirler. Sanatçının kullandığı malzeme, kabiliyeti ve yaratıcılığı ile bire bir örtüşür. Günümüzde teknolojinin sağladığı mekanik araçlar ile endüstriyel boya ve yapı malzemeleri deneysel yöntemlere açık bir zenginlik sunmaktadır. Nitekim;

“bu tür dokular, sanatçının elindeki malzemenin önemli yönde değiştirilmesiyle, tabiattan ve onun fiziki görünüşünden çıkardığı ve yaratıcı zekâsının tanıyabildiği ölçüde yeni ve yaşayan grafik unsurları seçer. Deneysel yöntemlerle elde edilen dokular, iki boyutlu alanda yayılan dokulardır. Bu dokular, bir şeyin temsili olmayan geometrik, amorfik, biomorfik biçimler taşıyabilir. Teknik tesadüfler malzemelerin karışmaları neticesinde, uygun bir süsleme için yapılmış özellik taşıyan buluşlara götürebilir.”⁶



Resim 37. Doku Çalışmaları III. (Kuruşun kalem)

⁶ BİGALI, Şeref; Resim Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Minpa Matbaacılık, Ankara, 1999,1. Baskı s.270.

II. BÖLÜM: DOĞA VE DOKU

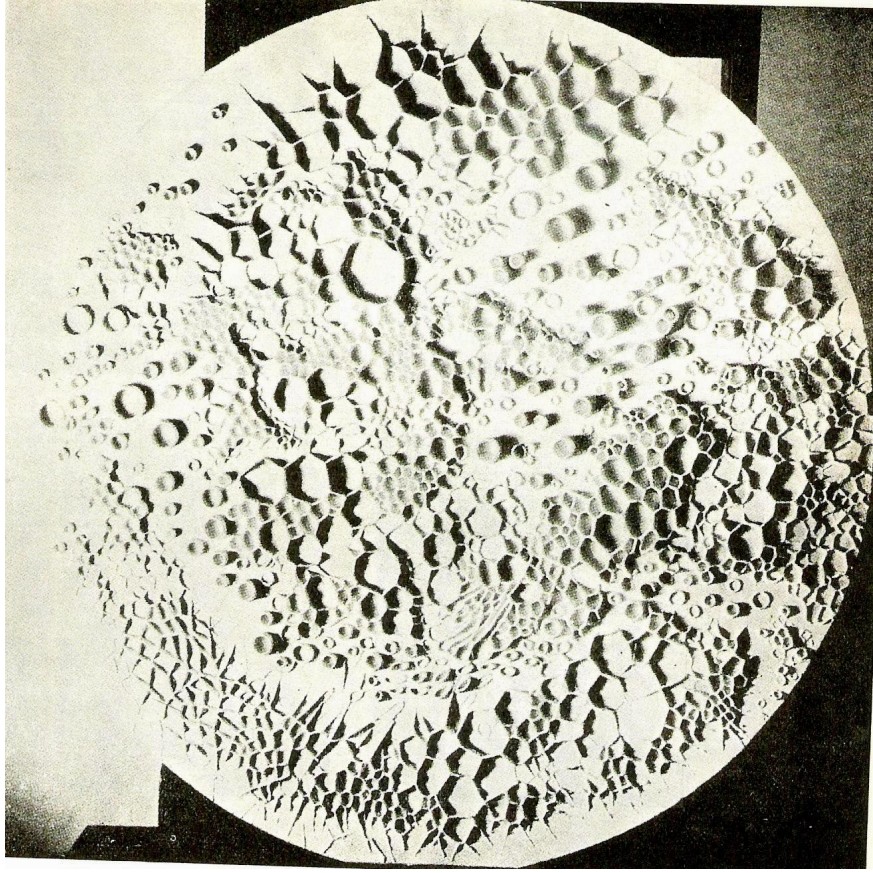
Doğa kendi kendini besleyen doğuran – yaşatan ve öldüren bir zenginlikler zinciridir. Doğadaki varlıklar birbirlerini tamamlayan, etkileyen ve güç veren bir zincirin halkası gibidir. Doğanın evriminin sırrı dokuda saklıdır. Doku özünde bulunduğu nesneye kimliğini vererek doğaya sunar ve onu bezeyerek insan algısında bir beğeni zenginliği oluşturur. Bununla birlikte varlıkları oluşturan iç doku, doğanın çeşitli etkileri karşısında dış doku olarak bir değişim gösterir. Bu değişim doğa ve doku arasında oluşan tabii bir etkileşimdir.

2.1. Işık ve Işığın Doku Üzerindeki Önemi

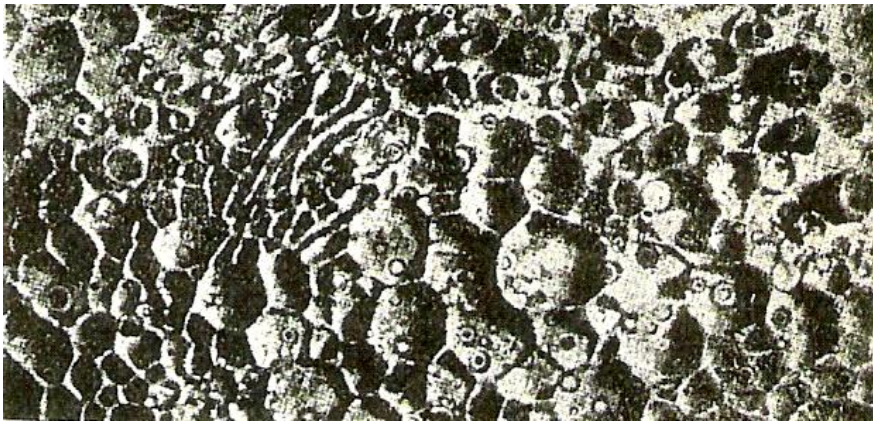
Işık, nesnelere görmemizi ve onları algılamamızı sağlayan etken bir unsurdur. Objelerin hacmini, konumunu, biçimini, rengini, yüzeylerindeki pürüzlülükleri, sivrilikleri, çukurlukları, parlaklık veya matlıkları gibi yapısal tüm değerlerini ışık sayesinde görür ve algılarız. Diğer taraftan ışığı derinliklerinde toplayan, düzlükleriyle dağıtan, matlığıyla hafifleten, parlaklığıyla sertleştiren kısacası görsel değerleri bize bir paket halinde yansıtan ve sunan objenin kendisidir. Bu yüzden sanatçı bir yüzey üzerinde oluşturacağı dokuyu ışık ile birlikte düşünmelidir. Bir objeye ne derece ışık verilirse, doku da o kadar bir görünüm sunar veya kendini saklar. Demek oluyor ki ışık dokunun, doku da ışığın görsel kaynağıdır. Teknolojinin sunduğu güçlü ışık kaynaklarından yararlanılarak, değişik açılardan ve değişik uzaklıklardan sabit bir dokunun çeşitli görsel değerler zincirine ulaşmak mümkündür. Nitekim;

“ışık çeşitli strüktürleri kendinde saklayan bir elemandır. Her strüktür, belirli bir ışık altında belirli bir karakter kazanır. Strüktürlerin birleştirilmesinde ışığın yönü, geliş kuvveti ve karakteri gözde kalır. Işık, öyle ayarlanmalıdır ki kendisinden bir strüktür meydana gelsin.”⁷

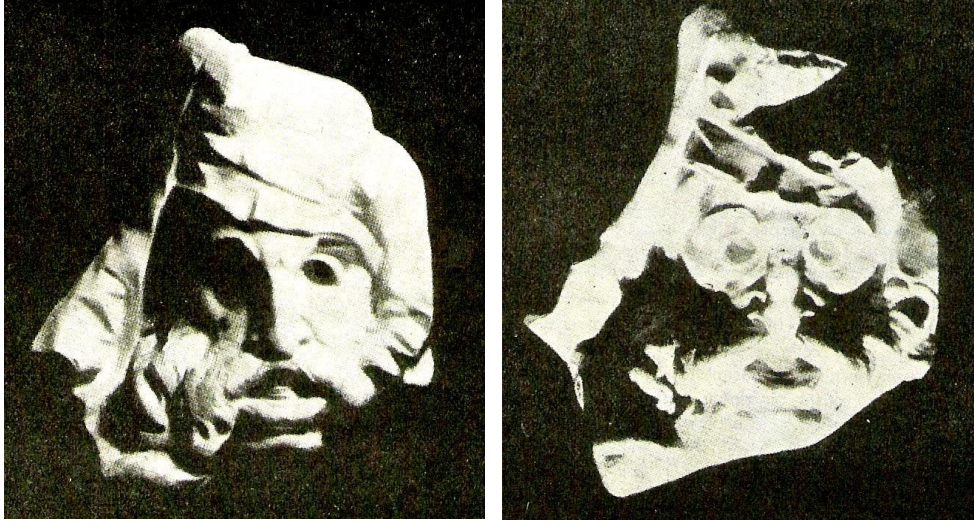
⁷ TÜZCET, Önder; Form ve Doku-Textüre-, Matbaa Teknisyenleri Koll. Şti.-İstanbul, 1967,s.27.



Resim 38. Mary Bauermeister: Rölyef.



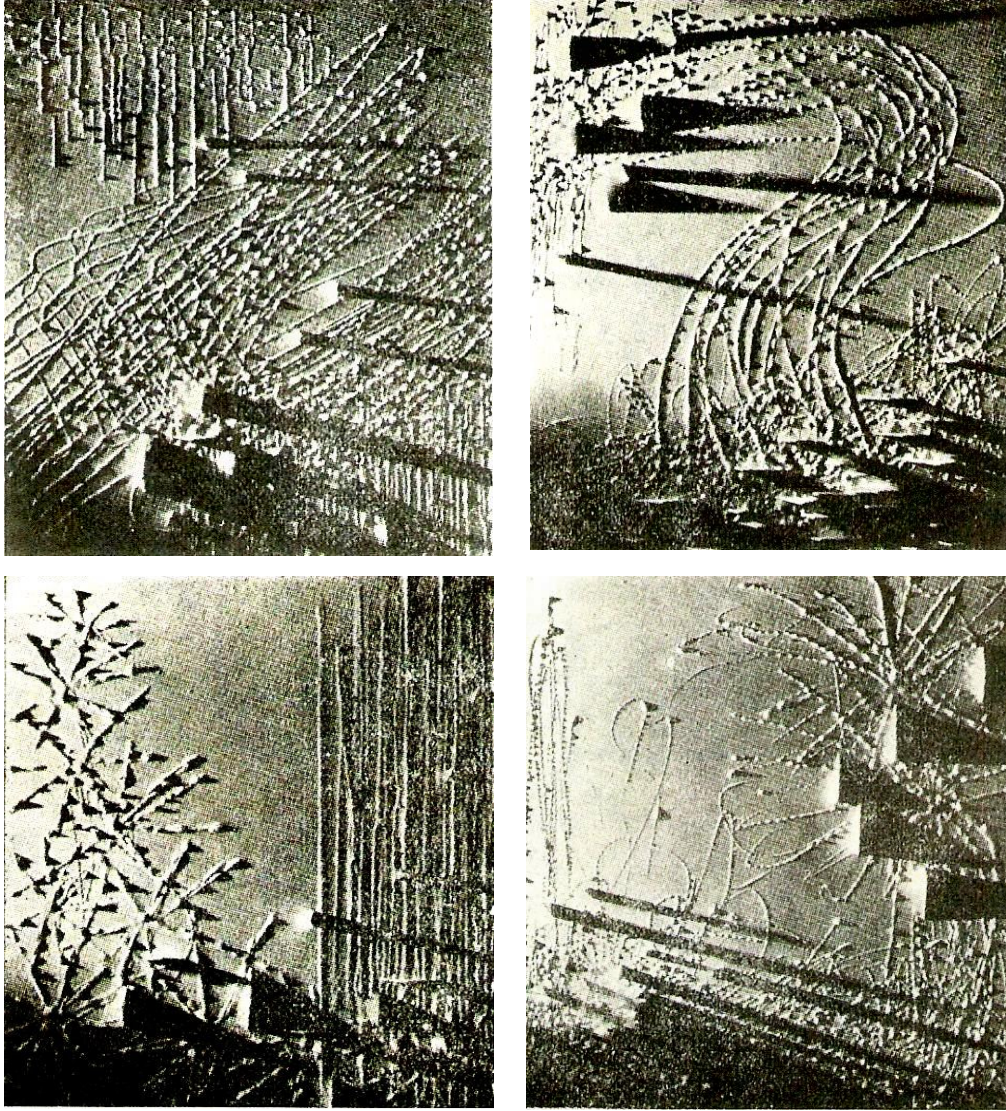
Resim 39. Mary Bauermeister: Rölyef eserinin bir parçası.



Resim 40. Michelangelo: Maske.

Işığın geliş yönü, açısı ve yakınlığı; obje üzerinde çok farklı aydınlanmalar ve algılanmalar meydana getirmektedir. Öyle ki, bir obje üzerine farklı yönlerden, farklı açılardan veya yakınlıklardan verilen ışık ile, aynı objenin algılanmasındaki değişiklikler, algısal düzeyler çeşitli olabilmektedir. Işık, konumuna bağlı olarak obje üzerinde farklı noktalarda gölgeler ve aydınlanmalar meydana getirir. Bu gölge ve aydınlanmalar obje üzerinde derinlik, uzaklık, tümseklik, yakınlık gibi tesirler yaratarak objenin farklı algılanmasına neden olurlar. Resim 40' daki Michelangelo' nun "Maske" adlı çalışmasının farklı ışıklandırma altındaki görünümleri ışığın bu etkisini ve önemini özetler niteliktedir. Bu açıdan resim sanatında ve heykel sanatında ışık anlatılmak istenenin vurgulanmasında ve insanda estetik hislerin uyandırılmasında çok önemli bir öğedir.

Objenin karakteristik özelliklerini ortaya koyan doku, ışığın obje üzerine uygun bir eğimle ulaşmasıyla değer kazanır. Özellikle dik ve yakın olmayan ışık kaynaklarının aydınlatmalarıyla daha belirgin hale gelir.



Resim 41. M.İ.T. Işık ve form çalışmalarından örnekler.

Resim 41’ de alçak bir açıdan verilen ışığın doku üzerindeki etkileri görülmektedir. Resimlerde de görüldüğü gibi ışık, geliş açısına bağlı olarak derinlik, uzaklık, yakınlık, parlaklık gibi tesirler yaratır.

2.2. Doku Perspektifi

Bize yakın olan nesnelerin renk ve ölçülerini daha net görürüz. Nesneler uzaklaştıkça küçüldüğünü ve renklerinin soluklaştığını hissederiz. Bu perspektifin

genel bir ifadesidir. Doku perspektifinde ise; bir yüzey üzerinde yapılan çalışmada net görünen dokuların bize daha yakın olduğu, koyu veya mat görünenlerin ise bize uzaklığını ifade eder. Bu etkileri yaratan renklerdir. Sıcak renkler net görüntüyü, soğuk renkler ise koyu ve mat görüntü verirler. Yine açık renkler dokularda sivriliği, kabarıklığı ve parlaklığı; mat ve koyu renkler ise kıvrıklık, çukurluk ve derinlik gibi oluşumları gösterir.

Bir biçim üzerinde; ışık, renk ve ton, perspektifin belirgin unsurlarıdır. Işık perspektife yön veren bir ayrıcalığa sahiptir. İngiliz manzara ressamı John CONSTABLE şöyle der: “Ben hayatımda hiçbir çirkin şey görmedim. Herhangi bir maddenin şekli ne olursa olsun, perspektif ve ışık – gölge onu güzelleştirir.”⁸ Çünkü;

“dokular, görsel algı yoluyla, beyinde uzaklık – yakınlık etkisi yaratırlar. Renk ve parlaklık durumu, perspektif etkileri kuvvetlendirir. Sert geometrili biçimler, dokuyu kuvvetlendirir. Sıcak renkli, parlak, billurumsu cisimler göze daha yakın görünür. Soğuk renkli, yumuşak dokulu cisimler, göze daha uzak görünürler.”⁹

2.3. Tabiat ve Doku Düzeni

Objelerin iç dokularının farklılaşması sonucunda yüzeylerini oluşturan dış dokuları meydana gelir. Doku her objeye farklı karakteristik özellikler kazandırarak çeşitliliğin ortaya çıkmasını sağlar. Bu çeşitliliğe sahip objeler de sistematik bir şekilde organize olarak, içinde bulunduğumuz tabiatı meydana getirirler. Görüldüğü gibi dokudan tabiata doğru bir oluşum gerçekleşmektedir. Buna dayanarak objelerin dış yüzeylerini inceleyerek dokusu hakkında fikir edinebildiğimiz gibi, doku çeşitlerinin de ne tür yüzeyler meydana getirebileceği hakkında isabetli tahminlerde bulunabiliriz. Nitekim;

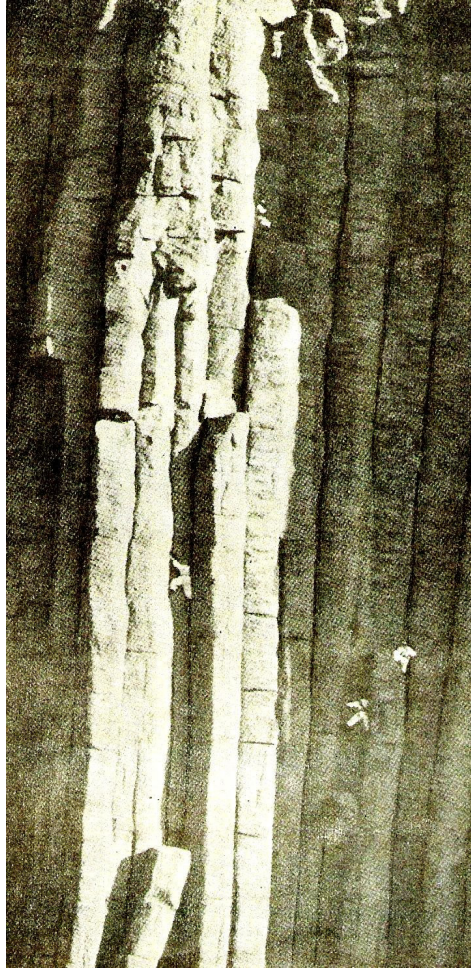
“Tabiat içli dışlıdır, çağlardan beri bir hamur gibi yoğrulmaktadır. Bu hamuru bize bazen çıplak olarak bazen de gene kendi bünyesine uygun elbiselerle gösterir. Canlı ve cansız,

⁸ KILIÇKAN, Hüseyin; Resim Bilgisi, İnkılap Kitap Evi, 5. baskı, İstanbul 2002, s.40.

⁹ ATALAYER Faruk; Temel Sanat Öğeleri, Anadolu Üniv. Yay. No:769 Eskişehir,1994,s.199.

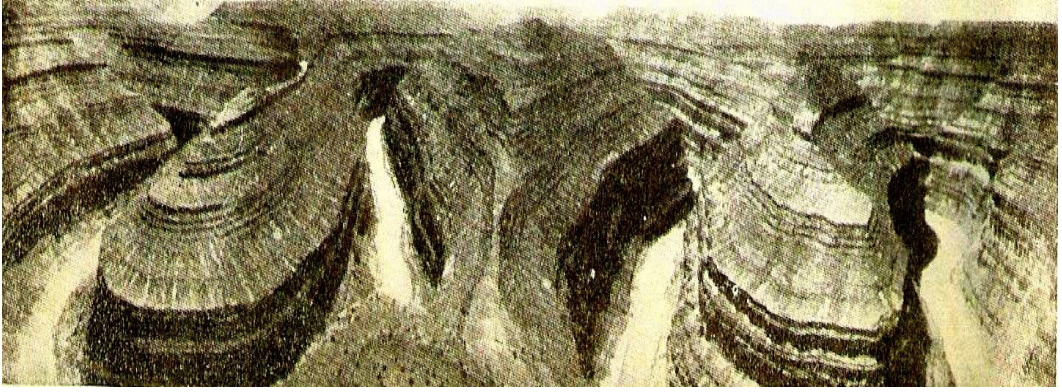
hareketli ve hareketsiz bütün varlıkların meydana getirdiği doku düzeni, tabiatın gerçek düzeninin bir ifadesidir.”¹⁰

Doğal ortamın bir parçası olan tüm canlıların bu düzene dahil olabilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için tabiatın doku düzenini kavrayabilmeleri ve bu düzene göre hareket etmeleri gerekmektedir. Doğal ortamdaki canlıların yaşam süreçleri incelendiğinde tabiatın doku düzeniyle muhteşem bir uyum içinde hareket ettikleri gözlenir. Örneğin; hayvanlar kamuflaj gibi korunma fonksiyonlarını, kendilerini tabiatın içinde eritebilecekleri ortamlar seçerek gerçekleştirirler. İnsanlar da tabiatı kendi düzenine değil, kendi düzenlerini tabiatın düzenine uydurmak zorundadırlar. Çünkü aslı olan tabiat ve onun yapı olan dokudur.

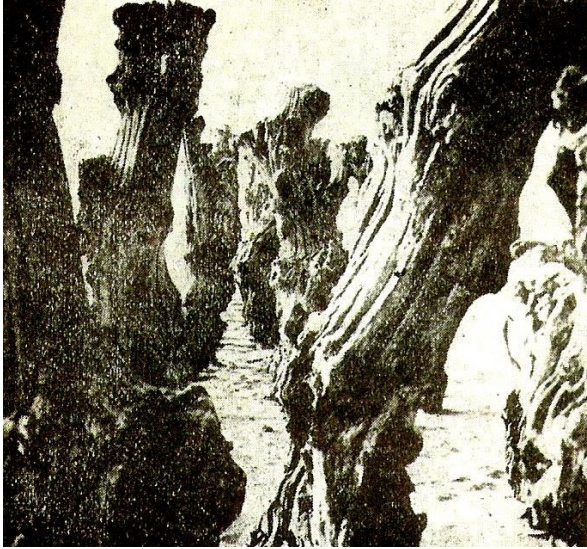


Resim 42. Amerika’ daki Şeytan Kulesi adlı volkanik kayanın dokusu.

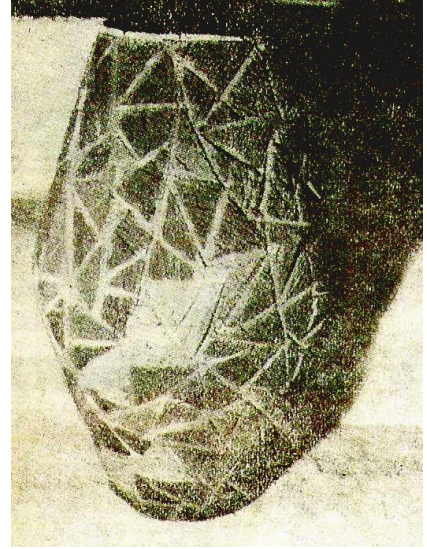
¹⁰ TÜZCET, Önder; Form ve Doku-Textüre-, Matbaa Teknisyenleri Koll. Şti.-İstanbul, 1967,s.6.



Resim 43. San Juan nehrinin oyduğu toprakların dokusu.



Resim 44. Kuru ağaçlar.



Resim 45. İnsan elinde ağacın kazandığı yeni doku.

2.4. Doku ve Fonksiyon

Doğada karşılaştığımız her dokunun bir ya da birden fazla fonksiyonu vardır. Bu fonksiyonların başında korunma gelir. Çünkü her canlının dünyaya gelebilmesi ve daha sonra da varlığını sürdürebilmesi için öncelikle kendisini olumsuz fiziksel etkenlerden ve düşmanlarından koruyabilmesi gerekmektedir. Doğadaki canlılar; sert yada batıcı doku yapıları, ürkütücü doku görünümleri sayesinde ya da kendilerini

çevreye uydurup gözden kaybolarak (kamuflej) olumsuz fiziksel şartlardan ve düşmanlarından korunurlar. Örneğin; kuş yumurtalarının kabuklarının dokusu serttir ve yavru bu süreç içerisinde yumurta dokusunun sert yapısı sayesinde olumsuz dış etkenlerden korunur. Görüldüğü gibi bir canlının dünyaya gelmesinden önceki evrede bile dokunun koruma fonksiyonu hayati önem taşımaktadır. Bir başka örnek olarak kirpiyi verebiliriz, kirpiller dokunulduğunda batıcı olan ve de çevreye uyumuyla rahatlıkla kamufle olabilen dokuları sayesinde korunmaktadırlar (Resim 46).



Resim 46. Kirpinin sert ve batıcı dokusu.

Buraya kadar verilen örneklerdeki dokular gerçek dokulardır. Bazı canlılar ise ürkütücü ve itici görünümlere sahiptirler. Gerçek olmayan bu taklit dokulara sahip canlılar da korunma fonksiyonlarını bu şekilde yerine getirmektedirler. Örneğin; Resim 47' deki Bukalemun, dokusu ve üzerinde bulunduğu zeminin rengine göre renk değiştirme özelliği sayesinde, ağaç dalının bir parçası izlenimini vererek gizlenebilmektedir. Tırtıl da kendi dokusu ve rengi sayesinde, kendisini rahatlıkla gizleyebileceği bir mekân olarak yaprağı seçmiştir. İnsanoğlu da doğada bulunan dokuları taklit ederek kendisini kamufle etme yolunu seçmiştir. Buna en iyi örnek olarak askerlerin kıyafetleri ve tabikat esnasında yüzlerine sürdükleri yeşil – kahverengi tonlarındaki boyaı verebiliriz. Askerler, kıyafetleri ve yüzlerine

sürdükleri boyalar ile kendilerini tabiatın dokusuna benzeterek başarılı bir kamuflaj meydana getirirler.



Resim 47. Dokuları sayesinde kendilerini çevreye uydurarak gözden kaybolan ve böylece düşmanlarından korunan hayvan örnekleri.

Doğadaki canlıların hareket ve sürtünme fonksiyonları da yine çeşitli dokular sayesinde gerçekleşmektedir. Fizik kanunlarından da bildiğimiz gibi, hareket fonksiyonunun yerine getirebilmesi için hareketi engelleyen sürtünme faktörünün en aza indirgenmesi gerekir. Örneğin, salyangoz sürünerek hareket edebilen, yer değiştirebilen bir hayvandır. Kaygan ve pürüzsüz olan dokusu sayesinde sürtünme faktörünü azaltarak hareket edebilmektedir. Bu doğal dokuların yapısını örnek alan insanoğlu da hareketin önemli olduğu noktalarda tabiatı taklit etme yoluna gitmiştir. Bilgisayarın bir parçası olan fare, buz pisti ve buz patenleri, ütü, ulaşım araçları, vb. bunlara örnek verilebilir.



Resim 48. Salyangozun kaygan dokusu.

Sürtünme fonksiyonu ise hareketin ve özellikle kaymanın istenmeyen bir durum olduğu yüzeylerde önem taşımaktadır. Sürtünme fonksiyonunu yerine getirebilmek için de pürüklü bir dokuya ihtiyaç duyulur. Örneğin yoğun kar yağışının olduğu ve yolların buz tuttuğu zamanlarda otomobil tekerleklerine takılan zincir ile tekerleklerin dokusu değiştirilerek otomobillerin kayması engellenmektedir. Tabiatta bu saydıklarımızın dışında bir çok fonksiyonu olan doku, insanoğlunu da her alanda farklı yönlendirmiştir.

“İnsanların huzura kavuşarak içinde rahatça kalmaları istenilen mağazalarda, bürolarda, müşterinin temas edeceği, kapı tokmakları, merdiven korkulukları, masa yüzeyleri, koltuk, kanepeler, dolap ve sütunların dayanma ve tutulan yerleri hep dokunma duygularımıza hoş gelen dokularla düzenlenmektedir. Çağdaş teknolojinin getirdiği makine imkânları sayesinde çok çeşitli yüzey kaliteleri elde etmek mümkündür. Önemli olan, bu değerleri yerli yerinde kullanmaktır. Biz, bütün bu düzenleri kendi dokunsal ve vizüel değer yargularımıza göre ayarlıyoruz. Sırtımıza giydiğimiz ipekliden yerdeki kilime, halıya varıncaya kadar her eşyanın dokusu, bizim dokunma, ısıtma, sürtünme gibi çeşitli ihtiyaçlarımızı karşılıyor. Fakat, fonksiyon, yalnız bir takım maddi ihtiyaçlara yönelen bir kavram değildir. Vizüel hazlar da insanın büyük bir manevi fonksiyonunu karşılayan duygulardır. İdeal olan elbette her ikisinin bir arada halledilmesidir. Vizüel dokuların sağladığı güzelliklerin bambaşka maksatlar için kullanılması da tabiatta çok görülen bir haldir. Örneğin, yaratıklar dışı – erkek cazibesini, sahip oldukları çeşitli renk ve şekillerden meydana gelmiş vizüel dokuların güzel armonilerinde kullanırlar. Bu çeşit dokuların yegane fonksiyonu, karşıt cinse karşı bir cazibe yaratmaktır.”¹¹

¹¹ TÜZCET, Önder; Form ve Doku-Textüre-, Matbaa Teknisyenleri Koll. Şti.-İstanbul, 1967,s.12.

2.5. Dokuların Direnç İşlevlerinin Psikolojik ve Estetik Etkileri

Dokuları görerek ve dokunarak algılarız. İster dokunma duyumuzla ister görme duyumuzla olsun algıladığımız her doku, insanın iç dünyasında değişik etkiler yaratır. Bitkilerin kabukları ve canlıların derileri iç dokunun işlevselliği ile oluşan ve korunmalarını sağlayan dokulardır. Bir kaplumbağanın var olma ve kendini koruma amacıyla dokusunun başkalaşarak oluşturduğu kabuğu; dış etkenlere, suyun basıncına, ve ağırlığına direnç gösterebilmesi için oluşan bir işlevselliğin nesnelleşen halidir. Dokularla iç içe olan insan onların estetik etkilerinin yanında işlevsellik etkilerinden kaynaklanan farklılaşmalarından da etkilenir. Diğer etkilerde olduğu gibi bu etkileşimlerde insanın iç dünyasında bir yankı bulur. Ruh haline tesir eder. Geniş boyutuyla düşünürsek insanın kendini koruma ve güvende olma duygusunu tetikler. Bu nedenle yaşamını sürdürdüğü yapının doku donatısının sert ve dayanıklı malzemelerden olması insana koruma hissini verir. Ayrıca binanın iç ve dış yapı dokusunun görsel ve dokunsal değer etkilerini, kendi ruhsal yapısına uygunluğunu sağlar; sıcak renklerle boyar rahat, huzurlu ve dinlendirici bir ortam yaratır. Hem dokunma, hem görmeye bağlı olarak dokular:

- “a) Sertlik (pürüzlülük),
- b) Yumuşaklık (kayganlık, pürüzsüzlük) olmak üzere iki türde algılanırlar.

Doku, özellikle vizüel(görsel) doku, direk göze hitap ettiği için, insan algısına bağlı olarak biyolojik ve psikolojik yönlerde farklı farklı tesirler yaratırlar.

Genel olarak;

- a) Sert Dokular: Ruhsal yapıyı güdümlerler, hareketlilik, mücadele tesiri yaratırlar.
- b) Yumuşak Dokular: Rahatlık, huzur, sessizlik, dinlendiricilik etkileri yaratırlar.

Dokunsal ifade zıtlıklarını ise şu şekilde sıralayabiliriz: Sessizlik – gürültü, huzur – huzursuzluk, durgunluk – hareket, duygusuzluk – heyecan, Rehavet – kasvet gibi psikolojik duygulanımlardır.¹²

Bir arabaya veya bir halıya dokunduğumuzda yukarıda belirttiğimiz sert ve yumuşak dokuların dokunsal ve görsel etkilerini hisseder, biyolojik ve psikolojik

¹² ATALAYER Faruk; Temel Sanat Öğeleri, Anadolu Ün.v. Yay. No:769 Eskişehir,1994,s.196,197.

duygulanımlarını yaşarız. Dokusunu algılayamadığımız nesnelere karşı çekimser bir tavır alırız. Buna karşı dokusunu algıladığımız kendini gösteren şeffaf dokulu nesnelere rahatlıkla kullanırız. Cam bardakta içilen su ve çay gibi. Kısaca, her doku dokunsal ve görsel ifade etkileriyle insanda psikolojik duygulanmalar yaratır. Yaklaşma, uzaklaşma, çekinme, korunma, korku duyma, tepki verme ya da huzur, rahatlık, hareket, heyecan, kasvet, durgunluk v.b. tesirlerin yanında hayranlık uyandırma, haz verme, güzellik sunma, model olma, yaşama, yaşatma v.b. gibi insanın ruhunu etkileyen etkiler içerir.

2.6. Dokuyu Kuvvetlendiren Etkenler

Dokuların görsel ve dokunsal etkilerini kısıtlayan veya kuvvetlendiren faktörler vardır. Her dokunun bir örgütlenme sistemi mevcuttur. Sanatçı, dokunun yapısını ve sistem içindeki düzenini korumalıdır. Bu olgu dokunun dokunsal ve görsel değer etkilerini yansıtmakla eş anlamlıdır. Çünkü;

“doku demek, elemanter parçacıkların düzeni – sistemi demektir. Dokuyu, sahip olduğu yerleşim “sistemi” üretir. Sistem çalışıyorsa, sistem bütünsel ve egemense; doku kendini etken olarak gösterir. Dokuyu oluşturan örgü düzeni (eksik- bozuk - tam), dokunun plastik etkilerini, birinci dereceden belirler. Etkiyi güçlendirir ya da dinginleştirir.”¹³

Dokuyu kuvvetlendiren etkenleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Dokunun Ait Olduğu Formun Dış Sınırları - Konturu
- 2) Dokuların Işık Yansıtma Durumu – Parlaklığı
- 3) Dokuların Renk Durumu
- 4) Ağırlık Duygusu
- 5) Derinlik Duygusu

¹³ ATALAYER Faruk; Temel Sanat Öğeleri, Anadolu Üniv. Yay. No:769 Eskişehir, 1994, s.198,199.

2.6.1. Dokunun Ait Olduğu Formun Dış Sınırları – Konturu:

Doku, form ve fonksiyon öğelerini birlikte düşünmek gerekir. Dokunun biçimi, formu etkiler. Formun fonksiyonu ise, biçimin dokunsal ve görsel anlatı kavramlarını verir. Çünkü;

“nesnelerin sert, köşeli, yumuşak, eğri, gelişigüzel, girintili – çıkıntılı, geometrik bir düzende oluşu ve bunlara ait dış biçimsel çizgileri, dokuların tesirlerini etkiler. Yumuşak dokulu bir biçimin, dış çizgileri kırık – sert çizgilere sahipse, bir zıtlık oluşur. Bu zıtlıklar bilinçli olarak kullanılıp, dengeler yaratılmalıdır.”¹³

2.6.2. Dokuların Işık Yansıtma Durumu – Parlaklığı

Işık nesnelere görmemizi ve algılamamızı sağlar. Diğer taraftan; kendi biçimini, hacmini, konumunu, rengini v.b. yapısal tüm değerlerini bir paket halinde ışık vasıtasıyla bize sunan da dokunun bizzat kendisidir. Işığı, derinliklerinde ve kıvrımlarında toplayan düzlüklerinde dağıtan, matlığıyla hafifleten, parlaklığıyla sertleştiren doku, bu yolla değişik görsel renk ve kavram değerlerini de belirler. Bununla beraber “matlık, karanlık, koyuluk, görsel olarak “sert” doku tesirleri yaratır.”¹³

2.6.3. Dokuların Renk Durumu

Görme duyumuzun diğer duyuları uyaran ve etkileyen bir vasfı vardır. Bunun için renklerinde formu güçlendirecek etkileri ile görsel algımıza sunması önem taşır. Sıcak renklerin dokuyu kuvvetlendirici etkisi vardır. Sert doku ifadelerinde kullanılır. Yumuşak doku yaratılmasında ise soğuk renkler kullanılır.

¹³ ATALAYER Faruk; Temel Sanat Öğeleri, Anadolu Üniv. Yay. No:769 Eskişehir, 1994, s.198,199.

2.6.4. Ağırılık Durumu

Bir demir madeninin kullanıldığı alanlar direnç ve dayanıklılık gerektiren yerlerdir. Dokusundaki işlevsellik ile bağdaştırıldığında bu nesnenin bize vereceği algı ağır olma hissidir. Bir pamuğun iş görme yetisinde ise direnç istemeyen hafif ve yumuşak işlevselliği olduğundan bize hafif hissini verir. Öyleyse doğal nesnelerin ağırlıkları ile dokularının işlevselliği arasında sıkı bir bağlantı vardır. İnsan ağırlık ve hafiflik duygularını algılar ve bunları değişik kavramlarla ifade eder. Resim sanatındaki anlatımı: düz ve pürüzsüz olan dokular hafiflik ve yüksekliği, sert dokular ise ağırlığı ve yere yakınlığı ifade eder.

2.6.5. Derinlik Durumu

Uzaktaki formları net olarak görmediğimizden dokularını algılayamayız. Düz bir yüzey olarak görürüz. Oysa yakın formlarda dokuların biçimi, biçimsel kıvrımları, girinti ve çıkıntıları açık ve net olarak görünür. Yapısal durumunu algıladığımız dokular insana derinlik duygusunu verir. Resim sanatında hava perspektifinde uzaktaki cisimler soluk, buğulu, mavi ve grinin tonları, morlar içinde yakındaki cisimler ise keskin, net, parlak, koyu ve canlı renklindedir. Bu nokta, tamamen ışığın kırılma etkisi ile oluşan bir görsel algılama durumudur. Bu algılamaya ise DERİNLİK DURUMU diyebiliriz.

III. BÖLÜM: DOKUNUN RESİM SANATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Doku, çevremizi saran tüm doğa varlıklarının yapısını oluşturan ve her yapıda kendine özgü karakteristik özellikleri olan bir elemandır. Çünkü doğadaki tüm objeler kendilerini oluşturan dokuların varlığı ile yapılanmıştır. Bu oluşum nesnelerin kimliklerini belirler, onları doğaya belirli adlarla sunar. Taş, toprak, ağaç, su, insan, göz, tırnak, kitap, kalem, böcek, vs. tabiatın doğasal çeşitlilik içindeki tüm nesnelere... Varlıklara bu kimliklerin ötesinde onlara belirli nitelik ve özellikler verir; canlı – cansız, sert – yumuşak, ağır – hafif, katı – sıvı, vb. yine bu doğasal oluşumları renk, ton, biçim ve form gibi yapılarına uygun karakteristik özelliklerle donatır. Tabiat varlıklarının bu ulaşılmaz hayranlık ve güzellikler düzenini oluşturan dokudur. Demek oluyor ki; dokunun yapılaştırdığı varlıklar doğayı oluşturduğuna göre sanatçının yaptığı objelerdeki donatının da temelinde doku olmalıdır. Doğru kullanılmayan veya erozyona uğratılan dokular, nesnelerin kimliklerine zarar verir, onu yıpratır. Hatta soyut kavramlara dönüştürebilir. Tabiattaki bu oluşumlu düzenin bir parçası olan sanatçı doğadaki varlıkları ve yapısını oluşturan doku ögesini iyi tanımalı özüne ulaşarak onu özümsemelidir. Objeleri öz kimlikleriyle sunabilmelidir. Doku donatılı resim doğal ve gerçekçi halleri ile esere üç boyutlu bir canlılık kazandırır. Anlam ve anlatımlarla yüklü duygular karşısında heyecan ve hayranlıklar uyandırır. Bu da eseri bir gösteri aracı olmaktan çıkarır. Sonuç olarak doku maddenin özü olduğu kadar görsel anlatımında önemli ve vazgeçilmez plastik bir elemandır.

3.1. Dokunun Resim Sanatındaki Yeri ve Kompozisyon Kurgusuna Etkisi

Doku görme ve dokunma gibi en önemli iki duyumuza hitap eden görsel ve dokunsal değer ifadeleri olan bir sanat elemanıdır. Günümüzde bilim ve teknolojinin sağladığı araçlar objelerin dokularını en ince ayrıntılarıyla verebilmektedir. Teknolojinin fotoğraf sanatına sunduğu imkanlarla sanatçı objelerdeki dokuları belirgin hale getirerek o cismin yapı karakterini ve tabii hallerini izleyiciye sunar. Fotoğrafı tanımlayan bu ince ve şeffaf yapıt insanlara sadece orijinal üslupta bir

görsellik sunar. Oysa insanların yaratılışına özgü değişik ve anonim beğenileri vardır: Güzelliklerden hoşlanmak, zevk almak, heyecanlanmak, duygulanmak, hayranlık duymak, hayal etmek ve bunun gibi beğenilere hitap eden ve onu besleyen görsel olgu ise resimdir. Özellikle de doku, göreceli resimlerde kendini gösterir. Sanatçı dokunun oluşturduğu güzelliklerden zevk alır, heyecanlanır. İnce ve estetik görünümünden hoşlanır, hayranlık duyar. Doğal ve anlamlı ifadeler karşısında duygulanır. Doku çizgilerinin oluşturduğu enstrümandan sonsuz bir keyif alır, haz duyar. Asıl olan bu duygu alışverişini sağlayan insanın ruhuna ve benliğine etki eden doku ögesini kullanabilmektir.

Doku nitelik olarak da her objede bir kompozisyon kurgusu oluşturur. Formların tek tek birbirleriyle olan ilişkileri ve birbirlerini tamamlayarak dengeli bir bütüne gitmesiyle bir kompozisyon kurgusu yaratma özelliğine sahiptirler. Bir yüzey üzerinde doğal dokular, soyut formlar karşısında niteliklerini daha güçlü olarak gösterirler. Yüzey üzerinde yapılan doku çalışmalarında strüktürü oluşturan elemanlar birbirlerini uyararak bir denge sağlarlar ve tüm kompozisyonu fonksiyonel duruma getirirler. Çünkü;

“doku, görsel sanatlar için, resimsel elemanlarla malzeme ve materyal ile gelişen, duyuları tatmin eden, görüntünün hassasiyetini artıran strüktürel bir varlıktır. Doku bir efekt olarak ister resim ister grafik sanat yapıtlarında olsun, sanatçının üzerinde durduğu bir değerdir. Sanatçı konudan gelen ve özel bir ilgiye muhtaç karakteristikler üzerinde durmaya ve onları yeniden organize etmeye çalışır.”¹⁴

3.2. Resim Sanatında Doku

Sanat Tarihinde doku ögesi özellikle tüm sanatçılar tarafından kullanılmıştır. Ancak her yüzyılın, üslubun ve kişisel yorumların farklılığı ile değişiklik kazanmıştır. Günümüzde teknolojik araçlar objelerdeki dokuları en belirgin ayrıntılarıyla verebilmektedir. Şeffaf bir görsellik sunan fotoğraflar adeta dokunun

¹⁴ BİGALI, Şeref; Resim Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Minpa Matbaacılık, Ankara, 1999,1. Baskı s. 272.

önemini hatırlatır niteliktedir. Oysa insanın beğeni duygularına hitap eden, onu besleyen ve doğayla özdeşleştiren görsel olgu resimdir.

Doğadaki tüm varlıklar kendine özgü dokulardan oluşmuştur. Bir başka deyişle doğa, doku ile bezenmiş bir varlıklar ve oluşumlar topluluğudur. Onun bir parçası olan insanda kendini doğadan soyutlayamaz. Onunla bütünleşerek birlikte yaşar. Doğa insan için görsel ve duyuşsal bir yaşam alanıdır. Yapısı ile insana zevk veren, güzellikler sunan, heyecanlandıran ve hayranlıklar uyandıran bir beğeniler bütünüdür. İnsan bu duyguları yaşar, yaşatmak için de doğaya ve insanlığa yeni yapıtlar, yeni eserler sunar. Bilimsel üslupla sanat dediğimiz bu uğraşları gerçekleştiren de sanatçılardır. Bu doğadan aldığı tekrar doğaya veren bir duygu alışverişidir. Asıl olan sanatçının doğayı tanıması, doğayla bütünleşerek objelerin dokusunu – yani özünü – özümsemesi ve onu doğru kullanabilmesidir. Paul Klee şöyle der:

“Yaratmakta her zaman tabiatın tuttuğu yolu tut. Biçimlerinin gelişmesini ve fonksiyonlarını izle. En iyi öğrenme yolu budur. Tabiat gibi bir gün sende kendi kendine yaratma noktasına erişirsin, sende tabiatın bir parçası olarak onun gibi yaratmaya başlarsın.”¹⁵

Bunun için sanatçı dokuların labirentlerinde dolaşarak hayal ötesi bir yaşamı onunla paylaşabilmeli ve bu ruh birlikteliğinde doğaya hakimiyetini ilan ederek onunla bütünleşebilmelidir. Sanatçı dokuların gizemine hükmettiğinde doğayla bütünleşir, adeta yaratıcı bir güç olur. Yarattığı eseriyle özdeşleşir. Ona ruh verir. Kendi gücüne güç katar, erişilmez olur.

3.2.1. Rönesans ve Barok Sanatta Doku

Doku, resim sanatında yüzyıllarca görsel bir nitelik olarak yer almıştır. Özellikle Rönesans’ ta sanatçıların yaptığı resimlerde objelerin aslına uygun olarak boyanması,

¹⁵ KALMIK Ercüment, Tabiat ve Sanatta Doku – Texture, İ.T.Ü. Mim. Fak. Yay., 1. Basım, İstanbul, 1964,s.10.

görünüşün parlak ve pürüzsüz olması önem taşıyordu. Duvar veya ahşap altarlara üzerine yapılan resimlerde aynı özelliklere sahipti. 14. ve 15. yüzyıl Rönesans ressamı kumaşların üzerindeki motifleri işleyerek maddenin kimliğini yani dokusunu görselleştirmişlerdir. Yaptıkları aziz resimlerinde başlardaki modellerle esere ışık yolu ile bir canlılık kazandırmışlardır. Bu modleli çalışmalarda her ne kadar dokunun etkisi görülse de esas amaç, objeyi canlı ve gerçek göstermekti. Klasik dönem sanatçıları kumaşın motiflerinden ziyade kıvrımlarını ustalıkla işleyerek doku tesirleri elde etmişlerdir. Tahtayı oyarak ve kazıyarak yaptıkları modleli çalışmalarla fiziki doku elde edilmiş oldu.



Resim 49. Piero della Francesca: Meryem' le İsa.

Giotto' nun fresklerinde ya da tüm ortaçağ ve Rönesans Fresk sanatçılarının yapıtlarında donuk, mat bir yüzey elde edilmiştir. Çünkü kirecin boyayı emmesi ile oluşan bu donuk ve pastel yüzeyler resimde dokunun materyal boyutunu da gözler önüne sermektedir. Nitekim Resim 50' de bu açıdan dikkat çekebiliriz.



Resim 50. Giotto' nun Padovada “Cappella delgi Scrovengi” deki Fresklerinden bir parça.



Resim 51. Rembrandt: Miğferli Adam.

Doku belirgin olarak mozaik sanatında da kullanılmıştır. Küçük küp şeklindeki renkli, parlak ve mat taşlar desenin örgüsünde kullanılmıştır. Hem parlak, renkli taşlar hem de mat taşlar birlikte kullanılarak değişik tonlar elde edilmiştir. Özellikle; “İzlenimci sanat akımı içinde yer alan bazı sanatçılar resimlerindeki nesnelere, figürleri küçük küçük fırça vuruşları ile renkli mozaik tekniğinde olduğu gibi yana yana getirerek dokulu bir görünüm elde ettiler.”¹⁶

Resim sanatında doku, İzlenimcilik ile doruk noktasına varır. İzlenimci ressamın doğanın değişken durumlarını tespit etmek için hızlı bir tansiyonla yaptıkları resimlerde tuval üzerinde kalın boya tabakaları ve derin fırça izleri oluşmaktaydı. Bu boya tabakaları ve fırça izleri doku etkisi yaratan unsurlardı. Bu noktada İzlenimci ressamın bu yapıtları ile resim sanatında doku öğesinin kullanılmasının öncüsü

¹⁶ TÜZCET, Önder; Form ve Doku-Textüre-, Matbaa Teknisyenleri Koll. Şti.-İstanbul, 1967,s.42.

olarak kabul edilmişlerdir. İzlenimci ressamın zihinde oluşan anlık duygu ve hisleri yansıtan eserler yaparak resim sanatına önemli estetik – sanatsal değerler kazandırmışlardır. Nitekim;

“İzlenimci ressamın bir özelliği de doku elemanlarını resimlerinde hem doğal olarak hem de vizüel olarak ikisini birlikte kullanabilmeleridir. Bu akımın ressamı koyu renk tabakalarından sıyrılıp, saf berrak renkleri bir araya getirerek ve yüzeyde kalın boya tabakası oluşturacak şekilde ışıkla dokuyu kaynaştırmışlardır. Bu mekanda yan yana getirilen renkle, hareketi – devinimi anlatmaya çalışmışlardır.”¹⁶



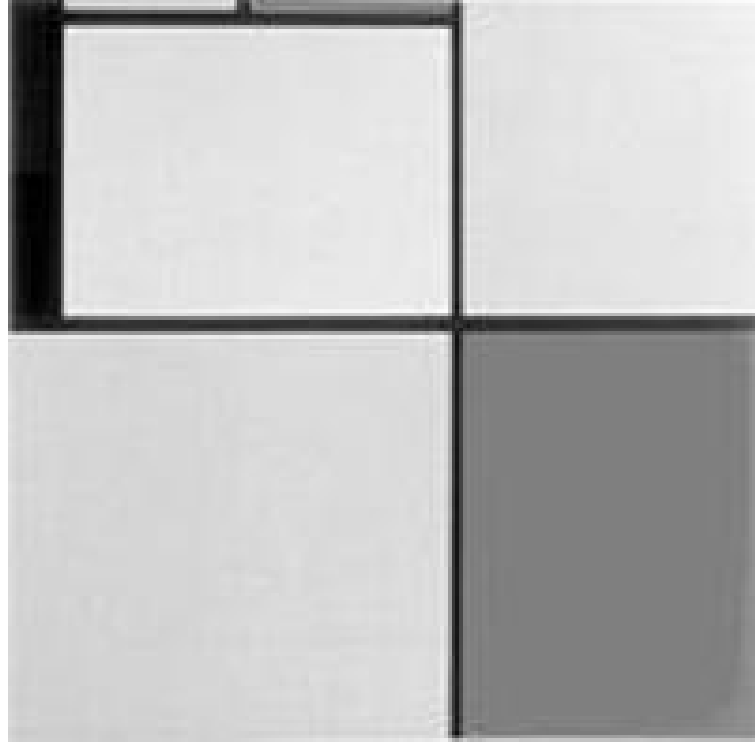
Resim 52. Picasso: Kart Oynayanlar

3.2.2. Soyut Sanat ve Doku

İkinci Dünya Savaşından sonra doku, yeniden önem kazanarak Soyut Sanatta yer aldı. Savaş sonrasında duygudan çok mantığa hitap eden ve sırf geometriye dayanan Piet Mondrian’ ın saf plastiğinin hakimiyeti vardı. Daha sonraları pergel ve cetvelle

¹⁶ TÜZCET, Önder; Form ve Doku-Textüre-, Matbaa Teknisyenleri Koll. Şti.-İstanbul, 1967,s.42.

çizilen bu mekanik çizimli daire, küre, üçgen v.b. geometrili şekiller sanatsal duygu taşıyan el çizimleriyle şekillendirildi. Biçimlerin üzerindeki kalın boya tabakaları ve oluşan pürütükler fiziki doku öğesini ortaya çıkarmıştır. (Resim 54) 1950' lerde Amerikalı sanatçı Jackson Pollock geometrik anlatımlara ve resimlerdeki biçimlere karşıydı. Dahası biçimler arasında geometrik bir düzen kurulmasına ve bunlara görsel ifade zenginliğini verecek olan boyamayı onaylamıyordu. Boyaları Otomatizm'e göre damlatarak, akıtarak, dağıtarak ve serpiştirerek resimsel anlatım yolunu seçmiştir. Böyle bir aksiyona dayalı çalışmanın sonunda tuval üzerinde çeşitli noktalar, çizgiler, kabarıklıklar ve çukurluklar oluşması doğaldır. Bu açıdan Pollock'un eserleri doku donatılı eserlerdir diyebiliriz. Nitekim;



Resim 53. Piet Mondrian.

“Jackson Pollock resim sanatını bir doku sanatı haline getiren ya da karşıtlarına göre indirgeyen bir entellektüeldir. Pollock' un sanatı, Amerika' da Aksiyon Resmi (Action Painting) adı ile yeni bir çığır açtı. İlk olarak kendi yurttaşları olan Mark Tobey, Willem De Kooning gibi sanatçılar doku elemanı üzerinde durdular. Avrupa' da ise Georges Mathieu, Henri Michaux, Wols, Antonio Corpora, Emilio Vedova tuvallerinde dokuya yeni yeni

ifadeler kazandırdılar. Böylece doku XX. yüzyıl soyut – modernist sanatın en kuvvetli ve yaygınlaşan bir ifade unsuru haline geldi.”¹⁷

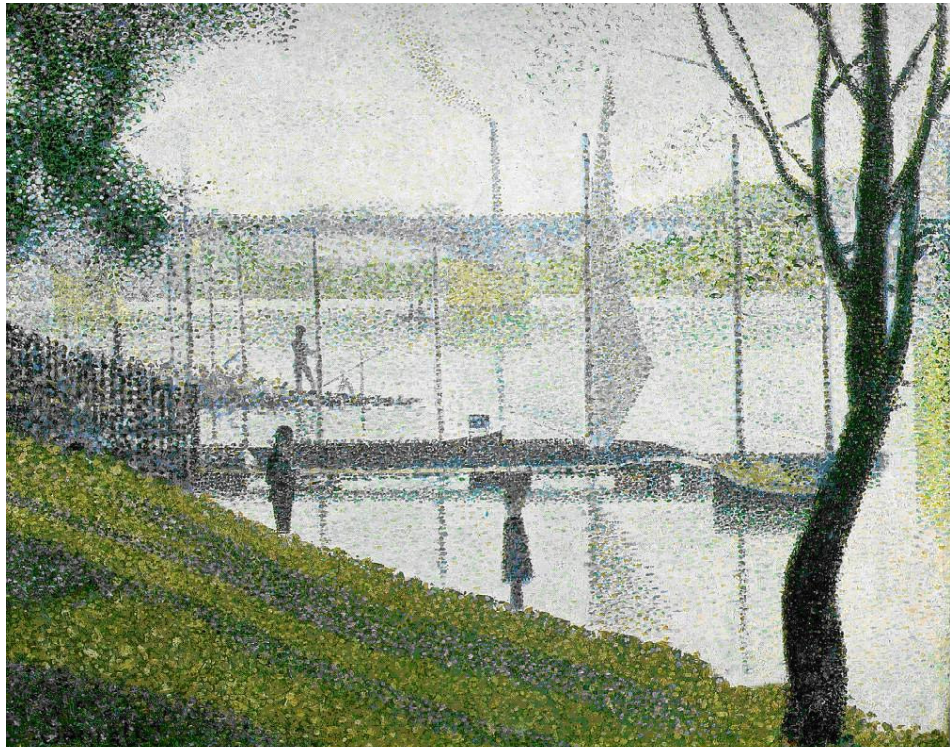


Resim 54. Jackson Pollock çalışma anında.

¹⁷ KALMIK Ercüment, Tabiatta ve Sanatta Doku – Texture, İ.T.Ü. Mim. Fak. Yay., 1. Basım, İstanbul, 1964,s.65.



Resim 55. Monet: Seine Nehri



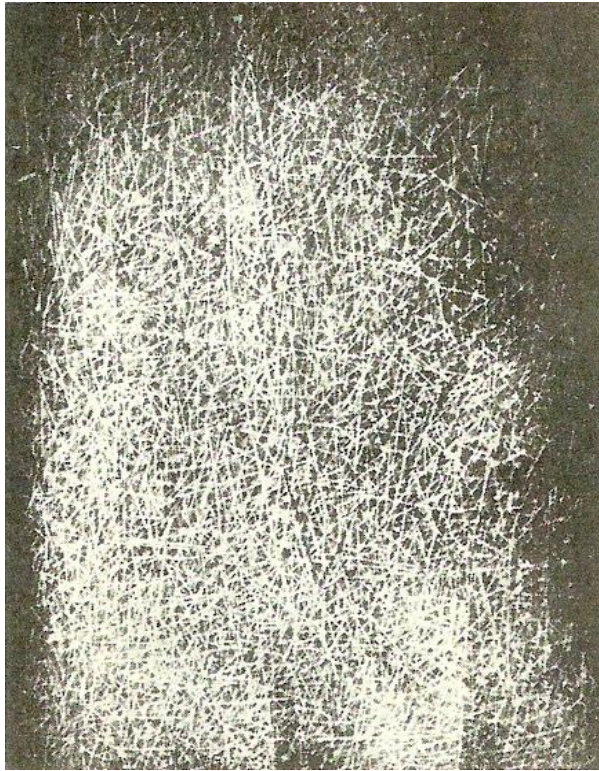
Resim 56. Georges Seurat: Courbevoie'deki Köprü. 1886-87.
Tual üzerine yağlı boya.



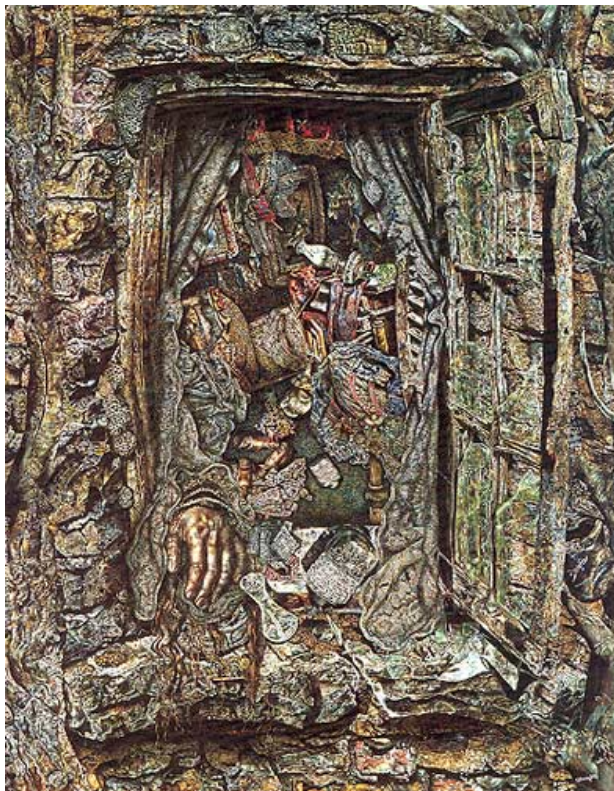
Resim 57. Vuillard: Misia and Vallotton in the Dining Room, 1899.



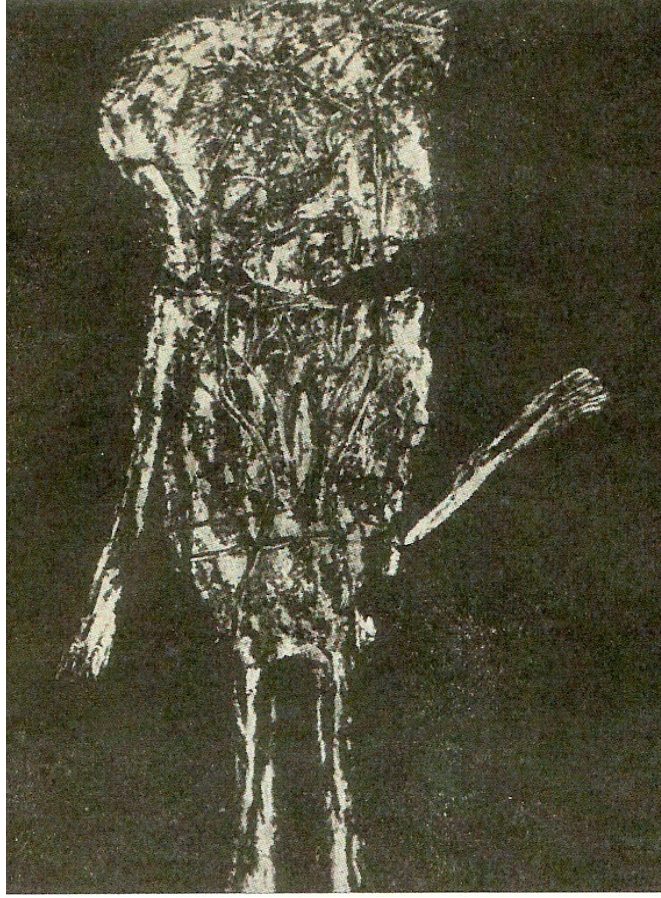
Resim 58. Van Gogh: Sower with Setting Sun, 1888
Tual üzerine yağlı boya. 64 x 80.5 cm



Resim 59. Mark Tobey: City Radiance.



Resim 60. İvan Albright: Fakir oda.



Resim 61. Jean Dubuffet: René Bertelé' nin portresi.



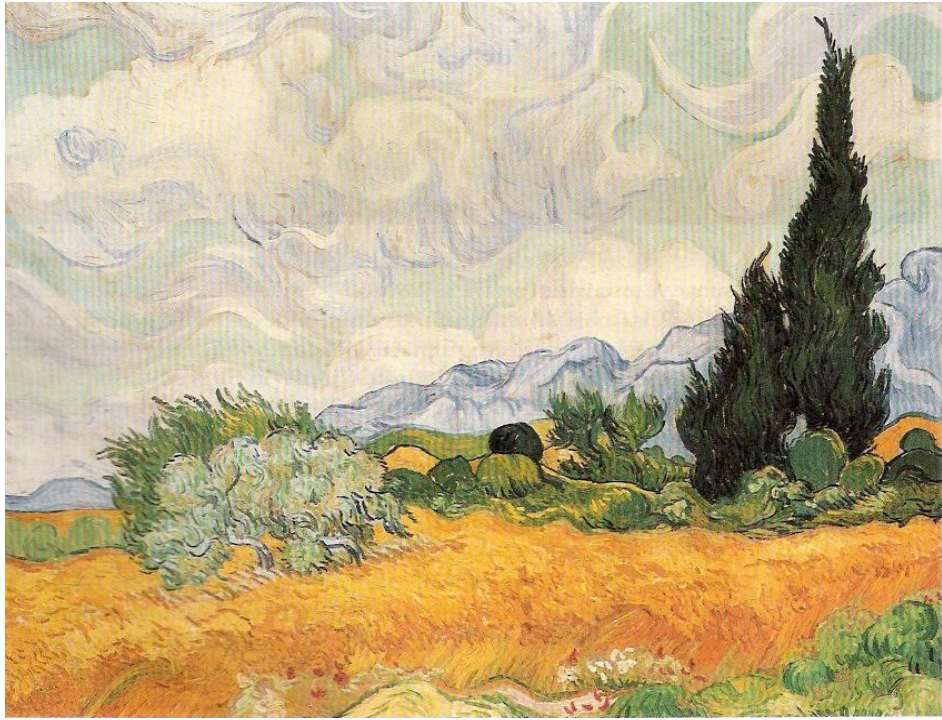
Resim 62. Alberto Burri: Çuval

3.3. Doku Çalışmalarıyla Ön Plana Çıkan Uluslararası Ressamlar

3.3.1. Vincent Van Gogh (1853 - 1890)

1886 – 1888 yıllarında Paris’ te İzlenimci resimler yapmıştır. Daha sonraları kendine özgü kişisel yapıtlar yaratmıştır. Doğa manzaraları ve insan resimleri yapmaya başlamıştır. Eşyaların biçimsel özelliklerini belirginleştirerek onları kişisel bir gözle değerlendirmiştir.

Saf renkleri, nokta ve düz fırça vuruşları tekniğini kullanmıştır. Boyayı tabakalar halinde sürerek, coşkulu ve heyecanlı ritmik fırça darbeleriyle yapıtlarına bambaşka bir etki ve güç kazandırmıştır. Resimlerinin verdiği estetik güzellikler insana haz verir niteliktedir. Yapıtlarını dokunabilirlik değerleri olan doku örnekleri olarak gösterebiliriz.

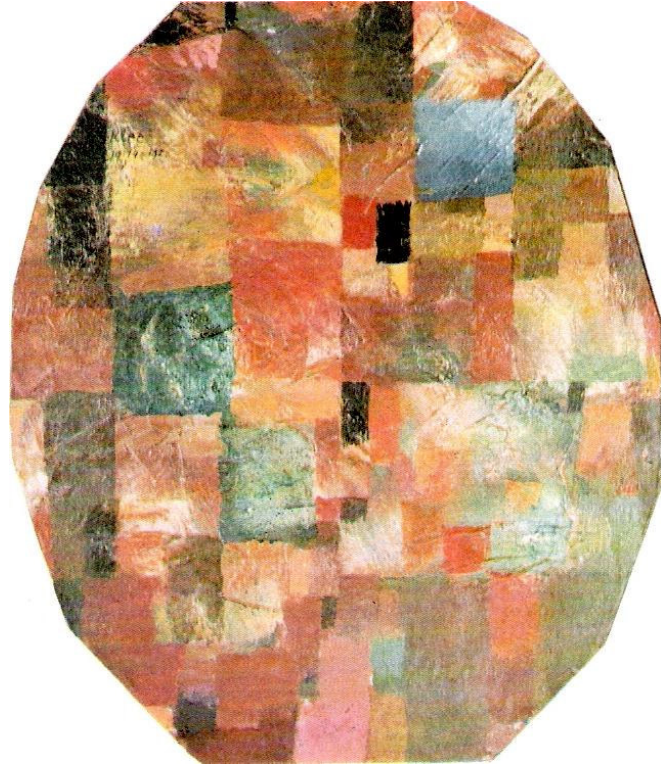


Resim 63. Vincent Van Gogh: Selvili Mısır Tarlası, 1889.
Tual üzerine yağlı boya, 72,1 x 90,9 cm.

3.3.2. Paul Klee (1879 - 1940)

Tuval üstünde çalıştığı gibi çok değişik gereçler üstünde de resimsel düzenlemeler yapmıştır. Alçı bir zemin üstünde boyama ve kazıma tekniğini bir arada kullanmıştır. Bu tür yapıtlarında dokusal nitelikleri vurgulamıştır.

Esere farklı bir estetik unsur katmak isteyen sanatçı için materyaller kadar onların kullanımı da önemlidir. Paul Klee 1910' da günlüğüne şöyle yazmıştır: “Doğadan ve doğanın incelenmesinden daha önemli olan, insanın boya kutusunun içindekilere karşı benimsediği tutumdur.”¹⁸



Resim 64. Paul Klee: Picasso'ya Saygı.1914.
Düzensiz oval tahta üzerine yağlı boya, 35 x 30 cm.

Paul Klee, ‘Picasso’ya Saygı’ adlı çalışmasında, boyayı kalın tabakalar halinde kullanarak doku etkisi yaratmıştır. (Resim 64)

3.3.3. Vassily Kandinsky (1886 – 1944)

Vassily Kandinsky, Empresyonist ressamların tablolarından ve bu tablolardaki tekniklerden etkilenerek soyut resim çalışmalarına başlamıştır. Daha sonra Soyut Ekspresyonizmin önde gelen temsilcileri arasında yerini almıştır.



Resim 65.Vassily Kandinsky:Doğaçlama 13. 1910. Tual üzerine yağlı boya, 120 x 140 cm.

Resim 66.Vassily Kandinsky: Hırçın-Uysal Pembe. 1924. Karton üzerine yağlı boya, 63,5 x 48 cm.

Tablolarında fırça darbeleri, değişik biçimler ve doku çalışmaları kendini göstermekteydi (Resim 65). Fakat daha sonraları yapıtlarına geometrik şekiller, düz çizgiler ve pürüzsüz yüzeyler egemen olmuş, böylece dokusal nitelik ortadan kalkmıştır.(Resim 66)

¹⁸ LYNTON, Norbert; Modern Sanatın Öyküsü, Çev. Prof. Dr. Cevad Çapan, Prof. Sadi Öziş, Remzi

3.3.4. Kurt Schwitters (1887 – 1948)

Schwitters, kolaj ve assemblaj (birleştirme) tekniği ile yaptığı kabartma ve üç boyutlu uygulamaları ile tanınır. Her türlü işe yaramayan döküntü malzemeler kullanarak güzel yapıtlar yaratmıştır.

Ancak Dada grubuna hiç karışmamış, ben bir Merz' im demekle yeni ve ayrı bir akım yaratmak istemiştir.



Resim 67. Kurt Schwitters: Nasıl İsterseniz.1946.
Kolaj. 44 x 33 cm.

3.3.5. Mark Tobey (1890 - 1976)

Amerika' lı ressam Mark Tobey, sanat dünyasında çok farklı ve özgün yapıtlarıyla dikkat çekmiştir. Zamanında ünlü bir portre sanatçısı olan Tobey, Bahay dinini benimsemesiyle bu çalışmalarına son vermiştir. Yaşam tarzını bütünüyle değiştiren Tobey, Uzak ve yakın doğu kültürleriyle ilgilenmiş ve özellikle de doğu yazı karakterleri üzerinde durmuştur. Yapıtlarında da Doğu yazı karakterlerinden esinlenerek kendisini ifade etme yoluna gitmiştir. Bunlar, koyu renkli bir yüzey üzerinde beyaz çizgileri rasgele ve karışık şekilde kullanarak elde ettiği tablolarıdır.

“Sanat kritikleri, sanatçının serbest fırça vuruşlarıyla ördüğü hemen hemen tek renkli doku düzenleri için “Beyaz Yazı” deyimini kullanmaktadır.”¹⁹

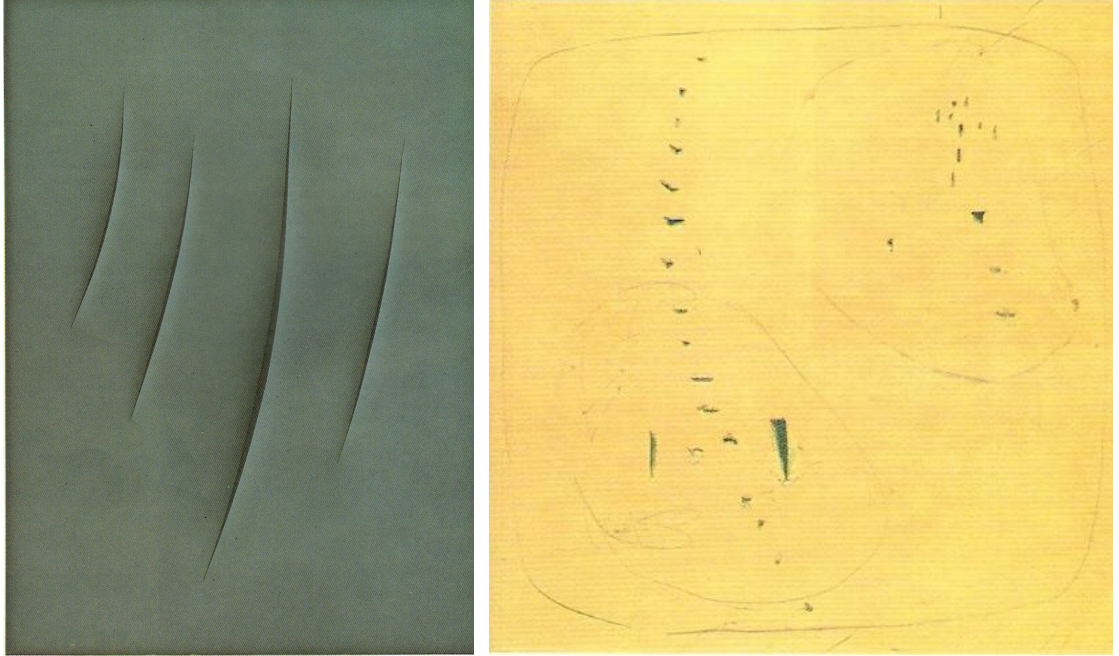


Resim 68. Mark Tobey: Ormanın Gölge Ruhları. 1961.
Kağıt üzerine suluboya, 48 x 63cm.

¹⁹ ETİ, Sevim; Çağdaş Sanat, Karaca ofset, Ankara, 1971, s.56.

3.3.6. Lucio Fontana (1899 – 1968)

Fontana, bir çok yapıtında tuval yüzeyini tek renge boyayarak çalışmış ve monokrom resimdeki yerini almıştır. Daha sonraları da tablolarına derinlik kazandırmak istemiş ve bunun için farklı bir yol izlemiştir. Fontana, derinlik hissini verebilmek için; diğer ressamlar gibi renk, ışık ve parlaklık gibi öğeler vasıtasıyla göz yanılsaması yaratarak değil de, tuval üzerinde kesici aletlerle gerçek yarıklar ve delikler oluşturma yoluna gitmiştir. (Resim 70)



Resim 69. Lucio Fontana: Concetto Spaziale. 1960. Tual üzerine yağlı boya, 100 x 80 cm. Resim 70. Lucio Fontana, Mekansal Kavram, 1960.

Resim 70’ de görülen “Mekansal Kavram” adlı çalışmasında, sarıya boyanmış olan bir tuval üzerinde büyük ve düzgün olmayan bir dikdörtgen içerisinde, özensiz çizilmiş iki daire bulunmaktadır. Diğer tek renkli ve lekesiz çalışmalarında (Resim 69) olduğu gibi bu çalışmasında da yine birçok delik ve yarıklar bulunmaktadır. Bu çalışmadaki şekillerinde ötesinde en çok göze çarpan, yine tuval üzerinde açılan delikler ve yarıklar olmuştur.

“Fontana, delinmiş yada yırtılmış tek renkli tuvaleri ve heykelleriyle, bir yandan soyut Ekspresyonizm geleneğine bağlanırken, bir yandan da “ışıklandırılmış uzay” düşüncesini simgeledi. 1964 Venedik Biennale’inde dünya resim birinciliği ödülüyle değerlendirilen Fontana’ya “Uzaylaşmanın Babası” denildi.”²⁰

3.3.7. Jean Dubuffet (1901- 1985)

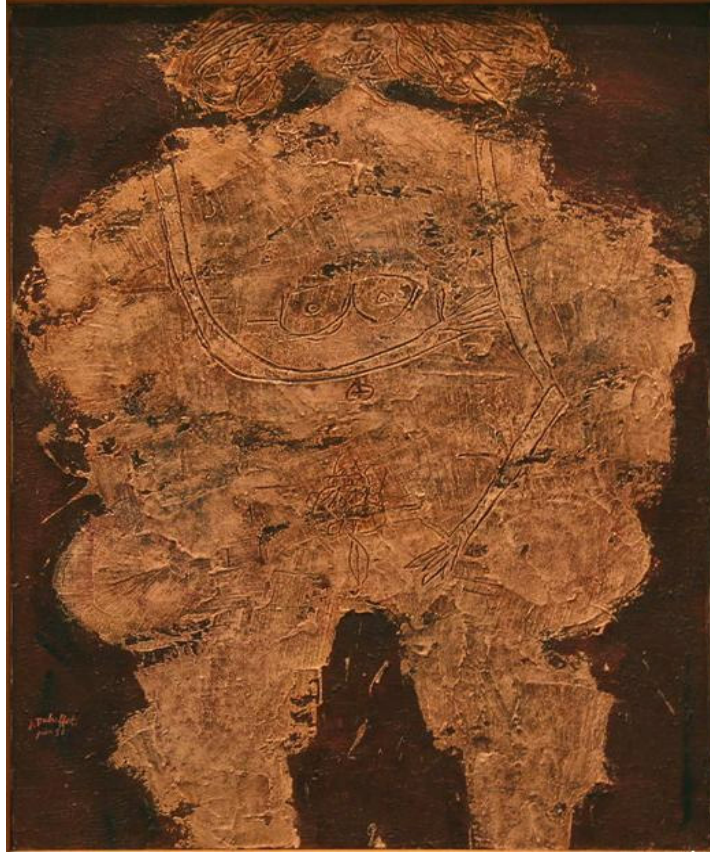
Dubuffet, çalışmalarında çok farklı malzemeler ve teknikler denemiş bir ressamdır. Genellikle çeşitli malzemelerden ya da boyalardan oluşturduğu kabartmaları kazıyarak desenlerini oluşturmuştur (Resim 71). Örneğin “*Yüksek Macunlar*” adlı resimlerinde oluşturduğu kabartmaları elde etmek için saf kalsiyum karbonat karışımı, sıvı macun, kum, küçük çakıllar, katran, camekân verniği, alçı, kömür tozu, cam kırıkları, parlak mine boyası gibi malzemeler kullanmıştır. Bu değişik malzemelerle oluşturduğu çalışmalarında dokular rahatlıkla gözlenebilmektedir. Sıcak ortamda kalan bu tabloların zamanla bazıları erimiş ve bir bakıma tabloların erimesiyle dinamik ve güncel doku elde edilmiştir. Tablolarındaki bu dinamizmi, Dubuffet “Su aygırlarının terlemesi” olarak adlandırmıştır. Dubuffet alışılmışın dışındaki bu malzemeleri kullanması ile ilgili olarak :

“En bayağı ve kolay bulunan, en işe yaramaz oldukları için başta akla gelmeyen sıradan malzemeleri kullanmayı hep çok sevdim, hatta bu bende vazgeçilmez bir kara tutku haline geldi. Sanatımın, ‘aşağılanmış değerlere eski saygınlıklarını geri verme ’ olduğunu ilan etmeyi seviyorum.”²¹ demiştir.

Resim 71’ deki “Kadın Vücutları” adlı çalışmasından da görüldüğü gibi, Dubuffet genellikle estetik ifadelerden uzak, kaba nesnelere çalışmıştır. Kullandığı alışılmışın dışındaki malzemeler ve teknikler ile figüratif resme, farklı malzemelerin kullanımını ve doku kavramını kazandırmış ressamlardan biridir.

²⁰ ETİ, Sevim; Çağdaş Sanat, Karaca ofset, Ankara, 1971, s.118.

²¹ RAGON, Michel; Modern Sanat, Çeviren: Vivet Kanetti, Baskı: Doğan Ofset, Cem Yayınevi, İstanbul,1987, s. 40,41.

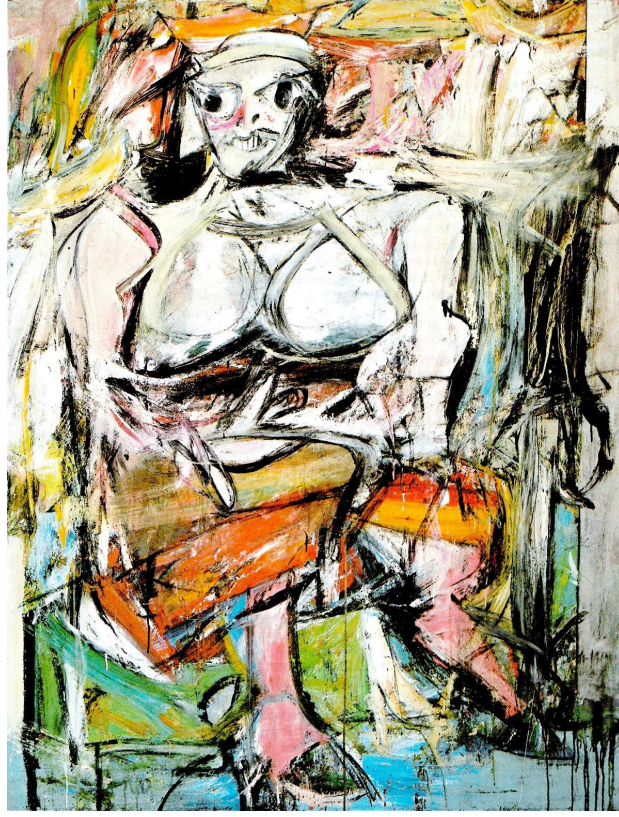


Resim 71. Jean Dubuffet: Corps de Dames – Kadın Vücutları.1950.
Tual üzerine yağlı boya, 35 x 15 cm.

3.3.8. Williem De Kooning (1904)

De Kooning, çalışmalarında kurlsız, keskin ve kalın fırça darbeleri kullanmıştır (Resim 72). Büyük bir ustalıkla kullandığı fırça ile yaptığı kurlsız darbeler, de Koonig' in çalışmalarına bir hareket kazandırmıştır. De Kooning, Soyut Ekspresyonizmin 'Action Painting' (hareket resmi) dalındaki öncülerinden biridir.

Çalışmalarında kalın fırça darbeleri kullanarak tual yüzeyinde pürtüklü bir yapı elde etmiştir. Böylece gözümüzle algıladığımız dokuyu, dokunma duyumuza da hitap edecek şekilde dönüştürerek dokunun etkisini artırmıştır.



Resim 72. William de Kooning: Kadın I. 1950-2.
Tual üzerine yağlı boya, 190 x 147 cm.

3.3.9. Jackson Pollock (1912 – 1956)

1940' lı yıllarda kabaca sürülmüş, hareketli fırça darbeleriyle yaptığı resimler Soyut Dışavurumculuk akımının en iyi örneklerindedir. Daha sonra geleneksel anlamda bir tuval sehpa kullanmamıştır. Tuvali yere sererek boya kutusunu eline alır, tuvalin etrafında dolaşarak bazen bir fırça ile bazen de bir sopa ile boyayı tuvalin üzerine akıtarak resimler yapar. Bazen de boya kutusunu delerek kutuyu tuval üzerinde dolaştırarak yeni eserler yaratır. Boya kutusunu tuvale fırlattığı da olmuştur. Boyaların içine kum, cam kırıkları ve kağıt parçaları da kattığı görülmüştür. Pollock' un eserleri mistik özellikler taşıyan yaratıcı, taze ve çekici eserlerdir. Dokunabilirlik nitelikleriyle dokunsal ve görsel doku etkileri veren değerlerdir.



Resim 73. Jackson Pollock: Numara I. 1948. Tual üzerine yağlı boya, 172 x 223 cm.

3.3.10. Nicholas De Stael (1914 - 1955)

1950 yıllarında güçlü bir dışavurumculuk yansıtan soyut resimler yapmıştır. Bu soyut resimlerde, boyayı tuval yüzeyine spatula (palet bıçağı) ile renk katmanları oluşturacak şekilde sürmüştür. Bu renk katmanlarının en üstünde koyu renkteki boya parçacıkları ve onların altında da daha açık renk katları bulunmaktaydı. Boyanın bu şekilde katmanlar halinde sürülmesiyle resim yüzeyinde doku etkisi yaratılmıştır. Nitekim; “resimlerinde Burri’ nin ve Tapiés’ inkilere benzer bir kabartma etkisi ve dokusal nitelik sezilir.”²²

²² ERZEN, J.N. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yem Yayın, İstanbul, 1997, 3. Cilt, s.1693.



Resim 74. Nicholas de Stael: Deniz Kenarındaki Şekil. 1952.
Tual üzerine yağlı boya, 162 x 130 cm.

3.3.11. Alberto Burri (1915 -)

Burri' de Dubuffet gibi çalışmalarında çok farklı malzemeler kullanmıştır. Bu malzemeler arasında kumaş, çuval bezleri, katran, odun, metal parçaları, paçavralar ve yaptığı resme rengini veren küfler sayılabilir. Soyut yağlı boya resimleriyle eski çuval parçalarını, yanmış tahtaları ile eğri ve paslı metal parçalarını kendine özgü bir kolaj tekniği geliştirerek “Yoksul Sanat” örnekleri vermiştir.

Resim 75’ da görülen “Buğday” adlı çalışmada, eski, küflü ve yırtık çuval parçaları ile bir kompozisyon oluşturulmuştur. Çuval parçaları gergin tutularak dokuları daha belirgin hale getirilmiştir. Aynı zamanda bazı bölgelerde de yağlı boya

kullanılmış ve bazı bölgeler yakılarak kömürleştirilmiştir. Bu çalışmada ve Burri' nin diğer çalışmalarında dokusal nitelikler yoğun bir şekilde ön plana çıkmaktadır.



Resim 75. Alberto Burri: Buğday. 1956. Kendir kumaş, 150 x 250 cm.

3.3.12. Pierre Soulages (1919)

Soulages'i diğer ressamardan farklı kılan, desen oluşturmak yada boya sürmek için kullandığı farklı aletler ve etkin dokulara sahip çalışmalarıdır. Desenlerini oluşturmak için kalemi kullanmamış, bunun yerine geniş fırçaları tercih etmiştir. Boyayı tuval yüzeyine sürmek için de geleneksel fırçanın yanında nakışçı, tabakçı, marangoz gereçleri gibi farklı aletler kullanarak özgün bir üslupta ilerlemiştir.

Serbest biçimli sanat doğrultusunda gerçekleştirdiği büyük boyutlu tuvallerinde açık renkli tuval yüzeyi üzerine geniş fırça darbeleriyle koyu renkli işaretler yapmıştır. Burada açık ve koyu renkleri bir arada kullanarak olumsuz duygulanmalar ve ton derecelendirmeleri ile de derinlik etkisi yaratmıştır (Resim 76). Aynı zamanda çalışmalarındaki etkin doku görünümleri ile de dikkatleri üzerine çekmiştir. Bununla birlikte;

“Dokusuyla etkileyen Soulages’in resminde, madde farklarının büyük önemi vardır. Boyaya boya olduğu için sevdiği, onu ezdiği, yaydığı, hatta yer yer gizlenen bir rengi yeniden ortaya çıkarmak için kopardığı hissedilir. “Değişen maddeleri severim maddelerin tuzağa düşürdüğü zamanı...” der.”²³



Resim 76. Pierre Soulages. Resim.1956. 94 x 129,9 cm.

3.3.13. Antonio Tapies (1923-)

Van Gogh ve Picasso’ nun resimlerini kopyalayarak resim yapmaya başlamıştır. Toprak, iplik ve kolaj tekniği ile çeşitli çalışmalar yapmıştır. Eserleri kendine özgü düzenleri olan bir espri içinde yaratılmıştır. Eserleri lekeci ve dışavurumcu özellikler

²³ RAGON, Michel; Modern Sanat, Çeviren: Vivet Kanetti, Baskı: Doğan Ofset, Cem Yayınevi, İstanbul,1987, s.57.

taşır. Semboller ve simgelere önem verir. Eserleri kaba ve daha az gösterişli niteliktedir. Duvar resimlerini akla getiren özellikteki eserleri kesik kesik işaretlerle eklenmiş parçalar halinde trajik bir olayı anlatır görünümündedirler. Resimlerindeki doku ve renk tonları estetik çekicilik uyandırır.



Resim 77. Antonio Tapes: Delinmiş Gövde. 1956 - 8.
Tual üzerinde karışık vasat, 146 x 114 cm.

3.3.14. Robert Rauschenberg (1925 -)

Tuvallerin üzerine gerçek nesnelere, kağıtlar, baskı resimleri, fotoğraflar ve kendi resmini yapıştırarak daha sonra boyayarak yaptığı resimler ile dikkat çekmiştir. İçi doldurulmuş hayvanlar, gerçek nesnelere gerçek mekan duygusu veren girintili çıkıntılı düzenlemeleri resimle birleştirerek yaşamdaki değişimi, çeşitliliği belirtmeye çalışmıştır.



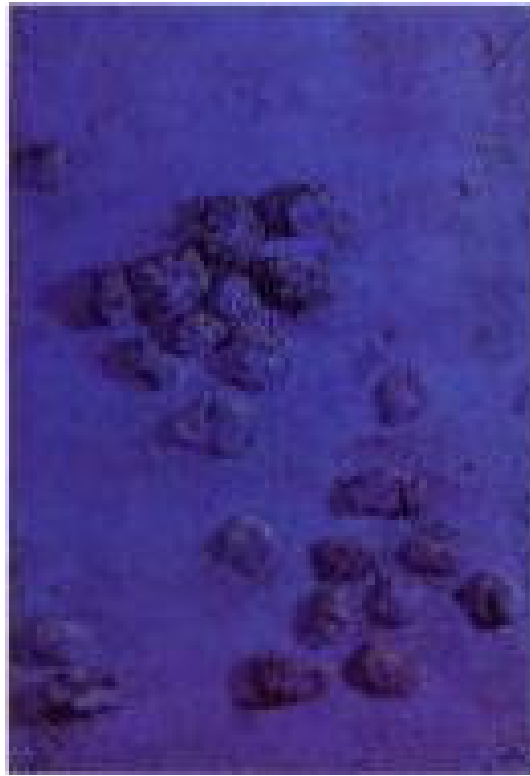
Resim 78. Robert Rauschenberg: Yatak. 1955.
Kombine resim, 190 x 80 x 15 cm.

3.3.15. Yves Klein (1928 - 1962)

Monokrom resimde farklı bir isimdir. Mavi renge karşı bir tutkunluğu vardır. Mavi onun için bir sonsuzluktur. Eserlerini canlı modellerin bir baskısı ve izleri ile yaratmıştır. Canlı fırça adını verdiği bu yöntemde; canlı modeller bedenlerine uygulanmış boya ile yerdeki tuvalin üzerine uzanırlar. Böylece tuvale bedenlerindeki boyanın izlerini bırakırlar. Esere modellerin formu hakim olur. Klein, bu uygulamayı tuval ile arasındaki uzaklığı kaldırmak için yaptığını söyler. Klein, eserlerinde mavi rengi ve genellikle kadın bedenini kullanmıştır. Modellerin tuval üzerinde bıraktığı izlerle ortaya çıkan bu yapıtlar dokunsal etkileri olan eserlerdir.



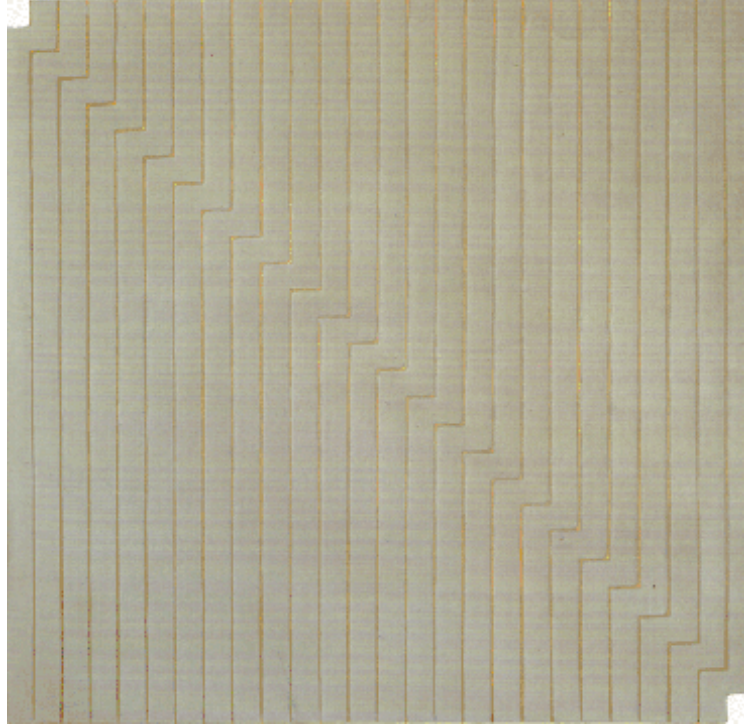
Resim 79. Yves Klein, Antropometre performansı, 1960.



Resim 80. Yves Klein, Sünger Rölyef, 1960

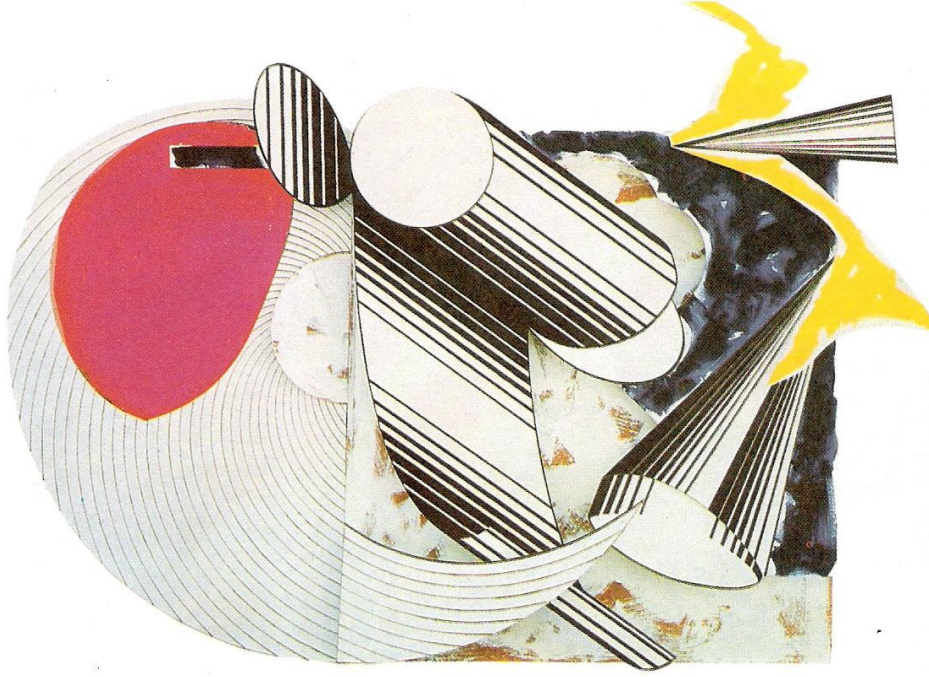
3.3.16. Frank Stella (1936 -)

Resimleri son derece durağan ve yalın olan sanatçı, çubuklardan oluşan bir dizi resim yapmıştır. Düz bir zemin üzerine fırçayla özenli bir şekilde çubuklar çizmiştir. Resimlerinde ilgiyi yalnızca yüzeye çekmeye çalışmıştır. Azalttığı öğeler mekan ve nesne yanılsamasını daha çok yoğunlaştırınca resimlerin ortasında delikler açmış, biçimlerin çevresinde kalan boşlukları kesmiştir. Böylece ilk biçimlenmiş tuval örneklerini vermiştir. Bununla birlikte;



Resim 81. Frank Stella: Kingsbury Koşusu. 1960.
Tual üzerine alüminyum boya. 198 x 198 cm.

“Stella 1966’ da bölüm bölüm ve keyfince mantıksal bilmeceler yarattı. Buna aynı zamanda karmaşık uzaysal uygulamalar ekleyerek yeni bir kompozisyon biçimi benimsedi. Son çalışmalarında resimlerini, üç boyutlu kabartmalara dönüştürdü. Yalın, dingin ve düz kompozisyonları 1970’ li yıllarda yerini, birbirine dolanan çapraşık biçimleri, gelişigüzel renkleri ve dokularıyla aşırı hareketli görünen rölyef çalışmalarına bıraktı.”²⁴



Resim 82. Frank Stella: Diavolozoppo (4X). 1984.
Tual üzerine yağlı boya, ürethan emaye, floresan alkid, akrilik ve matbaa mürekkebi;
magnezyum, alüminyum ve fiber glas, 354 x 430 x 41 cm.

3.3.17. Georg Baselitz (1938 -)

Yeni Dışavurumculuk akımının 1980' li yılların başından bu yana en çok adı duyulan sanatçılarından. Çalışmalarında hızlı fırça darbeleri kullanmıştır. Baselitz, figürlerin baş aşağı olduğu eserler vermiştir. Eserlerindeki figür ve resmin zemini iç içe girerek bir bütünlük oluşturmuştur. Böylece giderek yoğunlaşan bir resim dokusu ortaya çıkmıştır. Hızlı fırça darbeleri ve akan boya, dokusal etkiler yarattığı gözlenmektedir. Balta kullanarak ahşap heykeller elde etmiş ve daha sonra bunları boyamıştır.

²⁴ LYNTON, Norbert; Modern Sanatın Öyküsü, Çev. Cevad Çapan, Sadi Öziş, Remzi Kitabevi, İkinci basım, İstanbul, 1991, s. 255,257,353.



Resim 83. Georg Baselitz: Ağlayan Baş.1986.
Tual üzerine yağlı boya, 200 x 160 cm.

3.3.18. Anselm Kiefer (1945 -)

Yeni Dışavurumculuk akımının, en çok üzerinde durulan sanatçısıdır. Kolaj tekniğini kullanarak eserler vermiştir. Yapıtlarında hasır, kum, kurşun, saman ve boya maddesinin yoğun macunu gibi malzemeler kullanır. Bu malzemelerin tual yüzeyinde kullanılmasıyla esere dokunsal etkiler kazandırmıştır. Başlıksız adlı tablosundaki merdivenin malzemesi kurşundur. Bu çalışmada boyayı tabakalar halinde kullanmıştır. (Resim 84)

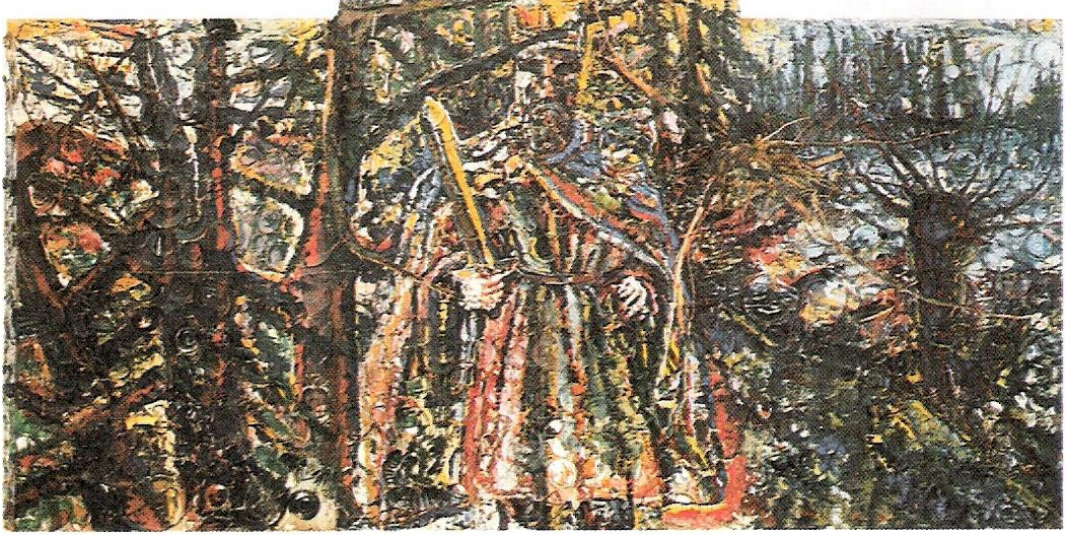


Resim 84. Anselm Kiefer: Başlıksız, 1984.
Tual üzerine yağlı boya, hasır, gomalaka ve kurşun, 280 x 235 cm.

3.3.19. Julian Schnabel (1951 -)

Schnabel de eserlerinde çok farklı objeler kullanma yoluna giden ressamlar arasında yer almaktadır. Kırık tabaklar, çuval bezleri, hayvan derileri, geyik boynuzları, pamuk gibi objeleri kullanmıştır. Yapıtları incelendiğinde yüzeyleri parçalayarak çalıştığı gözlenmektedir. Aynı zamanda kabartma tekniğini de kullanmıştır. Bu tekniği kullanarak oluşturduğu eserlerinde özgünlüğü daha fazla yakaladığı görülmektedir. Kullandığı malzemeler ve çalıştığı teknikler ile eserlerinde doku tesirleri yaratmıştır. Bununla birlikte;

“1980’ lerde Tanrı’ nın resmini yaparak ve dünyanın en büyük ressamı olacağını söyleyerek resimler yapan, olağanüstü bir ticari başarı kazanan ressam, dev boyutlu ve üzerine kırık tabaklar yapıştırılmış resimleriyle ünlenmiştir.”²⁵



Resim 85. Julian Schnabel: Ormanın Kralı, 1984.
Tahta üzerine yağlı boya, levhalar ve ladin kökü, 305 x 595 cm.

²⁵ GİDERER, Hakkı Engin, Resmin Sonu, Ütopya Yayınevi, Ütopya Yay.:94 Sanat Dizisi, Ankara,2003, s.165.

IV. BÖLÜM: UYGULAMA ÇALIŞMALARI

Bu uygulama aşamasında toplanan objeler incelenerek arşivlendi. Arşivlenen objeler arasından seçilenler yüzey tasarımında kullanılarak çeşitli kompozisyonlar oluşturuldu. Seçilen bu uygun malzemelerle değişik tekniklerde doku çalışmaları yapıldı. Arşivlenen ve seçilen objeler ile görsel ve dokunsal objelerden oluşan tasarım çalışmaları aşağıda sunulmuştur.

4.1. Arşivlenen Objeler

Yüzey tasarımında kullanılacak objeler, fon kağıdı ile kaplanan 10 cm x 10 cm ebadındaki mukavvaların yüzeyine yapıştırılarak veya çivilerle sabitleştirilerek arşivlenmiştir. Aşağıdaki obje kompozisyonları arşivlenen objeleri göstermektedir.



Horoz İbiği



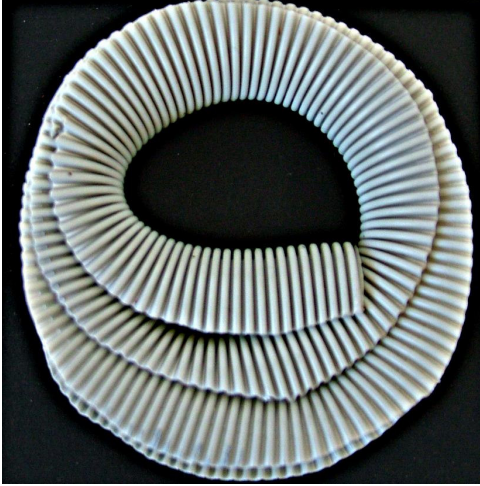
Nohut



Zeytin



Kurutulmuş hamur



Hortum



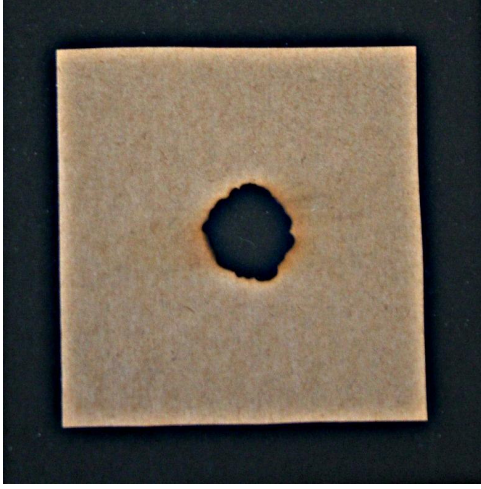
Parafin



Cam parçaları



Taş



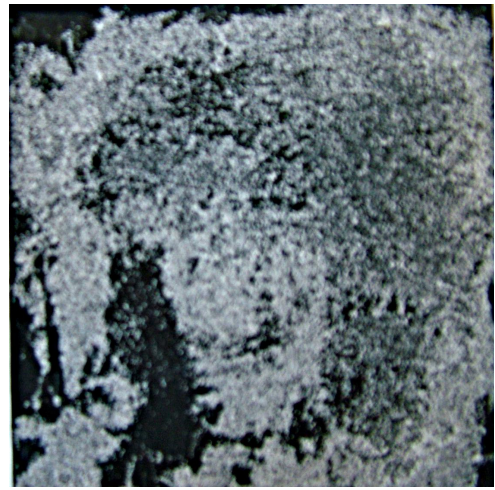
Yanık kağıt



Turp



Salça



Tuz



Kum



Raptiye



Mum



Makarna



Boncuk tutkalı



Mercimek



Mısır püskülü



Mozaik taşı



Amerikan bezi



Kpk



Pamuk



Soğan püskülü



Sprge otu



Őeker



Zımpara



Silikon



Kuş tüyü



Muz kabuğu



Naftalin



Fırça



Kuru ot



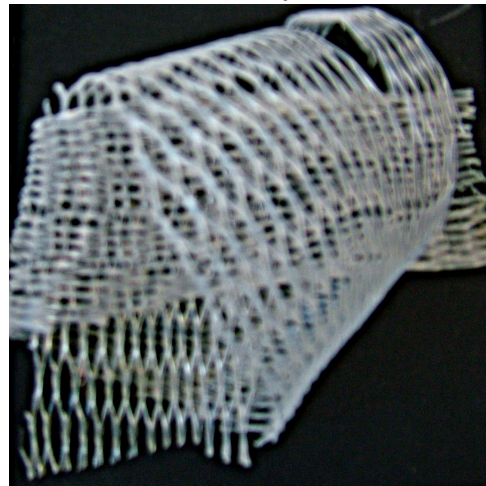
Yanık köpük



Kurutulmuş elma



Boyalı bez



Plastik file



Çiçek



Yenidünya çekirdeği



Talaş



Yufka



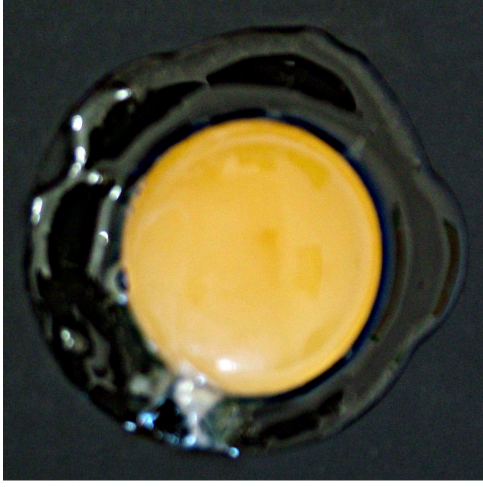
Zencefil



İlaç tozu



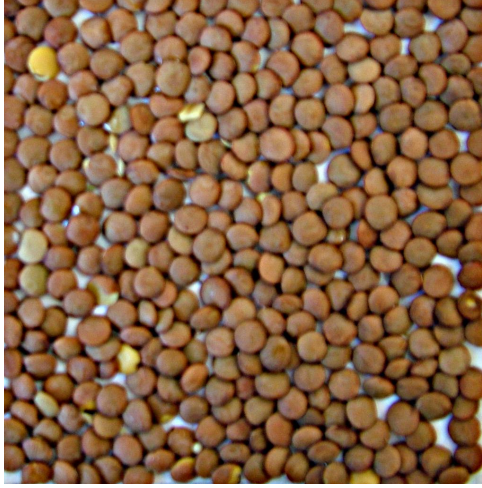
Şehriye



Yumurta



Papatya



Yeşil mercimek



Yırtık kağıt



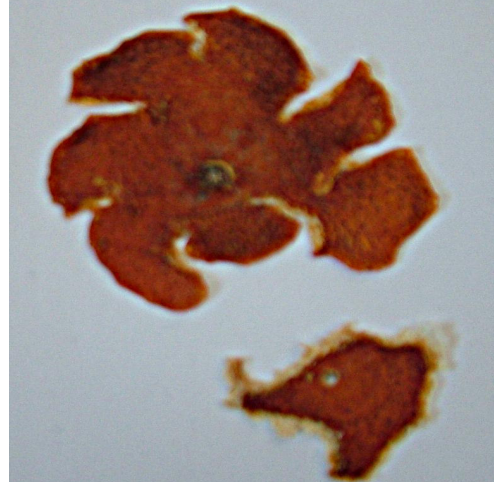
Yaprak



Kavun çekirdeği



Demir



Mandalina kabuğu



Barbunya



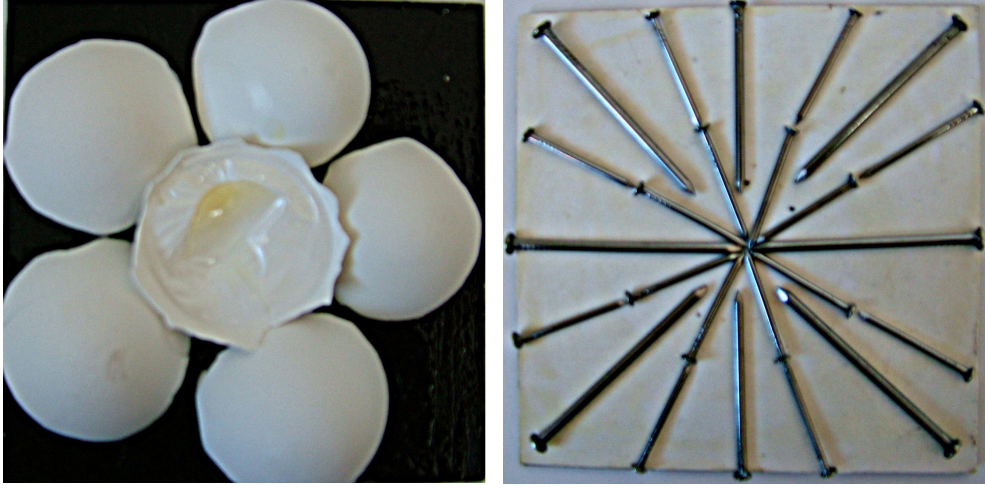
Çay



Bulgur



Ağaç tohumu



Yumurta kabuğu

Çivi

Resim 86. Arşivlenen objeler.

4.2. Tasarımda Kullanılan Objeler

Dokunun yüzey tasarımında kurgu amacıyla kullanılmasında yararlanılan objeler periyodik sisteme dayalı bir düzenek içinde kompoze edilmiştir. Aşağıdaki tablosal düzenekli kompozisyon tasarımında kullanılan objeleri göstermektedir. (Resim 87)



Resim 87. Tasarımda kullanılan objeler.

4.3. Resimler



Resim 88. Vildan AYDIN: Tarla.2004. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Yumurta sarısı, süpürge sapı, nohut.

Kullanılan Malzemeler: Modeling paste, diş macunu, üstübeç, yağlıboya.

Tasarımın içeriğindeki yumurta sarısı ve nohut objelerine ait formlar yağlı boya katmanlarının spatula ve fırça darbeleri ile biçimlendirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Modeling paste ve yağlıboya karışımı hamur akıtılarak süpürge otu objesinin resimsel anlatımı yapıldı. Boya katmanlarının açık – koyu renkleri, ışık, gölge ve ton değerleri ile derinlik duygusu yaratan dokularla; tasarıma içerik ve biçimsel anlatım etkinlikleri kazandırılmaya çalışılmıştır. Tablo, kalın boya dokusunun resimsel anlatım değerlerini taşıyan ve dokusal etkileri olan özelliklere sahiptir.



Resim 89. Vildan AYDIN: Horoz İbiği. 2004. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Horoz İbiği çiçeği, barbunya, turp.

Kullanılan Malzemeler: Modeling paste, yağlıboya.

Tablodaki Horoz İbiği çiçeğinin kıvrımları akıtılan modeling paste' nin boyanmasıyla biçimlendirilmiştir. Horoz ibiği kesiti üzerine soğan püskülü baskısı, ara fonlar ise çatal ve spatula ile kazınarak doku etkisi yaratılmıştır. Dokuların formları renk, desen, ışık, gölge gibi öğelerle tasarımın içeriği ve etkileri güçlendirilmeye çalışılmıştır.

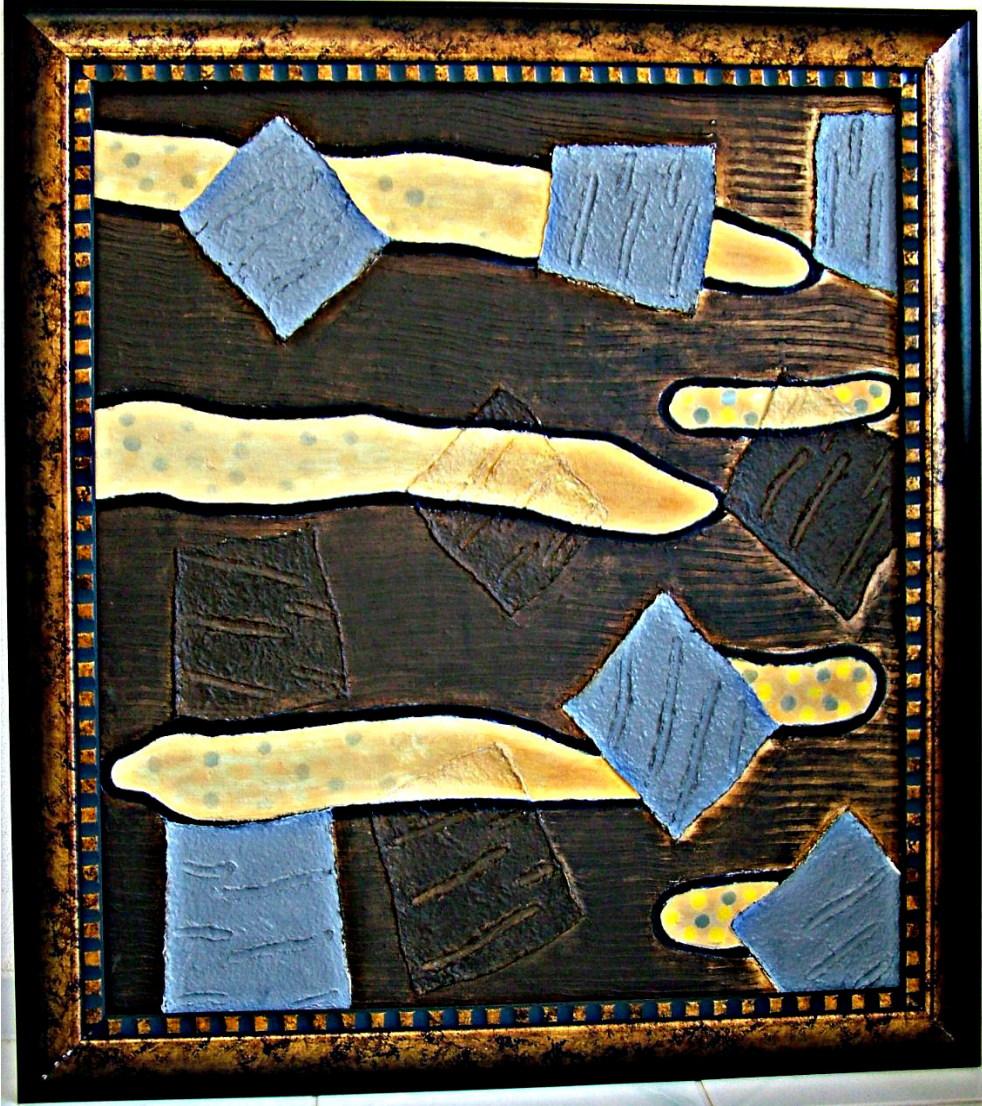


Resim 90. Vildan AYDIN: İlişkiler. 2004. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Şehriye, ağaç tohumu, bulgur.

Kullanılan Malzemeler: Modeling paste, yağlıboya.

Tablodaki insan figürlerinin resimsel anlatımında yararlanılan şehriye, bulgur ve ağacın tohum püskülü gibi objeler yoğun boya katmanları ile biçimlendirilmiştir. Modeling paste akıtılarak objelerin formları belirginleştirilmiş, çatal ve fırça darbeleri ile doku tesiri yaratılmıştır. Kompozisyonun bütününde renk, biçim, ışık, gölge gibi tasarımı güçlendiren öğeler doku değerlerinin bir yansıması olarak algılanabilir. Tablo, dokunun görsel ve dokunsal değer etkilerini ifade eden ve tasarımda dokunun bir kompozisyon kurgusuna akseden etkilerini göstermektedir.

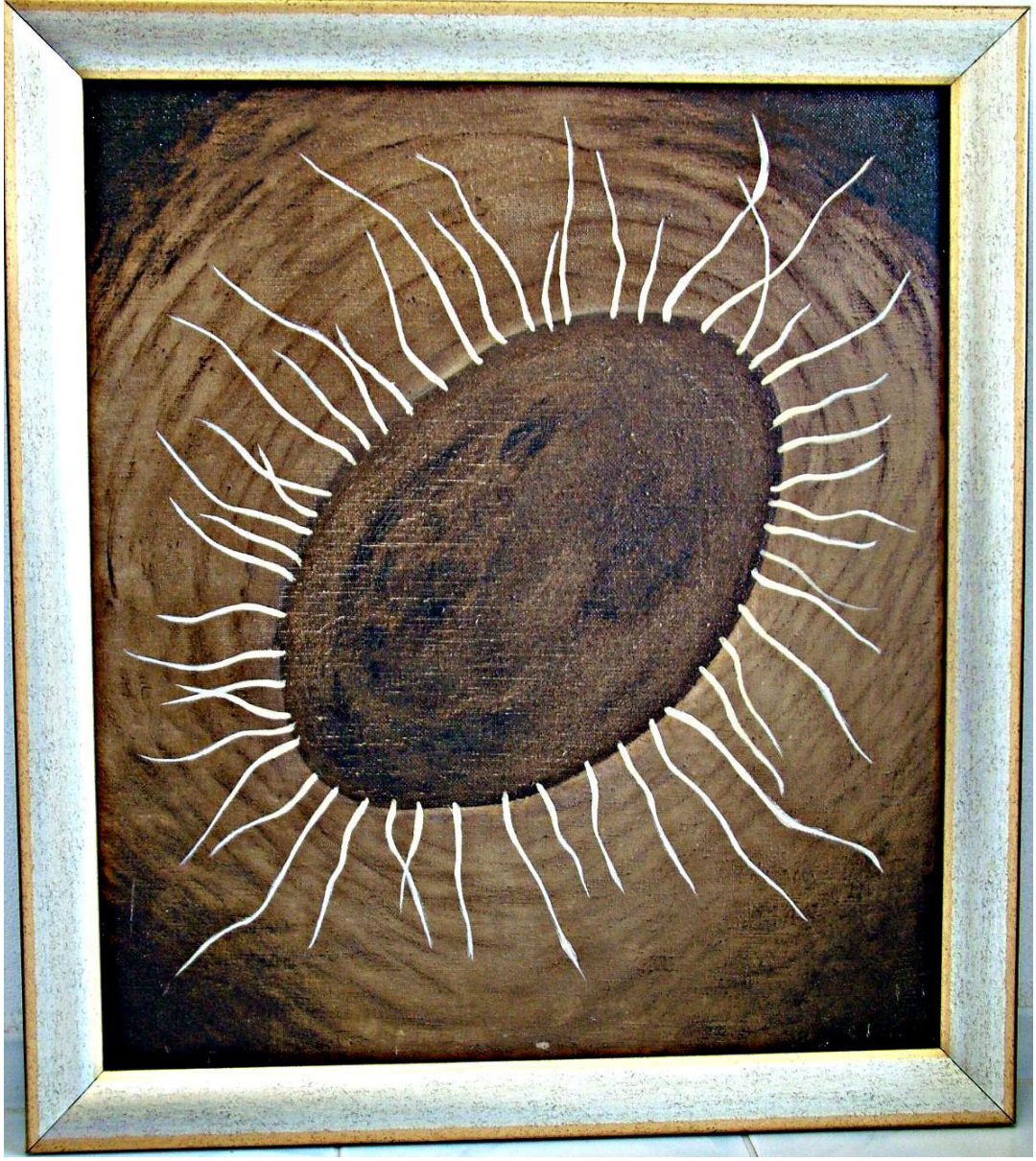


Resim 91. Vildan AYDIN: Kompozisyon I. 2005. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Sarı ve yeşil mercimek, mozaik taşı.

Kullanılan malzemeler: Gazete hamuru, yağlıboya.

Tablonun bütünü ve bütünüün içeriğindeki mozaik taşlarını ifade eden formlar gazete hamuru kullanılarak zemin üzerinde tasarımı boyanarak gerçekleştirilmiştir. Gazete hamuru parmakla ve tarakla çizilerek doku çizgi, biçim, ton ve renk değerleri ile kaynaştırılmıştır. Doku formları üzerindeki lekeler, fırça ve tarak izleri, ışık, gölge ve renk tonları derinlik duygusunu yaratan dokunsal değerlerdir. Kompozisyonun bütününde boya dokusunu hissetmek mümkündür. Bu nedenle dokunsal etkileri olan bir yapıttır denilebilir.

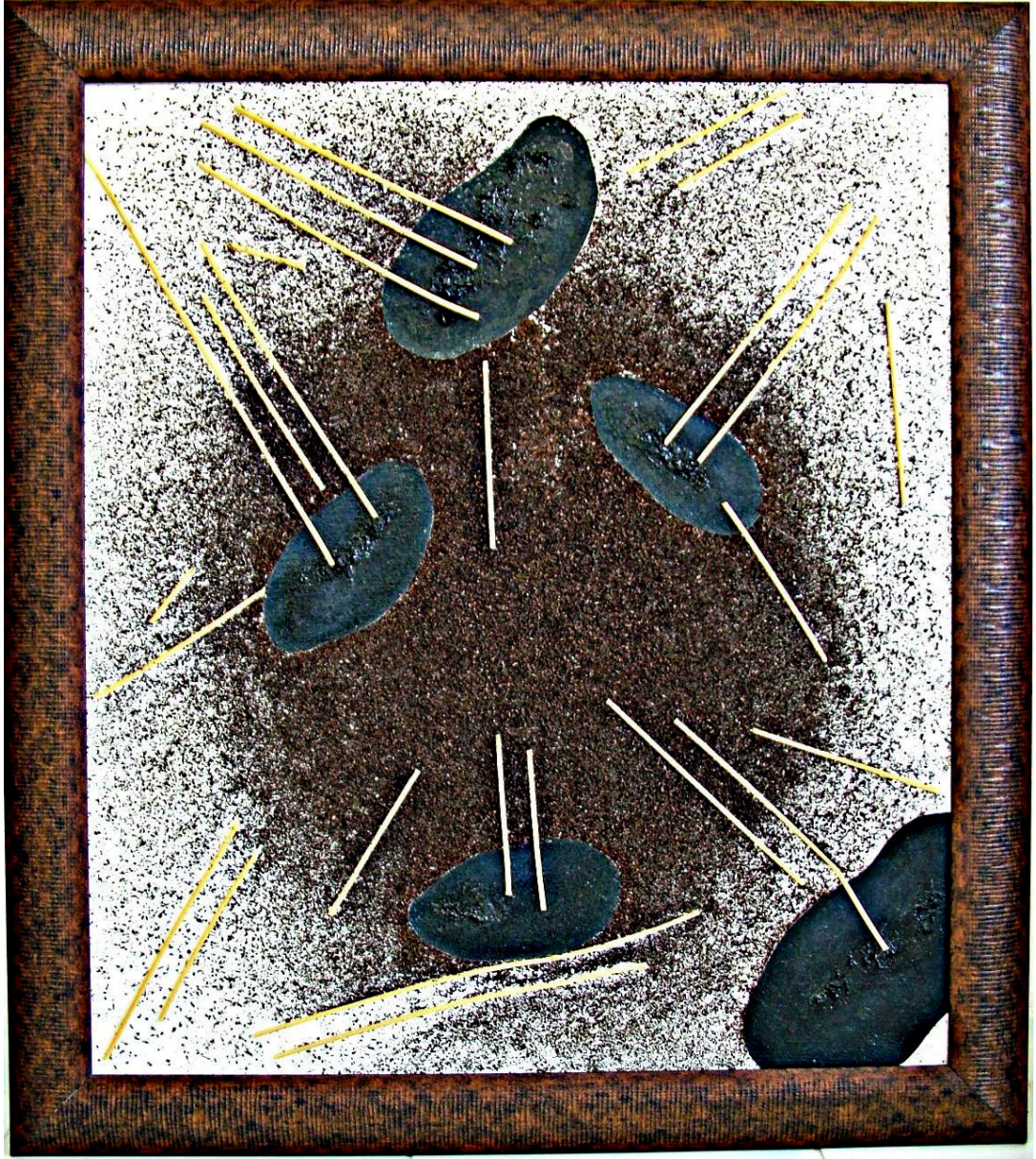


Resim 92. Vildan AYDIN: Evrim. 2005. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Soğan püskülü.

Kullanılan Malzemeler: Zift, yağlıboya.

Tablonun ana malzemesi olan zift inceltilerek kalın uçlu fırça ile helezonlar yaratan sürüşlerle tasarıma dinamik ve hareketlilik hissini veren doku anlatıları kazandırılmıştır. Soğan püskülü formu yağlı boya ile gerçekleştirilmiş olup dokuyu kuvvetlendiren kontur, ışık, renk ve derinlik duygusu gibi etkenler kompozisyona görsel ve dokusal anlatım değerleri ile yansıtılmaya çalışılmıştır.



Resim 93. Vildan AYDIN: Kompozisyon II. 2005. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Çay, zeytin, makarna.

Kullanılan Malzemeler: Çay, makarna, yağlıboya.

Tasarımda kullanılan objeler gerçek nesnelere aittir. Kolaj tekniği uygulanmıştır. Zemin üzerine organize bir şekilde yapıştırılan çay ve makarna çubukları gerçek dokulardır. Zeytin objeleri ise kalın boya tabakası ile biçimlendirilmiştir. Zeytin objelerinin üç boyutlu doku formları ve gerçek objelerin tasarımda birlikte yer alması kompozisyona dokunsal etki zenginlikleri kazandırmaktadır.



Resim 94. Vildan AYDIN: Kompozisyon III. 2005. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Yanık kağıt, Amerikan bezi, mum, raptiye.

Kullanılan Malzemeler: Amerikan bezi, mum, raptiye, yağlı boya.

Siyaha boyanmış zemin, parçalanmış ve eritilmiş mum dokusu ile zenginleştirilmiştir. Yapıştırılarak ve raptiye ile yüzeye sabitlenen püsküllü amerikan bezinin ortası yakılmış ve böylece iki boyutlu mekan kavramı bozularak gerçek derinlik duygusu yaratılmıştır. Kolaj tekniğinin uygulandığı kompozisyonda kullanılan nesnelerin gerçek doku olmaları tasarımın resimsel anlatıma kazandırdığı dokusal değerlerdir.

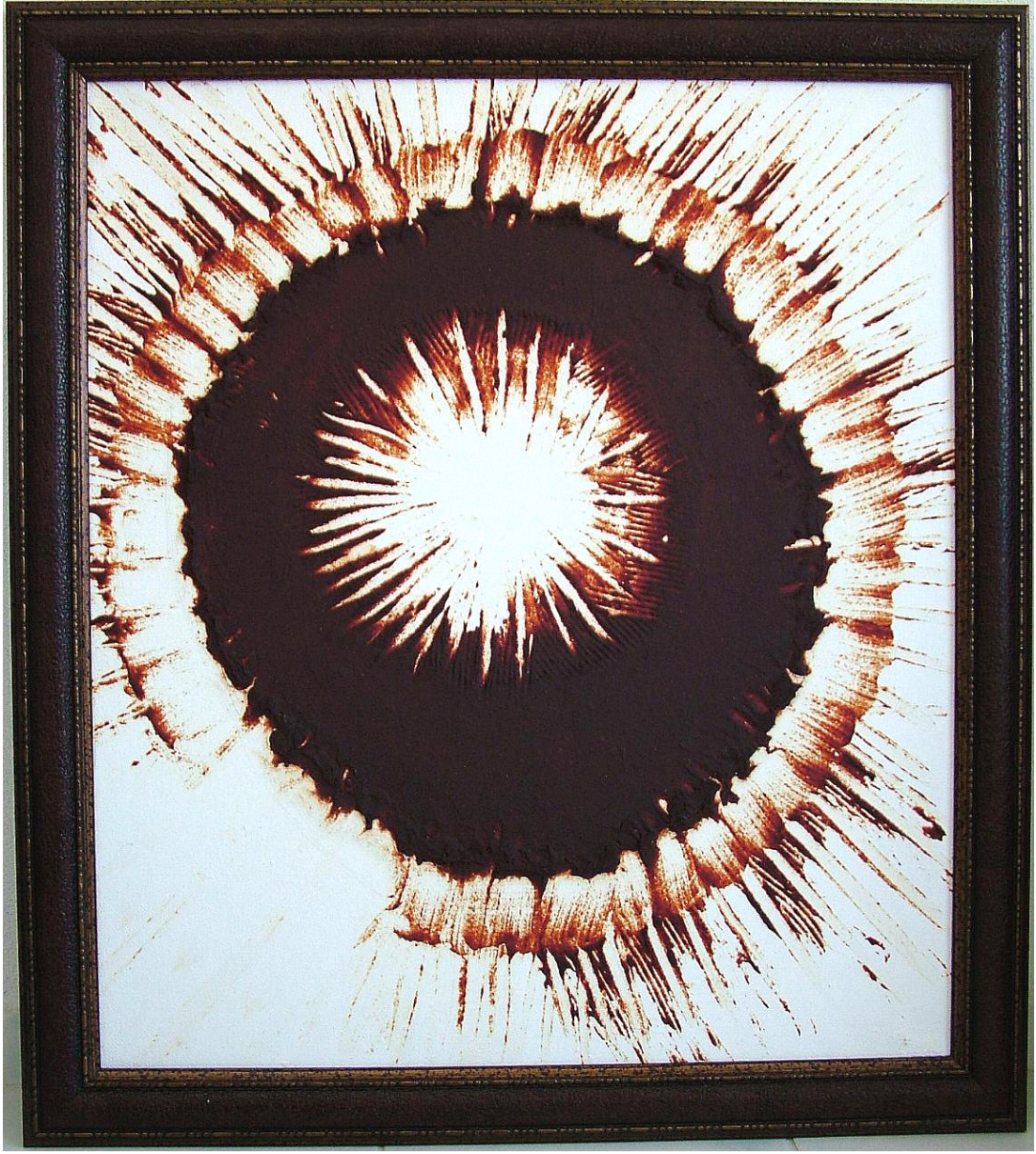


Resim 95. Vildan AYDIN: Yılanların Zaferi. 2005. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Pamuk.

Kullanılan Malzemeler: Pamuk, zift, yağlıboya.

Islatılmış pamuk nesnelere yılan objelerini oluşturan yapısal formları tuvalin yüzeyine yapıştırılarak tasarımın tümü gerçek dokularla zenginleştirilmiştir. Yağlı boya ve inceltilemiş zift tuval üzerine akıtılarak bazen de fırça ile biçimlendirilerek farklı form ve farklı ton değerleri elde edilmeye çalışılmıştır. Kolaj tekniğinin uygulandığı bu çalışmada derinlik duygusunu yaratan boşlukların koyu renklerle boyanarak yüzey alanı ile doku arasındaki uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Kompozisyonun bütünü dokunun resimsel anlatımını sergileyen ve dokunsal etkiler içeren bir çalışmayı yansıtmaktadır.

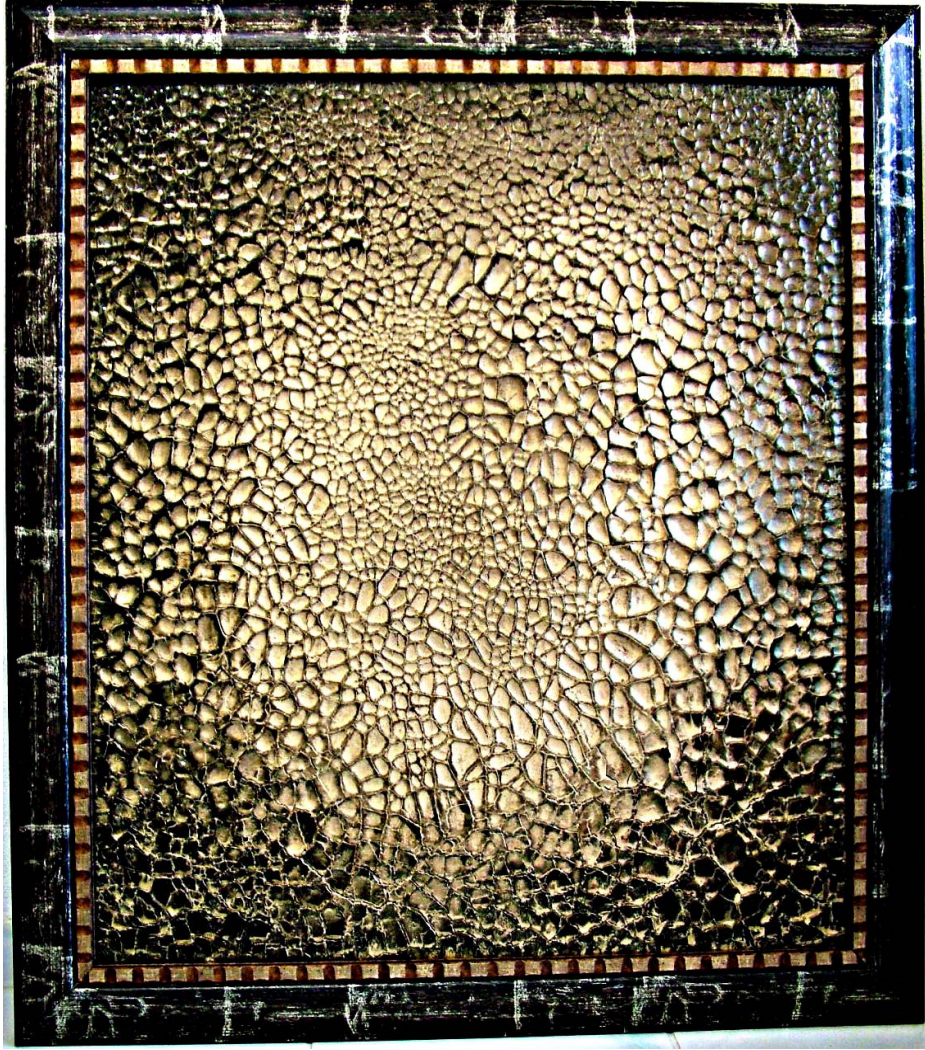


Resim 96. Vildan AYDIN: Havai Fişek. 2005. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Salça.

Kullanılan Malzemeler: Salça, yağlıboya.

Beyaz tuval üzerine dökülen salça nesnesine tarak ve fırça ile biçimsel ifadeler kazandırılarak dokunun tasarımdaki resimsel değeri anlatılmaya çalışılmıştır. Doku formlarının dinamik ve hareketlilik hissi veren anlatısı, görsel ve dokunsal tesirleri, içerik ve biçimsel etkileri ile doku değerlerini kompozisyona yansıtan bir çalışmadır.



Resim 97. Vildan AYDIN: Mucize. 2005. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Kurutulmuş hamur.

Kullanılan Malzemeler: Un, yumurta, yoğurt, tutkal, spreylı saba boyası, zift.

Tasarımda kullanılan un, yumurta ve yoğurt nesnelerinin birim eleman ilişkileri belirlenerek oluşturulan hamur dokusu tuval üzerine sürülerek dokunun kompozisyon kurgusu içindeki değer etkileri elde edilmeye çalışılmıştır. Kuruyan hamur objelerinde çatlakların meydana getirdiği çukurluklar ve tümsekler, yüzey üzerinde doku donatısı zengin bir tasarım yaratmıştır. Çatlakların çizgisel yapısı, çukurluk ve tümsekleri zift ve spreylı saba boyası ile boyanarak dokunun görsel ifade tesirleri ve dokunsal etki değerleri kompozisyonun bütününe yansıtılmaya çalışılmıştır.



Resim 98. Vildan AYDIN: Coşku. 2005. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Parafin, hortum.

Kullanılan Malzemeler: Parafin, hortum, pamuk, köpük, yağlıboya.

Düz yüzey üzerine monte edilen ve formun konturunu biçimlendiren hortumun kapsam alanı ile yüzeyde akışkanlık yaratacak yön doğrultusunda yapıştırılan pamuk nesnesi üzerine eritilmiş parafin dökülmüştür. Parafin, doğal özelliği ile kabarak, akarak ve nihayetinde donarak yüzey üzerinde bir doku oluşturmuştur. Kolaj tekniğinin uygulandığı bu tasarımda; dinamik ve güncel doku hissi veren doku formları görsel ve dokunsal değer etkileriyle de kompozisyonu fonksiyonel duruma getirmişlerdir.



Resim 99. Vildan AYDIN: Otoyolda Bekleyiş. 2005. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Taş.

Kullanılan Malzemeler: Ahşap macunu, yağlıboya.

Kompozisyonun bütününde ahşap macununun dokusu hakimdir. Spatulanın ritmik elipsi hareketi ile ortaya çıkan doku formları tasarıma dinamik ve hareketlilik hissini veren bir mekan duygusu yaratmıştır. Yoğun macun tabakasının oluşturduğu doku formları boyanarak dokunun tasarım içindeki görsel ve dokunsal anlatım etkileri güçlendirmiştir. Kompozisyon dokunun resimsel anlatımını içeren bir yapıya sahiptir.



Resim 100. Vildan AYDIN: Cam Saati. 2005. Kolaj, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Cam parçaları, kum, boncuk tutkalı.

Kullanılan Malzemeler: Cam parçaları, kum, boru, yapıştırıcı.

Tablo kolaj tekniği ile tasarıma biçimsel etkinlikler kazandırılarak yapılmıştır. Tasarımda cam parçaları, kum ve hortum gibi gerçek objeler kullanılmıştır. Kompozisyonu oluşturan gerçek objeler yüzey üzerine yapıştırılarak tasarımın resimsel anlatımı dokularla gerçekleştirilmiştir. Dokular kompozisyona görsel bir derinlik ve hareketlilik duygusu vermektedir. Tablo, dokuların dokunsal değer etkilerini yansıtan bir yapıya sahiptir.



Resim 101. Vildan AYDIN: Girdap.2006. Tual üzerine yağlı boya, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Mısır püskülü.

Kullanılan Malzemeler: Yağlıboya.

Açık renkli boya katmanlarıyla kaplanan yüzey üzerine koyu renkli boya sürülerek kalın uçlu bir fırçanın dairesel hareketleriyle; tasarıma biçimsel doku etkileri kazandırılmaya çalışılmıştır. Fırçanın kalın boya tabakasında oluşturduğu doku formları, tasarıma dinamik ve hareketlilik duygusunu vermektedir. Doku çizgilerinin oluşturduğu enstrüman ise tüm kompozisyonu fonksiyonel duruma getiren görsel bir algılama yaratmaktadır. Kompozisyonun bütününde dokunun görsel ve dokusal etkilerini hissetmek mümkündür.



Resim 102. Vildan AYDIN: Kompozisyon IV. 2006. Karışık teknik, 70 x 80 cm.

Yararlanılan Objeler: Köpük.

Kullanılan Malzemeler: Köpük, tutkal, jöle, naftalin, mum, pigment, spreyci soba boyası, yağlıboya.

Köpük objeleri yapıştırıcı sürülmüş tuval zeminine serpiştirilerek yüzeyde çeşitli formlar oluşturuldu. Dekoratif alan ile yüzey dokusu arasında uyumu sağlayacak ve dokulara görsel ifade zenginliği verecek olan boyama işlemi püskürtme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Doku objelerinin yüzeyde oluşturduğu lekeler, boşluklar, çukurluklar ve tümsekler dokunsal bir alan duygusu yaratarak kompozisyona görsel bir estetiklik kazandırmıştır. Dokunun kompozisyon kurgusu içindeki resimsel anlatımını ve dokunsal etkilerini ifade eden bir çalışmadır.



Resim 103. Vildan AYDIN: Tutunmaya Çalışanlar. 2006. Karışık teknik, 70x80 cm.

Yararlanılan Objeler: Çivi, köpük.

Kullanılan Malzemeler: Çivi, köpük, pigment, seramik yapıştırıcı.

Tasarım kalın köpük objesi yüzeyinde kolaj tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Köpük nesnesinin yüzeyi inceltilmiş zift ve pigment ile boyanarak zemin üzerindeki köpük objelerine ait dokuların dokunurluk etkisi görsel hale getirilmiştir. Kompozisyona derinlik hissini veren dairesel form kazınarak çukurlaştırılmıştır. İrili ufaklı çivi objelerinin gerçeği organize bir yerleştirme ile tasarım tamamlanmıştır. Yüzey dokuları ile gerçek dokuların alan içindeki uyum ve görselliği; dokunun kompozisyon kurgusundaki dokunurluk etkilerini ifade eden bir çalışmadır.

SONUÇ

İnsanlık tarihinden itibaren doku günlük yaşamda var olmuştur. Sanat Tarihinde ise doku ögesi bazı sanatçılar tarafından kullanılmıştır. Bu yüzden yeni bir akım unsuru veya oluşumu sayılabilir. Günümüzde teknolojik araçlar objelerdeki dokuları en belirgin halde ve ince ayrıntılarıyla gösterebilmektedir. Şeffaf bir görsellik sunan bu teknolojik araçlar ile elde edilen görünümler adeta dokunun önemini hatırlatır niteliktedir. Oysa insanın beğeni duygularına hitap eden, onu besleyen ve doğayla özdeşleştiren görsel olgu dokudur.

Yanılsamalı bir görsellik sunan bu teknolojik araçlar ile elde edilen görünümler dokunun önemini hatırlatır niteliktedir. Doğadaki tüm varlıklar kendine özgü dokulardan oluşmuştur. Bir başka deyişle doğa, doku ile bezenmiş bir varlıklar topluluğudur. Onun bir parçası olan insanda kendini doğadan soyutlayamaz. Onunla bütünleşerek birlikte yaşar. Doğa insan için görsel ve duyuşsal bir yaşam alanıdır. Yapısı ile insana zevk veren, güzellikler sunan, heyecanlandırıcı ve hayranlıklar uyandıran bir beğeniler bütünüdür. İnsan bu duyguları yaşar, yaşatmak için de doğaya ve insanlığa yeni yapıtlar, yeni eserler sunar. Sanat dediğimiz bu uğraşları gerçekleştiren de sanatçılardır. Bu doğadan aldığı tekrar doğaya veren bir duygu etkileşimidir. Asıl olan sanatçının doğayı tanıması, doğayla bütünleşerek objelerin dokusunu – yani özünü – özümsemesi ve onu doğru kullanabilmesidir. Doku ile kurgulanmış bir eser; güzellikler sunar, insan bu ince ve estetik görünümünden haz duyar. Görsel anlatımlar karşısında duygulanır ve doğal görselliğine hayranlık duyar, paylaştığı ruh birlikteliğinden heyecanlanır. İnsanın beğeni duygularını besleyen ve tüm bu zenginlikleri böylesine sunan doku ögesi; resim sanatının doğal ve doğal olduğu kadar da gerçek ve güçlü bir tasarım elemanıdır.

Kısacası varlıkların oluşumunu sağlayan doku olduğundan dolayı resim sanatında da objelerin oluşum temelini dokuya dayanması çok doğaldır. Başka bir ifadeyle;

dokunun yapılaştırdığı varlıklar doğayı oluşturduğuna göre sanatçının yaptığı objelerdeki kurgu temelinde de doku olmalıdır. Bu olgu sanatçıya yaratıcı bir ruh ve güç verir, eserine duygu yüklü anlam ve anlatımlar kazandırır. Aynı zamanda bu anlam sanatçının gerçeğin özünü yakalamasını ve yansıtmalarını sağlar.

Elde edilen veriler ve yapılan çalışmalar göstermiştir ki, resimde kullanılan unsurlardan biçim, renk, kompozisyon, ışık – gölge vb. öğeler kadar dokunun da resim sanatında etkin bir gücü ve önemi vardır. Hatta doğadaki objelerle sanatçının eseri arasındaki görsel etkileşim birlikteliğini sağlayan ortak ve vazgeçilmez bir birim elemanı durumundadır.

KAYNAKÇA

ATALAYER, Faruk

1994 *Temel Sanat Ögeleri.*

Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:769

BİGALI, Şeref

1999 *Resim Sanatı*

Ankara: Minpa Matbaacılık, (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 432, Sanat Dizisi: 63, Birinci Baskı)

ERZEN, J.N.

1997 *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*

İstanbul: Yem Yayın

ETİ, Sevim

1971 *Çağdaş Sanat*

Ankara: Karaca ofset

GİDERER, Hakkı Engin

2003 *Resmin Sonu*

Ankara: Ütopya Yayınevi (Ütopya Yayınları: 94 Sanat Dizisi)

IŞINGÖR, M., E. ETİ ve M. ASLIER

1986 *Resim I , Temel Sanat Eğitimi, Resim Teknikleri, Grafik Resim*

Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

KALMIK, Ercüment

1964 *Tabiatta ve Sanatta Doku – Texture*

İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları (1. Basım)

KILIÇKAN, Hüseyin

2002 *Resim Bilgisi*

İstanbul: İnkılap Kitap Evi (5. Baskı)

LYNTON, Norbert

1991 *Modern Sanatın Öyküsü.* (Çev. Cevad Çapan, Sadi Öziş)

İstanbul: Remzi Kitabevi (2. Basım)

RAGON, Michel

1987 *Modern Sanat.* (Çev. Vivet Kanetti)

İstanbul: Cem Yayınevi

TÜZCET, Önder

1967 *Form ve Doku – Textüre -*

İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Koll. Şti.